

شورا

عدد ۸

آپریل ۱۵ — سنہ ۱۹۱۴

محرری: رضاء الدینہ بہ فخر الدینہ

ناشری: «م. شاکر وم. ذاکر رامیفیلر»

مرجانی روسیہ مسلمانلرینک
بیوک عالملرندن .

حج امام محمدطاہر بایتوگالوف .

قویاش نوری بلہن نیچک
تغدی ایتولہ

المجان الادریسی .

یول خاطر اتمدن

نظرخوجہ عبدالصمد اوغلی .

تورکستان

نوشیروان یاوشف .

ملالقدن کوئل صوونو

و آنک سبیلری

تربیه و تعلیم :

«روح تربیہ سی» - مردعالم .

«تل وادینات اوقتو اصوللری» -

معلم عبدالرحمن سعدی .

«عمومی ترقیہز و مکتبلرہز» -

معلم م. حنفی باکرف .

اشعار

مراسلہ و مخابره :

ترویسیکی ، قازان ، قشقار ،

بہ لہ ہی دن .

مطبوع اثرلر

اصلاح کتبخاناسی ، مشورت ،

بایرام تبریکلری ، صدای تور -

کستان ، صدای فرغانہ ، صبیہ ،

خاطرہ لرم ، و ضروریات دینیہ .

مطبوعات خلاصہ سی .

حکایہ : «بال قورتی بلہن»

ایشک طوغریسنده ٹہکیہت .

(جلال الدین زومی ناک «مثنوی»

سندن) اسکندر کیلہ ولی .

حوادث .

I

«شورا» ده «صلاح اژدانوف» ديب بر امضا كورله در. آنا طرفندن «اژدانوف» فاميله سینه منسوب بولديغمدن شول آدمنگ اژدانوف غه نسبتی نیچوك ايكانلكینی بله سم كيله. مینم اسمم صفی الله. آنام منوره، آنك آتاسی ملا محمدی، آنك آتاسی عبدالقاهر، آنك آتاسی صاحب كمال، آنك آتاسی ملا جعفر، آنك آتاسی سبحانقل. شوشی شجره ده گی جعفر بن سبحانقل «اژدان» ديب مشهور بولديغندن بو كوونگی نسللری «اژدانوف» فاميله منده يوریلر. (*). آنا طرفندن بولغان شجره م اوشبودر: صفی الله بن عبدالله بن عبدالنافع بن عبدالله بن بختيار بن ابوشحمة بن سليمان بن قدرمت بن اورازای آق قوچقاروف.

سليمان بن قدرمت «اوقا» اطرافندن كوچوب كيلوب «كيزاك» بوينده موسی اولينه يرله شكانلر. قبری شونده در. ابوشحمة بن سليمان قبری «اسكندر» اولنده. اوزم «چوینچی» اولنده امام بولوب طورام. امام صفی الله بن عبدالله.

ادبیات

تعشقم

عشقه ویرمش جمله شاعرلر بوگون افكارینی هر بری تعریف ایدر بر نوع ایله اوز یارینی عاشقانه سوزلر ایله دولدورار اشعارینی بویله لگله کیم قیلر تسکین قلب زارینی یعنی تخفیف ایله یه اشعار ایله اكدارینی.

هكذا دیندارلرده روزشب طول و دراز هپ اولوب بلبل کبی چهچه کنان و نغمه ساز الده بر تسبیح صد دانه قیلورلر کیم نماز قادر سبحان ویرسون اونلره امکان بر آز تا کیروب سیر ایله سونلر جنگ اقصارینی!

چونکه بنده شاعرم (سهو ایتمه یور ایسم اگر!) کندیمه لازم صانیرم (ویرسه ده شاید کدر) سوبله یهیم فکریمی مخلوقه بی خوف و خطر.

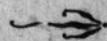
(*). بو حقه «آثار» ده آژغه معلومات بار. ج ۲ ص ۶۷۹

«شورا» ژورنالنده باصلغان «عرب لغتی و آنک عالمگیری»، «فلسفه عقیده دن علم روح»، «فن و قرآن»، «ملالقدن کوکل صوونو»، «فنی اوقو»، «بزده علم تارالمونگ سیبیری». «فن تریه» اسمنده گی مقاله لر اوشنداق ملی تاریخمزه غه عائد مقاله لر، سؤال و جوابلر هر بری رساله روشنده باصلوب تارالسونلر ایدی. «شورا» اداره سی اوزی باصدرماه، باصدروچیلرغه بیرسون ایدی. هر حلاه شول ذکر ایتولگان نرسه لرنگ واق واق رساله لر بولوب تارالولری مطلوب. زینت الله نوشیروان. «قارقارلی».

II

۷ نچی عدد «شورا» ده «ملالقدن کوکل صوونو و آنک سیبیری» اسملی مقاله لر دن بوغروصلان شهرندن «مسافر» امضالی ۳۹ نچی عددده «کشی صوگ اوز اوزینی جولاً آماغانده تاماق طویدرام ديب نیچوك کشینک گناهلرن، قیلماغان عبادتلرن اوز اوستینه یوکله سون؟ ایمش مین، دنیانگ بر فاسقی بولیم ده مینم مالم برابرینه ملا مینم گناهلرمنی یوکلهب قالسون! البته صاف عقلی و وجدانلی آدم ملا بولام ديب مونگ کبی یوکلرنی اوستینه یوکلهماز» ديب بر جمله یازادر. مسافر اقدی بو سوزندن یندی نرسه اراده قیله؟ آخه برابرینه ملا یندی گناهلر یوکل؟ بو سوزلرنگ بیک زور اهمیتی بار، شونگ ایچون هم قسقه هم آچیق جواب کوتهمز، بیک آشغیر کیره ک ایدی. بو آدم اوزی اماملر جمله سندغی، توکلمی؟ آنی ده بلو ضرور. «شورا» بو مقاله نی نیچون «مسافر» امضالی ایله باصوب اوزینگ عادتینه مخالفت ایتدی؟ «قازانلی».

اداره: اسم و فاميله سینی یازودن مانع بارلغی معلوم بولديغندن اوز مرادینه موافق «مسافر» امضالی ایله باصلدی. درج ایتولگان نرسه لر حقه ادبی جهتن جواب بیرو و وظیفه سی «شورا» اوستنده توکل، بلکه یازوچیلرنگ اوز اوستلرنده در. بو حقه تکرار معلوم قیلندی. امضاسز مقاله لر حقه غه جواب بیرونی «شورا» اوز اوستینه آادر. شونگ ایچون بو سؤالنگ جوابینی «مسافر» اقدی اوزی بیرر.

شورا

۲ جمادی الاخره - ۱۳۳۲ سنه

۱۵ آوریل - ۱۹۱۴ سنه

شهر آذربایجان و الوغ حادثه لر

مرجانی

مرجانی حضرتلرینک وفات بولووینه
بکرمی بیش یل طولو مناسبتی ایله
«آثار» دن انتخاب قیلنوب بو برده
قسقه ایله ترجمه حالی یازلادر.

مرجانی، اسلام دنیاسنده علم تنزل ایدووندن هم ده مدقق
فاضلر، محقق عالملرینک هجرتلریندن صوگ آنلرینک اورنلرینه
مسما سز اسملر، روحسز جسملر او طور دقلری بر وقتده
«رمیه من غیر رام» قیلاندن بزینک روسیه مملکتنده و روسیه
اسلاملری آراسنده ظهور ایتمش ندره لردندر.

مرجانی، ۱۲۳۳-۱۸۱۸ تاریخی ربیع الاول (یانوار) ده
قازان اویازنده «یانتچی» اسملی قریه ده دنیاغه کیلدی و بومملکتده
تحصیل ایتدیکندن صوگ ۱۲۵۴-۱۸۳۸ ده بخارا طرفینه سفر قیلدی.
بخاراده اون یلر قدر علم ایله شغله نوب ۱۲۶۵-۱۸۴۸ ده اوشبو
مملکت که قایتدی. قازان شهرنده برنجی جامع حضورینه امام
و مدرسلک ایچون صایا نوب ۱۲۶۶-۱۸۴۹ ده قازان غه کیلوب درس
باشلادی. و امام خطیب، استارشی مدرس عنوانی ایله اوکاز بیردی.
بلغار خرابه لرینی یوروب کوردی، جباستان، بورای، خان
کیرمان و ظرویسکی شهرلرینه، خان اورداسینه سیاحت ایتدی.
۱۲۹۷-۱۸۸۰ ده حجاز سفرینه باروب حج قیلدی. (اوشبو وقتده
یانتده یورگان خاطر دفتری- بر آز کونلر- قولمده طور دیقیندن
فائده له نوب سیاحتینی، رساله روشنده ترتیب ایتدم. بو اثر

«رحلة المرجانی» اسمی ایله ۲۹ بیتده ۱۸۹۷ نجی یل قازان
شهرنده نشر قیلندی). اوشبو سفرنده شیخ الاسلام حسن بن
عثمان فهمی، نقیب الاشراف سلیمان (سلیمان بولسه کیره ک)
البغدادی، سید فضل بن علوی الخضرمی، شریف عون بن محمد
بن عون المکی، آخوندجان البخاری المرغینانی، سید عبدالقادر
الطرابلسی، محمد بن احمد القونوی، رحمت الله بن خلیل الرحمن
الدهلوی، شیخ مظهر الممدنی، منیف پاشا، جودت پاشا و باشقه لرغه
ملاقات و صحبت ایتدی.

فبائنی و شخصی صفاتلری: مرجانی حضرتلری الوغ
بدنلی، گوزل یوزلی اوزون بویلی، سیراک و آز ساقاللی، کینگ
ما کلایلی، غایت سلطنت و وقارلی، فوق العاده زیراک و صبرلی، آز
سوزلی، متفکر بر آدم ایدی. قوه حافظه سی قوتلی بولغانلقدن
مدارک، بیضاوی، فتح القدير و هدايه، احياء و ابن خلدون، کشاف
کبی اثرلردن بیک کوب اورنلر حفظنده بولور و مناسبت کیلگانه
شونلرنی اوقور و بازار ایدی.

آثار: مستقل کتاب و رساله لریندن باشقه، خصوصی بحثلر
حقنده مقاله لر ده کوب بولوب شول مقاله لرینک بعض برلری
بعض شاگردلرینک گنه کتبخانه لرنده قالغانلغی روایت ایتوله در.
اثرلری، کوب آدملرینک اثرلری قیلندن سوز جیمق، کتابینک
جبهه سیننی زور ایتمقدن عبارت توکل بلسکه هر بری تنقیح
و تهذیب قیلنمش، بحثلری فن اصولرینه بنا ایتولمشدر. اوزمن

اور نیورغ دو خانووی صوبرا نیہسی آرخیوانسندہ توگگار ایچون دیب ار جہگہ طو تورغان چوبلر، کیریچ وپالا واتقلری آرا سندن تاباغان بر مکتوبینک کیشہسی بویرگہ قیولادر.

کورگان کتابلرینی بز شولای تابدیق. عربیہ عالمترینک مجتهد لری، سیویہ وزجاج کبی متخصصلری لحن سوبلہ و عرب شعرلرینک سرلرینہ توشماو ایلہ متهم بولوب طور دقلرندہ مرجانی عبارتلرندہ بعض بر لحن ویاکہ استعمالغہ خلاف سوزلر بولسہ عیب صانالمازغہ تیوشلی. شولای بولسدهہ مرجانی ننگ عمرچہسی ابن خلدون وغزالی عبارتلری قیلدن لذتلی و سلیس ایکانلگی انکار قیلنماز.

بسم الله الرحمن الرحيم

عزیز التہر کرامی و محترمی اسطریشی قاضی و نایب مناب منعی و املا محمدری بن صالح العری جناب سعادت پاسب لرینہ اہل اول اولدیر اوقوا اورنہ بعد السلام سنہ الاسلام انکرمہ فقیہ المرحوم والمہ شہرہ صفحان المبارک کا خوشخبر اور زور کدر ایدر بر مزاج صبر اولدی کن بعد العید کفر. بتدل تا بوب بر خہ ناخوشخبری بر لوبہ ترا من حق تعالی بخیر ایلیہ

خجازدہ طوغماغان، یمن ونجددہ طورماغان، عربلر حضورندہ تحصیل ایتمہ گان، شام مصردہ یورمہ گان، فاس و طرابلسنی کورمہ گان، ابراہیم الیازچی ایلہ محمود شفقیطی ایلہ صحبت قیلماغان، بلکہ قازان آرتدہ دنیاغہ کیلگان و بخارادہ عمر اوتکارگان اوشبو تورک بالاسی طرفدن ترتیب ایقولگان بر عبارتنی مثال و عبرت ایچون بو یردہ نقل ایتمہز: «قد اعتلی (۱) ذرۃ هذا الشرف وصار لمن سلف من الانبياء خير خلف وشرح الله صدره واجلی عن الکسف بذرہ ونسخ بالیسر عسرد ورفع فوق کل قدر قدره واطفاہ لہب کل ملتہب علی رغم من ابی لہب واماظ ظلام کل ذی جہل علی کرہ من ابی جہل فاشرقت الارض بنور ربہا واتفجرت عیون المعارف والحکم فی مشارقہا ومغاربہا وظهر فی عصرہ الاسلام فی الحجاز باسرها ودخل فی طاعنتہ العرب عن آخرہا. ونقلہم الی الثرۃ من الفاقہ واراہم من رعاۃ الجمل والنفاقہ فسار جمیل ذکرہ فی الآفاق وطار جلیل اثرہ فی خراسان والعراق حتی لانت الفحول ودانت القروم وخضعت لہ اکابر الفرس وقياصرة الروم. ذلك فضل الله يؤتيه من يشاء والله ذو الفضل العظيم».

بیر یسین عید نظر بیوم دو شنبہ اوقدی اہل بلد کلمہ و اہل قری بعضا اولدہ بزنتد بزرادہ مزہم دو شنبہ اوقدی بعضا حجت مزہم یوقی ایدری لکن ہلال اور لری اقوی اتضای ایدر دو شنبہ اوقدی بولوب کوب بر کا طرفہ ہم جہیم صالحا لہ اما ہر کا ہر دہ ہجر اتقادیلر دہم صلہ ہم کیمای تمام قرار دیرگان لر ہر کا حجت لر ہم کورگان موی لر شکر اتقادہ تا منی مہاجل دن تیغرف کیلدی بزرادہ عید شنبہ دیو اول خبر اعلام قلوب کا غزہ بار روک ایلا شینکا نلرینہ کوبسی قول قویما کی قبول اتقادی لر مرہ اخری ما حجت بار وغزہ بیار نکر یارادہ نکر کیمک دیکاج حجت لر کیمک بے کورگان بزرنتد عند مودہ بل شکر اولدینان شنبہ دن ثابت آئی کورلما سدہم دو شنبہ اوقدی و ب اصرار ایدر بزر ہم بولوب قالی ما مناسبا کورمای من ہم کیمک تقلید بر لادتی موع و ب قول لار من دن یار والہ قول تو بیر بولوب بے بے ایلیہ ایبتدن والسلام بر فیض انشاء اللہ سنہ ۱۳۱۰ ہجری ۱۳۱۰ میلادی ۱۳۱۰

مکتوبلری. مرجانی حضرتلری اوز عمرلرندہ انک کوب مکتوب یازغان ہم دہ مکتوبلرینک مندرجہسی علمی، ادبی و فنی بخشرگہ دائر بولغان آدملرینک بری بولسہ کیردک. کوب آدملر، اوز قوللرندہ صاقلانا طورغان مرجانی مکتوبلرندن نسخہلر یازوب یباردیلر و بعضیلر دہ عاریت یوللو اصل نسخہلرینی کوندردیلر. شون سیلی بزرادہ مرجانی مکتوبلرندن کوب نرسہ جیولدی. کتابتک اوزون بولووندن قورقوب بز بو مکتوبلرینک ہر برینی توگل بلکہ بعض برلرینک اہمیتی یلرینی گنہ چوبلہ بویردہ کوچرہ مز. نمونہ ایچون انشاء اللہ شونلر کفایت قیاور (بو سوزلر «آثار» دہ یازغان سوزلردر، بو مکتوبلرینی کوررگہ تلہ وچیلر «آثار» غہ مراجعت ایبارلر). لکن عبدالخیر المسلمی گہ یازغان خطلرینی خصوصی مکتوبلر ایلہدہ، مطبوعات واسطہسی ایلہدہ ازلب قارادق ایسہدہ ہنوز تابوب بولمادی. (۱) رسول اللہ حضرتلری حقندہ سوبلیدر.

مرجانی حضرتلرینک قازان شہرندن اوفادہ دو خانووی صوبرانیہ اعضالرندن محمدی قاضی غہ یازغان مکتوبی.

عزل ایٹووی. انک بیوک سلطانلر و نفوذلی خلیفہلر اورنلرندن توشرلوب، وطنلرندن سوزلوب طورلر. نادر بولسہدہ بعض بر و قتلر دہ میلیونرلر بر صندق ایکمک تابودن عاجز بولوب آج ویالاتچا قالورلر. موندی اشلر، دنیانک اہمیتی واقعہلرندن توگل. بعض بر نرسہ لرگہ عجب ایٹوب و ایس کیتوب طورولر دنیا کتائینی کورماو سیندندر. دنیا کتائینی مطالعہ قیلوچیلر ایچون دنیادہ بولغان اشلرینک ہر بری عادی و طبیعی حادثہلر دندر. شونک ایچون مرجانینک اورنندن عزل قیلنووی تعجب ایٹولورلک بر اش توگل. بز، اوشبو عزل مادہ سندن بحث ایٹسہک موننگ

منتقدلر اصولی اوزرنده دقت ایله مطالعه قیلنسه صاحبینک مسلکی خالص و درست بولوب آکلاشلور. شونک ایچون صاحب ترجمه مسلکی ایله آشنا بولورغه تله وچیلر آنک اثرلرینی مطالعه قیلورلر. (موندن صوگ اوز اثرلرندن اقتباس ایتلوب مرجانی مسلکندن اوشبو ترتیب ایله بحث قیلنه در: اعتقادات، عملیات، منشورلی اماملر حقنده غی فکری، هول، رغائب، قدر، برائة غازلری، قبر صدقه سی، میت کونلری، ختم اوقو، میت روحینه باغشلار ایچون تهلیل ایتو، احتیاط ظهر غازی، صوم و فطر. موندن صوگ «آثار» ده «بعض بر مطالعه لری»، «تعلیم و تربیه هم درس لر حقنده فکری»، «باشقه احوال و مناقبی»، «طاعن و منتقدلری»، «حقنده بولغان تقریضلر» اسمنده بابلر بار).

صونک مفنده بزرگ بارلغان مکتوبلر

(۱) وظنی ان المجدد فی دیار الهند فی علم الحدیث و الفقه و التاریخ و الکلام هو ملا عبد الحی و فی استانبول فی علم التصوف و الحدیث شیخنا ضیاء الدین الکوهمشخانه وی قدس الله سره و فی قازان ملا شهاب الدین المرجانی ای فی علم العقائد و علم القرآن.

ملا زین الله بن حبيب الله

۳ نچی مارت ۱۸۹۴ نچی یل

(۲) وقد اکتحل عین الزمان بمن فوق فوفهم من شهباز العلم الذین مصبرهم و مصيدهم فی اوج الاجتهاد کالمحقق الشهاب المرجانی و العلامة التحریر عبدالحق العمیری الخیر آبادی و الامام المدقق عبدالحی الهندی اللکنوی الانصاری...

عینان بن ولدان

(۳) داملا شهاب الدین المرجانی مکة مکرمه ده رحمت الله بن خلیل الرحمن الهندی که ملاقات ایتدی. افندی مذکور، قاپقاسینه چیقوب ترحیب ایله قارشو آلدی. اهل بخارا رسمنچه چای حاضر قیلوب ایچردی. «اظهارالحق» کتابندن آلتی دانه و یروب برینی اوزینه قبول ایدر که قالغانلرینی اهل بولغان اتباع و اصداقا اوزرینه ویرمکنی التماس قیلدی. مذکور کتابنی عربی، فارسی و افغانی یعنی اوج لسان ایله تألیف ایتدیکنی سوبله دی. صحبت انقضای بعدنده باب دار که قدر مشایبه ایتدی و تواضع اوزرنده داملادن دعا اوتندی. اوشنداق استانبول شهرنده جودت پاشا ایله مصاحبت ایتدی. پاشا ایسه کندی اثرندن «تقویم الادوار» نام کتابینی هدیه ایدوب ویردی. رشید پاشا ایله ده کورشدی اول ایسه

حیران قالورلق بر ماجرا بولو جهتدن توگل بلکه باشقه بر سبب ایچوندر.

بو کونلرده بزلرده کوب آدلر دنیادن شکایت قیلو خسته لگینه مبتلا بولایلر. مونلر اوزلری هیچ بر ایجابی اش شاهه مادیکلری حالده عمرلری بارنچه سقرانو، زارلانو (سلبی اشلر) برله گنه عمر اوزدرالر. یاشلرنگ کیوم سالوملرندن، حرکت و جنبشلرندن، مدرسه شاگردلرنگ دینسز لکلرندن و باشقه لرننگ زندیق و دهریلکلرندن مسجدلرده گی صوفیلر، خانقاهلرده گی مرید و مرشدلر، بازارلرده غی تاجرلر، باصوللرده غی صابانچی و اوراقیلر، بوگ تاشوچی و الاوچیلر، چای خانه و می خانهلرده حتی سفاهت خانهلرده عمر تلف ایتوچیلر بالاتفاق بو حاللردن شکایت ایتلر، موندن اوتوز و قرق یل مقدم و قتلرینی عصمت عالمی حساب قیللر. ایشته مرجانینگ عزل قیلنو ماده سینی بزلر شوشی فککلرلرنگ اساسسز ایکنانلگینی کورساتو ایچون یازمقدمه مز.

زمان، بو کون نی قدر بوزوق بولسه موندن مقدم عصر- لرده ده توزوک توگل ایدی. مونی ایسه تاریخی دلیللر ایله اثبات قیلورغه بز هر وقت حاضر مز. موندن یکر می اوتوز یلر مقدم کونلرده گی بوزوقلقلر حتی شوشی وقتده ده استعاذ، قیلورلق درجه ده ایدی. هیچ برینه اینه قدر ضرری تیمه گان مرجانی «ناظوره» یازووی و بعض بر عقیده لرنی اصلاح قیلو لازم بولووی حقنده سوز سوبله وی، عموما حقلق طرفنی التزام ایتووی ایچون ملالر و مدرسسلر، آخوندلر و بایلر برگشوب، خلافینه حرکت ایتدیلر و هر توری دانوصلر یاصادیلر. اگرده نظام و قانون اوزی حمایت ایتمی مونلرنگ اوزلرینه تابشراچق بولسه ایدی، مونلرنگ مرجانی و آکا طرفدارلق ایله متهم بولوچیلر حقنده شفقت ایتیمه چکارینی سوبله رکه حاجت یوق. لکن نظام و قانون اوزی حمایت ایتو سیندن چاره سز بولوب آنجق عزل ایتدره آلدیلر. بو طوغورده «دین» اسمندن توگولمش بایلقلرنگ حساب کاغدلری کیله چک بر کونده اوقولوب خلقلرنی حیران ایتسه کیره ک.

مرجانینگ عزل ایتدرلووی صرف حسد و بغض نتیجه سی بولوب صوم و فطر مسئله سی آنجق بر بهانه ایدی. مع ما فیه بزلر، شول بهانه ننگده بهانه بولا آلامدبغنی اثبات ایته چکمز ایشته سز که مونگ، بیانی (موندن صوگ غیسی «آثار» ده).

مسلکی • بر کیمسه ننگ مسلکینی تعیین قیلور ایچون اک طوغری یول - دوست و دشمنلری سوزلری توگل بلکه - یازغان تألیقلریدر. موندی اثرلر و تألیقلر، میزاندن اوتکارلر،

الشهاب القازانی کان عالما فاضلا و فی ظنی لم یسبق مثله فی ابناء التاتار فقتت توالینه و قلبت صحائفها و وجدتها مطابقا لاسلوب العرب اعنتت و اقتتت آثاره و جلدت كلها باحسن ما یکون محبة له . و من محبتی للشیخ شهاب الدین المرجانی اقبلک یا ولدی ! « دیور و ما کلا یمدن اوهر ایدی . و بعض وقت : « احب طلبة قازان لا جل شهابهم » دیور ایدی . و بعض وقتلر : « شهابکم شهابکم ! » دیور ایدی (شهابکزر چراغکزر دیمکدر) . استانبولده و قتمده شاهیر وقت و دارالشفقه هم دارالفنون مدرس کرامندن بولغان ادیب محترم خالص افندی : « شهاب الدین المرجانی حقشناس ، فنونه مطلع بر آدمدر . فقط شوراسینه تاسف ایدرم که قازان اسلاملی و اولاد ناتارده بو درجهده احتیاجات علمیه اولدیغی حالده - حزامه الحواشی - نام کتاب یازوب ، لزومی اولمیان یرلرده نکتتلر آراب عمرینی یوق یرده صرف ایتمشدر . اما ناظوره الحق ، و فیه الاسلاف ، استفاد الاخبار نام اثرلری بحق گوزل شیلدر ، بونلر ایچون تشکر ایلرم ، تشکر ایلرگه بورچلی یم . کاشکی برر خیرالخاف اولان ذات استفاد الاخبارک تمانی طبع ایتدرسه بنده اصل روسیهلی اولدیغیم ایچون شهابیز نلر یاعش ؟ دیه اقتخار ایدر ایدم » دیور ایدی . بو وقت استفاد الاخبارک صوگ جلدی طبع اولنماشیدی . خالص افندی اصل روسیهلی اولوب « شیروان » شهرندن هجرت ایتمش ، علم و فضل سایه سنده بیوک رتبه لره واصل اولمش بر ذاتدر . بن آنک ایله چوق صحبت ایتدم ، مدینهده بعض مشایخدن استفاده ایتدیکم وقت شریککمده اولدی . علم و فضلینه واقف اولدقلری ایله کندیسنی مدینه عالملی تعظیم و حرمت ایتدیلر . هندستان عالملرندن هم شهاب الدین حقنده چوق شیلر استماع ایتدم ایسهده شمده مونلر خاطرمده بوقدر . ذاتا هندستان عالملی بخارایلر روشنده محاکمه سز سویله لرلر . بر آدهنی مدح ایتمک بولسه لر علمی ایله قناعت ایتای مولوی و اولیالیغنی ده آرارلر . صدیق حسن بهوپالی کبی ذاتنک علمیه اعتراف ایتدیکلری حالده ولی توگل دیه تهمت قیلورلر . بکا کوره بوده ضرر سزدر . زیرا بزم اهالیمز شهاب الدین المرجانی و عبدالنصیر القورصاوی کبی ذاتلرنی عالم دیه اعتراف و اقرار ایدرلرده شوننگله برابر تفسیق قیلورلر زندیقکلری ایله حکم توزورلر . لطفی شکری . « ایرقوت » شهرنده موقت امام .

۱۹۰۵ نچی یل ۶ نچی دیکابر .

(آخری بار)

« سیاحت برازیلیه » نام اثرینی هدیه ایتدی . شیخ الاسلام حسن افندی ایله هر وقت مهادات و مراسله لری اولور ایدی . استانبولده معاونت ایچون آچلمش جمعیت که یوز صوم اعانت ایتدی . کتبه - الفقیر صدرالدین بن بهاء الدین لست خلون من شهر الله الاصم . ۱۳۱۴ سنة .

۳) مولانا شهاب الدین المرجانی و قتیله قازان متعصبلی قاشنده تقدیر اولناز ایکان ممالک اسلامده سیاحت ایتاسنده اول ذاتی تبجیل ایدنلرگه تصادف ایتمشیدم . بخاراده دیباجه اوقوتوچیلر آراسنده عصرنده اک معتبر بولغانی و بخارا مدرس لرینک اعلملری و آنلر اعتقادینه کوره مجددلرنک بری مفتی عبدالرازق (رزیقچه) ننگ درس لرینه دوام ایتاسنده آندن : « داملا شهاب الدین المرجانی اگرده زنده اوله ایدی بالقصد واروب کورشور و درس اوقور ایدم » دیه سویله دیکنی تکرار ایشدر ایدم . داملانک ، شهاب الدین حضرتتی بو درجهده محبت ایتمه سی و مخلص اولمه سی احتمال که ملا احمد دیباجه سنده باغ بحثنده بولغان وجه تاملده اوله بلور . بخارایلرنک بر آدهنی مدحلی و قدحلی اصل بویله شیلرگه مبنی بولدیغندن « لا یسمن ولا یغنی من جوع » در . اوشبو حکمت ایچون بولسه کیره کدرکه آنلر قورصاوینی تفسیق ایتلرده مرجانیگه کیلدیکلر نده آنی تحسین قیللر . قورصاوی ، ملا احمدنک وجه تاملنی یازمامش اما مرجانی ملا جلال اوزرینه « قوله » یازمش . آنلر ایچون « قوله » بولسه اوز ضرر لرینه و فائده لرینه بولاچغنی ملاحظه ایده طورمای کیفلری کیله ، غایت حضور لالار . اوشبو حکمت ایچون بن مرجانی حقنده حجاز عالم لرینک فکر لرینی تفتیش ایتدم . جوهر حقنده جوهر چی سوزی مقبول بولسه اصل آدم تانوچیلرده حجاز عالم لریدر . بن ایسه حجاز عالملرندن مرجانی مدح حقنده کوب سوزلر ایشتم . آنلر جمله سندن شیخ زروق پاشادر . بو ذات ، زمانه سینک ادیبی ، ولایتینک علامه سی ایدی . فی الاصل تونس مملکتندن بولوب فرانسزلر ایله کوب غاوغالر ایتدیکندن صوگ تورکیاگه فرار ایتمش . تورکیا دولتی ایسه مشارالیه حضرت لرینک فضل و کمالتی سببندن احترام یوزندن کوب معاش تعیین ایتمکله مدینه منورهده اسکان ایتمشدر . ۹۶ یاشینه یتوب مدینهده وفات اولدی . بدنی و اعضاری کامل سلامت ، قولاق و کوزلری هبسی خدمتده اولوب ، طبعی حاللری کماکان یاشمک وفتندن فرقسز ایدیکنی سویله ر ایدی . وفاتندن صوگ بر ایر بالاسی دنیاغه کیلدی . ایشته بو ذات هر وقت : « الشیخ

حج

(باشی ۷ نجی عددده)

یولینه تشبث ایتمک، بالالرینی اوز مکتب و مدرسه لرنده اوز قوملرینی سویوگه عادتاندروب حیت قومیه اورلقلری ساجوب تربیه لگان بولسه لر ایدی مملکتلرنده اتحاد و برلك قرارلانغان بولور، بری برن قوتله ر ایدی، مملکتلری ده کيساڭ کيساڭ قیلنوب منقرض بولودن سلامت قالغان بولور ایدی. کبار عائله لری، آق سویاکاری بالالرینی یاتلر قولنده دشمان شورپاسی ایله تربیه دیلر، اوز مکتبلرینی اصلاح چاره سینه کیشمادیلر. بالالری فرانسه دوستی، گیرمان محبی، انگلتره مخلصی وئله کیملر بولوب يتوشدیلر، تورک و تورکلک که دشمان نظریله باقدیلر (بو حال، اوزلرینک ادیاتلری شایع بولماز بورن روسیه مکتبلرنده اوقوب چققان مرزالردهه بعینه شویله ایدی، آنلر ملتهدشلیری بولغان تاتارلرینی هیچ شی که صانامادیلر، کوزگه کورنورلك هیچ بر خدمت ایتمادیلر، تاتارلرده آنلرغه دشمان کوزی ایله باقدیلر، حمدلر اولسون ابتدائی مکتبلریمز تعمیم ایدی، ادیاتیمز تارالیدی، روسجه اوقوغانلریمز دزنده فائده کورنه باشلادی). تورکیه اوستینه کیله چک بلانی ده کیتوردیلر. صوڭ و قتلرده بر مقدار حیتلی تورکار چقوب کوبکیمی یا که آرزغهمی تورکیه نی هلاکتدن آلب قالدیلر.

ایندی افندمز حضرتلرینک «عرفات» ده قصوا اوستنده تعلیم قیلغان مبارک اسولرتی اجمال صورتده گنه بولسه ده ملاحظه قیلایق. امت اسلامییه بو تعلیمات ایله عمل قیلدیمی؟ بو اسوه حسنه که متابعت ایدی؟ رسولز بزرگه دینی دنیاوی، اجتماعی سعادتلریمزنگ یولینی کورساتدی، اقتصادی، فقهی، حقوقی، عائلی، نسبی ضرور بولغان همه اساس وقانونلریمزنگ یگیرینی قوردی. فقط زمان و مکان نگ اقتضاسینه نظرله تفصیل قیله سی غنه قالدی هم خطبه وقتنده حاضر بولغانلرغه ایرشدرونی ده حاضرلرغه الزام قیلدی. ایندی بزر نیر اشله دک؟ افندمز حضرتلری صوکنده محترم اورنیه منوب نیاتله «عرفه» ده خطبه اوقش اماملریمز نیر تعلیم قیلدیلر عجباً؟!

بیچ) افندمز حضرتلری حقیق عدالتنگ حقیق قانونینی بیان قیلوب بر انسان ایکنچی بر انساندن آنچق مزایای شخصیه سی ایله گنه فاضل اولا بلور دیدی. عدالت ایچون افراد ملتنگ مساواتی، طوغری بر اساس بولووی ظن ایدلمش اوشبو زماغزده جهاتنگ اطرافینه تارلمش اقوام مترقیه بومساوات ایچون جانلرینی، ماللرینی آیامانیچه قربان قیلیمقده لردر. اما بزرگه دینمز بومساواتی فدا، و قربانلره احتیاجمز ویردی: «جفا سز نعمتنگ قیمتی یوق» کیه سی ده اسلام امتینه هم طوغری کیلیدی. بز مساواتزنی یوغالتدیق، هیچ کیره کسگان یرده آرمزده آق سویاڭ وقاره سویاکلر ظاهر بولدی. اسلام مملکتلرینک میقروبلری ده شونلر بولدی. (ید) امت اسلامییه افرادینک ممانینه متعلق سعادتلرینی بیان قیلوب وارثینک نصیبینی الله تعیین قیادی: وارثغه وصیت، هم مالنگ اوچده برندن آرتق ایله وصیت درست توگلدر دیدی. اوشبو قانون ایله امت اسلامییه نه قدر افتخار ایتسه ده اورتددر. اروپا حقوقشناسلری علم حقوقده فوق العاده عالی بولولرینی دعوا ایتسه لرده بر وارثینک بتون دنیانی صاقوب آلورلق مالغه خواجه بولوبده شونک ایله هر جهتمدن مساواتی بولغان ایکنچی بر وارثینک خوار اوله رق یالان آیاق تره زه دن تره زه که صورانوب آچاغن کیتارو کبی رذالت و بلیه لردن صیانت ایده آلامش لردر. حفظ نسب و قومیت ایچون ضرور بولغان قواعدنی بزرگه بیان قیلوب حفظ نسب و قومیتنگ غایت مهم بر امر بولوینی حتی آرزغهمه مساهله سی جائز توگلگگنی بیان قیلوب لغت ایله تا کید قیلدی. حفظ نسب و قومیت، اجتماعی حتی سیاسی حادثه لرده ده غایت مهم بر امردرکه آرزغهمه مساهله سی ده نسب و قومیتنگ انقضاسینه یول کورساتمکده در. فرض قیلدیق تورکیه خلقی قومیتلرینی حفظ

حجذن مقصد بولغان تزکیه قلب «ولکن یناله التقوی منکم» آیتی ایله بیان قیلنور ایکن نقیضی بولغان کبر و غرور ایله شول مرتبه قیلیری مملو اولورکه حتی اوزلرینی ملتتک قارشى آلوینى ملتتک اوستنده بر واجب هم اوزلرینگ حجلرینی اقصی المراتب سانورلر. حجاجلرمزدن بره وسی ایله بر کورشدکده: «سزنگ کبی ملالر کوبدن کیلوب کورشدیلر، موندی یاقین یرده سزنگ بو قدر زمان کیلوب کورشمی طوروگژ بیك تیوشسز بر اش» دیه کندیی شلته قیلمش ایدی، مین ده حیران اولدم ده قالدیم. «لیشهدوا منافع لهم» آیت محترمه سنده مفسر کراملرمز: «قیل هی التجارة و قیل هی منافع الآخرة و قیل منافع الدارين جمیعا» دیه کوب احتماللر ایله تفسیر ایتمشلر. لکن قرآن کریم آیتلری بری آخزینی بیان قیلیمق عادت بولدیغندن بو کبی احتماللر یوق مرتبه سنده قالورلر. الله عظیم الشان: «ومنهم من یقول ربنا آتانی الدنیا وماله فی الآخرة من خلاق ومنهم من یقول ربنا آتانی الدنیا حسنة و فی الآخرة حسنة وقتنا عذاب النار اولئک لهم نصیب مما کسبوا والله سریع الحساب» دیه مذکور آیتدن مقصود، نی ایکانلگینی بیك کامل ایضاح قیلمشدر. یعنی انسانتک حجذن مقصدی مجرد دنیا بولسه حجی مقبول توگلدیر، اما بر انسانتک حجذن مقصدی دنیاوی هم اخراوی حسنات بولسه یعنی ملتینه خدمت، آخرتده الوش آلمق ایسه مبروردیر دیکدر. «لیشهدوا منافع لهم» دنیاوی هم اخراوی منافعدر.

نزیل

افدمز صلی الله علیه وسلم هر قایجان صوغش غه بارسه «لا اله الا الله وحده انجز وعده ونصر عبده وهزم الاحزاب وحده» دیه دعا قیلور ایدی. بعینه اوشبو دعانی هم حجده سعی وقتندهده قچقروب تکرار قیلور ایدی. حضرت عمر: «شدوا الریح فی الحج فانه احد الجهادین» دیر ایدی. عائشه رضی الله عنها: «یارسول الله علی النساء جهاد» دیه صوراناج: «نعم علیهن جهاد لا قتال فیہ الحج» دیب جواب ویرمش ایدی. عمر رضی الله عنه: «بزلر افدمز حضرتلری زمانته رمل قیلور ایدک، مشرکارگه کورساتک آلرغه رعب صالمق ایچون قیلور ایدک» دیدی. ام سلمه: «حج هر ضعیفنگ جهادیدر» دیه روایت قیلور ایدی. ابن عمر: «رسولم تئیه علیان مککه کرر و تئیه سفلی دن چغار ایدی، دیننگ ظهوری اسلامنگ عزت و قوتی کورنوب دشمنلرینی تعیظ ایچون شوپله قیلور ایدی» دیر. امام عینی: «حج جهاد دینلدی، چونکه حج نیتینه کرگان انسان نفسینه مجاهده قیلور هم مسلمانلرنگ هر ناحیه دن اجتاعلرینی ایله دشمنلرینی بیت الله دن

بارغان حاجیلرمز نه وعظ ونه ده نصیحت ونه ده تفصیل ایشدرلر، نه عامه ملت ایچون بر فائده لی عمل کوررلر! افدمزنگ اسوه حسنه لرینی ضایع قیلدیلر، «عرفات» کبی محترم اورنده «وقوف» کبی مبارک عمللرمز مجرد ظاهری احتفالاندن عبارت بولوب قالدی. بتون کره ارض غه تارلمش امت اسلامیه نی اوج سمایه رفع ایچون تعیین ایدلمش اطراف شستی ده قرارلمش، مسلمانلرنگ دینی دنیاوی سعادتلرینه وصول ایچون وسیله قیلنمش فریضة حج، جاهل عمر بلرینی طویدرمق، حاملردن صوقدرمق، حرم آغارندن طلاتمق، بادی هم حاضر مساوی بولغان بنار ایچون مجاورلرینی طویدرمق کیلردن عبارت بولوب قالدی. حالبوکه الله تعالی ابراهیم علیه السلام غه حجنی اعلام ایله بیورغانده: «انسانلرغه حج گه کیلو ایله اعلان قیل، یاقینه غیلر هم یراقده غیلر منافعلرینی کوزاتور ایچون کیسونلر» دیش ایدی. یعنی سعادت دارینگه وصول، حجنگ غایه سی بولووی بیان قیلنمش ایدی. دیککه بو زمانده بولغان امرای حج گه هر ایکی مقصدنی تحصیل ایچون حج گه کیلورگه تیوشلی بولووینی تعلیم فرضدر. شونک کبی عرفاتده حاضر بولغان حجاج کراملرمز غه ده حج گه قوتی بیتمگانلر یانیه قایتجاج، عرفاتده استماع قیلنمش تعلیملرینی بیان قیلولری و تبلیغ ایتولری واجبدر. اصحاب رضی الله عنهم اوشبو واجب لرینی کامل ادا قیلدیلر. بزگه هم تعلیم ایتدیلر. اما زماغزده حج سفرینه کیتنمش حجاج کرام. قایتجاج نیلر تبلیغ ایتلر و نیلر تعلیم قیللر؛ هیچ! ظن قیلورسک گوپه آلرغه حج بر سفر کیسوب قایتودن عبارتدر. شارع حکیمنگ بر عملی ایجاب یاکه نهی مقامنده «ولله علی الناس حج البیت» کبی عبارت ایله سوقی بو عملی ایجابده مقصد عموم ناسقه قایتور بر فائده نی جلب یاکه عموم ناسدن دفع قیلنور بر ضررنی دفع (یعنی حقوق عامه نی حق تعالی گه اضافه قیلیمق) بولمقنی افاده قیلیمق اصطلاح شرعی بولوب قطعی بر بیان ایکن حجاجلرمز استطاعت سیلرندن، حجذن عاجز فقرانک هیچ بر حظی ونصیبی یوق کبی طورانمقده لردر. گوپه آلر: «فلینغ الشاهد منکم الغائب» یعنی حجده حاضر بولغانلر حاضر بولماغانلرغه تبلیغ قیلسون خطاب شریفی ایله مخاطب توگلدردر.

ابن عباس حضرتلری اوشبو خطاب حقنده: «فوالذی نفسی یده انها لوصیته الی امته» دیه بیك آجیق بیان قیلنمش ایدی. ایندی بزم حجاج کراملرمزنگ حجذن بر فائده لری اوله قالسه اول ده مکتوب باشنده یازلاچق تیتوللردن الحاج، خیرالحاج، الحاج الحرمین، خیرالحاج الحرمین، الحاج الحرمین الشریفین، خیرالحاج الحرمین الشریفین کبی عنوانلردرکه اوزلری ده هیچ بر اوایلما نیچه اوزلرینی شوپله مدح و تزکیه قیابوب یازمقده لردر.

دفع قیلورلر یعنی حج ، صوغشسز جهاددر ، جهاددن مقصد حجدن هم مقصوددر ، حج مدافعه یولوو جهاددر ، مسلمانلرنی جمع قیلوب دوستلقلرینی نعتو، قوت و شوکتلرینی اظهار قیلو، دشمانلریننگ قیلبرینه رعب سالو، دنیاوی فائدهلرنی کوزه تو، اخرای سعادتلرینی ازله و یوللی بر جهاددر، شوننگ ایچونده شارع حکیم آیات حجنی اتمام مقامنده: «ان الله يدافع عن الذين آمنوا ان الله لا يحب من كان خوانا فخورا» ديه غایت دقیق ومفید اشارتلر قیلمشدر.

تمام .

تایصوغان آولنده امام محمدطاهر بن ملا احمدزکی بایتوگالوف .

قویاش نوری بله نیچک تغدی ایتوله

(فرانسزچه دن)

پری حکایتلری ایچنده شولقدر لطیف ، غیر مادی و اثری مخلوقلر بارکه آلارنی یاشاتو ایچون قویاشنگ یالکڑ برگنه شعاعی کفایت ایته . بو کونگه قدر بو حقیقت شول پری حکایه لرنده گی خیالی مخلوقلرغنه مخصوص دیب اوایلانه ایدی . بو کون فنک صوگ کشفی انسانلرنکده شول حکایه لرده گی لطیف مخلوقلر شیکلی یالکڑ قویاش نوری بله گنه آصرالوب ، باشاب طورغانلغینی اثبات ایتدی . منه نیچک :

معلوم درکه بتون «ذی حیات» - جانلی مخلوقلرنک حیوانلرینی صاقلاوچی و آلارده غی حرارت غیربزیه نی ادامه ایتوچی اکه مهم وبلسکده یکانه ماده «قاربون» کومورددر . جکرلرده «مولدالمحوضه» بله برگه قاتشوب حیواننک حیات ماده سی بولغان حرارتتی اداره ایتکاج «حامض قاربون» شکنده تنفس آرقلی طیشقه چیغوب هوای نسیمی گه قوشیلوچی ده شول قاربوندر . انسان ماشینه سینگ «موتور» محرکینی اشته تو ایچون یاغیله طورغان ماده ده شول قاربوندر .

نباتلرنک تغسلرینه کیلسه ک اول ایتدی بتونله ی باشقه . آلار حیوانلرنک عکسنجه هواده غی شول حیوانلر طرفندن تنفس ایتلوب چیغارلغان ، طبیعی و صنعی ماشینه لرده یاغیلغان ماده لردن حاصل بولغان مولدالمحوضه نی تنفس ایتوب قاربوتتی اوزلرینه تجسم ایتدرلر ، بدنلرینه سگدروب آلوب قالالر . بو قاربون آلارنک قوچاغنده «هیدرات» یاخود شکر حالینه کیلوب آلارنک اوسولرینه خدمت ایته . آلار شول قاربون غازندن استحصال ایتکان یعنی چیغاروب

آلغان «مولدالمحوضه» لرنی هوای نسیمی گه چیغارالر . منه شولای ایتوب نباتلر ، حیوانلرنک تغسلرینه خدمت ایته طورغان مولدالمحوضه نی محاضراتلر طورالر . خلاصه : حیوانلر بله نباتلر بر برلرینه قارشی دائمی صورتده متقابل بر وظیفه ایفاییتوب برسینه کیردک بولغانی ایکنجیسی محاضراتلر طورالر .

حیوانلر اوزلرینه کیردک بولغان قاربوتتی چیغاروب هوای نسیمی واسطه سی بله نباتلرغنه ، نباتلرده اوزلری ایچون ضررلی اما حیوانلر ایچون ییک فائده لی و لازم بولغان مولدالمحوضه نی شولوق واسطه بله آلارغنه بیرلر . دیمک : «بیرام آشی قاراقارشی» مقالی بله آلارده عمل ایتلر . بانچه لرده ، چاپرلرده ، چمنلرده هوانک ییک هیئت . انسان و حیوانلر ایچون ییک فائده لی بولویتنک فی سببی شوشی بولا آخریسی . ففظ بو قدرگنه توگل ، اش مونک بله گنه بتمی ، بلکه اصل مسئله ایندی کیله :

حیوانلر اوزلرینک حیات ماشینه لرینک موتورینی ایشه تلو ایچون لازم بولغان قاربوتتی اوزلرینه آلوب سگدرو ایچون نباتات اشارغه محتاجلر ، آلار شول واسطه بله ننگنه نگی قاربوتتی اوزلرنده تجسم ایتدیره آلالر . حیوانلرنک «آکل اللحم» (ایت آشاوچی) قسملری ده صوگ تحمیل بله چیشوب قاراساق «آکل النبات» (نبات آشاوچی) صنفینه قایتوب قالالر . آزاده شولقدرگنه بر آیورده بار : آلار تصفیة ایتولگان نبات آشیلر . دیمک حیوانلرنک همه سی ده «آکل النبات» صنفینه قایتوب قالالر . - ایت آشاماوچی معری و طولستوی چیلرنک قولقلری چنلاسون ! (۱) . شو حالده نباتلر ، معدنی بولغان قاربوننک انسان بدنینه کیروب تجسم ایتوی ایچون اکه مهم بر واسطه و اکه کیره کلی بر دلال بولوب قالالر . بو قاربونلرنک نباتلرنک اوزلری طرفندن تجسم ایتدرلورلی ایسه قویاش نورینک تأثیری بله ننگنه بولغانلغی فنک صوگ تجرربه سی بله اثبات ایتلگان بر کیفیتدر . هوای نسیمیده گی معدنی قاربوتنک نباتلر طرفندن مص ایتلوی یعنی اوزلرینه سگدرو لوتنک یکانه واسطه سی قویاش نوری ایکانلگی کیمیا قیننک بو کونگی ترقیسی و موسیو «باک دانیل» بله موسیو «گودشول» ننگ تجرربه و همملری آرقه سنده فنسنگ بدیهی متعارفه لری آراسینه کیرمشدر .

یوغاریده غی وسطلرنی حذف ایتوب نتیجه گه کیلسه ک بز نکه ده حیاقزنی صاقلاو ایچون لازم بولغان بتون «موادغذائیه» آزلقلرنی «مص ایتوومز» بدغزگه آلوب سگدروومز قویاش نوری واسطه سی بله گنه ایکانلگی ییک آجیق روشده ظاهر و ثابت بولوب قالادر . بو کون قشر ارض (حیر قابغینک) آستنده احتیاط قیلندن

(۱) ییک باخشی معری چیلر ، طولستویچیلرنک قولقلری چکلاسون . لکن خرسبتانلرنک روزهلری . برهیزلکبری نی اشلی ؟ شورا .

قویاش طرفندن احسان ایتولگان قوتنی حسن استعمال ایته بیلسه لر هیچ بر زمان آج قالیه جقدر در.

بتون بو یازلغان نرسه لر دن نتیجه اوله رق شول حیفاکه:

بتون انسانلر ننگ «تعدی» لری یالنگر قویاشقه تابع و انسانلر ننگ

حیات ممت مسئله سی ده بتون باشقه مسئله لر شیکلی علم هیئت که

عائد بر مسئله ایکن. بوغنه می؟ طاغنه ده فزغراغی بار: «عشق»

دیب جوروتیله طورغان تیلی لک ده شول هیئت ده آگلایشیله حق

و آننگ واسطه سیله حل اولونه حق بر مسئله در. فی الواقع متصوفه دن

«رینان»، فرانسه ننگ آقادیما «انجمن دانش اعضاسندن بولغان

«کلود بیرنارد» دن، عشق نی نرسه؟ دیب صوراعاچ تویانده گی

جوابنی آغان ایدی: «عشق، تعدینک بیک واضح بر نتیجه سیدر»

یعنی عشقنک تعدی نتیجه سی ایکنده هیچ شبهه یوق. تعدینک ده

قویاشقه تابع بر مسئله ایکنان یا گاغنه کوردک. لهذا عشق ده قویاشقه

و آننگ واسطه سی بله هیئت که تابع بر مسئله بولوب فالادر. فقط

مونده بو تفصیل و اجماللر دن بیک مشکل ایکنجه بر سؤال طووا:

قویاشنک بو قدر صاف و آلتون ضیاسی انسان ماشینه سینک

ایچنده اشله نگاچ و یاخود آنی اشله نکاچ نیچک ایتوب قبا و چرکین

قورغاشونغه ایله نه، یعنی نیچک ایتوب قویاشنک اول صاف و پاک

نورینک تأثیری، بله انسانده قتل، زنا شیکلی الله نیندی بیس

چرکین، غیر معقول و غیر مشروع فعللر و حرکاتلر حاصل بولا؟

«یعنی نیک یخشیدن عیان طووا؟ بو بیت آرث قاعده سه مخالف.

منه تره بو مسئله حاضرگه قدر فننگ. فلسفه ننگ، علم

احوال الروح ننگ حل ایته آماغان مهم مسئله لرندن بریسی.

پاریژ رصد خانه مدیری مشهور هیئتشناس «شارل نورمان» ننگ

سوزی شونده بیتدی.

شارل نورمان اوزی هیئت متخصصی بولغانلقدن عشق

مسئله سینه حتلی حیات مسئله لرینک همه سن ده هیئت که ارجاع ایته.

مسائل حیاتیه ننگ همه سینک ده یکانه آچقیچی علم هیئت دیته کچی

بولا. شوشی مناسبت بله مین ده مونده بر ایکی جمله علاوه ایتمه کچی

بولام:

دنیا ده نیقدر فن و عام اهلی بولسه آلاز همه سی ده دنیاغه

و آنده غی مسئله لرگه اوز کوزلکلری آرقیلی غنه قاریلر، همه سی ده

انسانیتکه اوزلرینک متخصص بولغان فنلرینک کوب خدمت ایتکینینی

و باشقه سینک اولقدر اهمیت بولماغانینی ادعا ایته. بیک کویسی

مونی صراحتا سویلیر. شارل نورمان شیکلی قورنازراقلری ضمنا

آگلالتالر. مثلا: سز ریاضیوندن بریسی برر مهندس بله مصاحبت

ایتسه کز اول سزگه دنیا ده گی ترقینک یکانه سببی ریاضیات ایکنلگینی،

دنیا ده نیقدر ماشینه لر و فائده لی آلتلر و ابورلر، شیخندوفرلر، کوبورلر

صاقلانوب کیلگان کومورنک مقداری سکز مک میلیارد طون -
بیشیوز مک میلیارد پوط - تخمین ایتوله در. بو کومورلر همه سی
قاربون دورنده طوبلانغان نباتاتدن چیرننگ صوگ تکامل دورنده
قویاش نورینک تأثیری بله یتشکان محصولاندر. صولرنک بعضا
طاو باشلرینه یوغاریلارغه طاو طاشوب بر نوع آل قاربون وجودگه
کیتورلری ده قویاش نورینک قوتنی ایله در.

یوغاریده غی تفصیلاتدن آگلایشیلاکه: قویاش یالنگر حیوانی
ماشینه لر ننگ غنه توگل، بلکه بتون نباتلر ننگ و همه صنایع ماشینه لرینک
موتوری، بولارنک کافه سینینی ده تحریک و اداره ایتوچی بکانه قوت ایش.

بو بابده ایضاح و تصویر ایچون بیک مراحلی و قزق بر مثال

کیتوررگه بولا: بزنگ کچکنه گنه کره ارضمز قویاشدن بیک

کوب نور و حرارت آلا. شوشی چیرنک قویاشدن آغان نورینک

همه سینینی ده تمرکز ایتدولوب اسویچر ده گی «ایمان کولی» (۱) ننگ

اوستینه کیتورلرله بو کولنک دورتیوز میلیارد مترو مکعبی سوینی

یکرمی دقیقه ایچنده صفر دن یوز درجه که کیتوررگه یعنی قایناتورغه

یتارلک بر قوت و حرارت حاصل بولور ایدی. (چاینسکلر کز بله

چایلر کزنی آلوب ایمان کولی بوینه چای ایچمه که رحیم ایتکز، قاینانغان

صو، آچقه سزا). بر مترو مریبی صوراغنده چه چلگان بر تارله

بر کچکنه بیر کیسه گی کینه قویاش نورینک قوت تأثیری بله بر مکده

یوز غرام مقدارنده قاربون استحصال ایته.

بیش قطعه اوزرنده گی بتون نباتاتنک فعالیت قویاشقه قاراغانده

اون درجه کیمره ک. قویاشنک هر سنه بزنگ کره ارضمز اوزرینه

بیرگان «برسپیتون» (۲۷) صفر بله یازبله، میلیارد دوصوگ یدنجی

درجه ده گی عدد) «کالوری» (حرارت اولجه ونده استعمال ایتوله

طورغان واحد قیاسی، بر کیلو غرام صونک حرارتینی بر ساتیغراد

درجه سنده آرتدرا طورغان بر قوت) ننگ میلیونده برندن ازلگنه

آرتغراقی بتون نباتاتلر ننگ بدنلرینه «قلور» (برنوع طوز) آلورلی

ایچون حیته. یعنی قویاشنک بر طرفندن آغان حرارتینک میلیونده

بر کیسه گی نباتاتنک تریه سینه صرف ایتوله. هر کشی حیاتیینی

صاقلار ایچون یلده بر میلیارد «کالوری» مص ایتارگه یعنی آنی

نباتات واسطه سی بله بدینه سگدررگه محتاج. کوریلکه قویاش

نورینک تأثیری بله بر یوزنده گی بتون نباتاتغه بیریله طورغان

«قلور» اون اوچ یاریم میلیارد انسانی یعنی حاضرگی موجود

بولغان انسانلر دن اون قات کوبره گنی آصرارغه حیته لرک.

بناء علیه انسانلرغه انجیلنک نصیحتینی تعقیب ایتارگه یعنی بر کون

کیلورده آج قالورمز دیب قورقوب خیاللانما نیچه صلح و سکونت

ایچنده مقدارلرینی آرتدررغه طریشورغه کیره ک. چونکه انسانلر

(۱) «جنوه» کولینک ایکنجی اسمی.

ایشتکاج بولارنگ قابسیسی انسانیت ایچون فائده لیره ق ایکانینی تعیین و بولار آراسندن بررینی ترجیح ایته آلمانچه حیرت ایوب شاشوب قالا. بولارنگ هماسینگده بشریت ایچون کیتورگان فائده لرینگ یاتده شاقی غنه ضررلری ده بولغانغه ئلله بلا استنا همه سی ده ضررلی میکان؟ دیگان بر ناچار فک کرده باشقه کیلوب کیته. مین دنیاده غی شوشی بیک کوب مختلف مسلک لرنی و سالکارینک باشقه لری بله استهزا ایبولرینی هیچ بولماسه باشقه سنی اوزندن توبن درجه ده کورولرینی بعضا اویلاب اوطورام ده عرب شاعرینک:

لو کنت تعلم کل ما علم اوری * جمیعا لکنت صدیق کل العالم
لکن جهل فصرت تحسب کل من * بهوی خلاف هواک لیس بعالم
یتینی ترتیل ایتم. عالجان الادریسی «یهز».

یول خاطر اتمدن

(آلتی شهرگه بوردوش). (عینا کوچرلدی).

اونکان سنه ننگ قایغو و کدرلرینی کیتاریب (۱) قلبمه بر قدری تسلیت ویرمک مقصدیله بر آز کون سفرده اولماق نی آرزو ایتدم. قایدہ آنا بابالرمزنگ وطنی مدینتی اویغور بابایلرنگ جولانگهی، اسلام مجاهدلرینک صوگ عصرده غنه بویوک و کوچک بر تورک خانلغی تاسیس ایتدیکی نقطه، بعض خائیلرنگ تدبیرلری سایه سنده تیزدن غائب اولدیغی «آلتی شهر» طرفینه...

آلتی شهر: کاشغر، یارکند، خوتان، آق صو، کچا، طورفان دن عبارت بولوب (طورفان، یارکند) اویغور بابایلرنگ پایتخت شهرلرندن سانالورمش. اوعصرلرده اویغور تورک لری ده، زمانینک اولدقچه مدنی قوملرندن بر قوم ایش...

بر وقتلرده «کاشغر» ده بولرنگ پایتخت شهرلرندن اولمش. آلتی شهر مؤرخلرنگ خبرینه کوره کاشغرده حکومت سورمش اویغور خانلرندن «بوغراخان» ۳۵۰ هجری تاریخ تیره لرنده اسلامیت زهره سینه کرمش و بوندن «آلتی شهر» اولکاسنده

(۱) اونکان سنه ده عموم اسلام عالمینه کیلگان مشترک قایغور بار ایدی. آنک اوستینه خصوصی قایغورم ده بولدی؛ پدر عزیزم عبدالصمد بابا هم ده ارغلرلم دورت یاشلی رضا ایله اینسی وفات ایتدیلر. قایغی توگلمی؟ آه! اولوم!... ن. ع.

تونلار آیرو پلانلر اشته نگان بولسه بولارنگ همه سینگ ده فنون ریاضیه آرقه سنده بولغاناغینی، علملر آراسنده فن دیب ایتورگه یارارلغی، قاعده لری همه سی ده ثابت بولغانی (حالبوکه مسائله ریاضیه ایچنده ده ئلله بقدر خیالات باز لکن اول باشقه) یالکز فنون ریاضیه ایکانلگینی، حتی دنیاده گی بتون موجوداتنگ عدد دنگنه عبارت بولغانینی سویله ب اوز مسلکینی ماقنی. طبعیونندن بررینی بله اوطرشاغز اول وقت اش باشقالاشه، اول وقت طبعیونندن باشقه بر نرسه ده کورمیسز. اول ذات سزگه ترقینگ یکانه سیبی فنون طبعیوندن عبارت ایکانلگینی، حکمت و کیمیانک ترقیسی بله دنیاده تصور ایته آلماسق درجه ده اوزگارشلر حاصل بولغانینی، انسانلرنگ آلام و اوجاغنه چاره ساز، ددرلرینه درمان بولغان طینگ ده شول فنون طبعیونگه مستند ایکانلگینی اثبات ایوب فنون طبعیونگ باشقه لرندن هر حالده مرجح طویلوورغه نیوشلیگینی دعوا قیله. برر مؤرخک اوجراساغز اول سزگه. انسانلر ایچون یکانه رهبر. ماضیدن عبرت آوب مستقبل نی تنظیم و اصلاح ایچون بر دنیبر کوزگی، حاضرگی زمانده یاشی آو ایچون بیک لازم دیب اویلانغان ملیت حسیننی برلشدرونک یکانه چارده سی تاریخ ایکانلگینی سویلی. حقو قیونندن آدوقاتلردن برر سینه طوغری کیسه کر بولار هر نرسه دن ئلک دنیاده راحت و سعادت بله یاشی آو ایچون هر کیمنگ حق تعیین و تأمین ایبولگان بولورغه. حق لری غصب ایبولگان کیشیلر نی مدافعه قیاورغه کیره کلگینی و بو وظیفه نی ایفا ایچوده. مکار یوز مکار آوب حق سز لرنی حقلی قیلوب چیغادورلری. حق ایه لرینی محروم قالدورلری آیبسی باشقه مسئله. اوزلری ایکانلگینی آگلانا. دینیون و فلسفیونندن بررینی بله سویله شسه کر اول زمان بتونله ی باشقه نرسه لر ایشته سز. آلاز انسانیتنگ نک مهم بلکه ده یکانه خادماری دینچیلر بله فاسفه چیلر ایکانلگینی ادعا ایته لر. بولار بولماسه لر بولار انساننگ روحینی تریبه و اخلاقی تصفییه ایته طورماسه لر انساننگ روحینگ طویاسلانووی سبیلی جانسز بر ماشینه دن، اخلاقی بوزیو سبیلی ایک اشته کی حیوانندن آیورمه سی قالمایه چیغینی سویلیلر (اما آلازنگ صانی آرتقان صاین مبسوطا متناسب اوله رق جانسزلق و اخلاقسزلق ده آرتا بارا، اخلاقسزلقنگ نک ناچاری آلازنگ اوزلرنده کورینه بوده باشقه مسئله). بو صالغانلر دنیاده غی بیک کوب و مختلف مسلک لرنک بیک کچکنه گنه بر قسمی و باشلوجه لری، بولماسه آلازنگ مقداری شولقدر کوب که اونلر بله توگل یوزلر بلکه ده مکار بله سانالار. آلازنگ هم سن ده مونده یازارغه مینم و قتم ده، قدرتم ده یوق.

منه ایندی کشی شوشی قدر مختلف دعوالر نی، موسیقه آهنکی شیکلمی بر برسیله متناسب توگل متخالف بیک کوب طاولش لرنی

اسلامیت جايرامش . . بوغراخان اسلام قبول ايدويته سبب بولغان يوسف قادر آتقى اسلام سر عسكرينه مملكتتك بارچا ايشلرين اسلام قانونلرينه موافق يورتمك ايچون تابشرمش . . . بوندن طولايى آلتى شهر اهاليسى يوسف قادرغه يوسف خان اسمينى ويرمش . بارا بارا بوسردار يوسف قادرخان غازى اسميله شهرت تابمش . ديك : بزم اسلاميت قبول ايدومزغه ينه ۱۸ سنه دن كين تام مگ سنه تولاجاق ايكان . خاطرلاناچاق بر ايش . هر كله چهك يقين در !

..

كل كاهلم سفرموزه :

بو كون (۴ نيوار) بش آلتى همراهم ايله بر گه « آلتى شهر » طرفينه روان اولدم . تيكاس نك كيك دالاسنده اولنورم . بونده مدنيت اثرى اصلا كورغى ، هر نرسه طييعى كويونچه . كوژ كيلوب قايناب تورغان انسانلر . آلا ياشيل يورت وياغاشلر يوق . طب طن وساكن . . . تيك يالان اورتاسندهغى مغوللر نك گوزل و مزين بر معبدى ايله مغول بالانرينك آره سهره « آى - آو - اى » ديگان موگلى طوشلرى طييعت گه بر تورلى اوزگهرش ييره ايدى . يولچيلر آقرن وصالماق يورويور . . . كوشده يواش ، يواش نورينى غائب ايدى يوردى . . . بر آراق آخشام وقتى بولغان ايدى . بزده معبدن يراق توگل بر يرده اورن آلدق . معبد ياتده اولنورمز . كيچه نك ظلمتى غائب اولوب طاك نورى عالمه باقانچه مغول صومعه سندن چاك - چوك ديگان طاوشلر ، ماناخلرنى عبادتلرينه چاقرغان وقتلده ، ايكنچى بر طرفدن موگلى بر طاوش ايله اذان محمدى صداى يا گهرامقده ايدى . بزده بوندای بر صومعه ده اذان محمدى ايشتنچه سوينچمزدن شاشدق . همان قالقوب عبادتموزه شروع ايتدك .

شونده بر توركم كاروانغه اوچرادق . بولرنك سوزله و - لرينه كوره بزم آشاچاق داوانمز « بوز دوان » افراط قورقنچ ايش . خدای صاقلاسين دوان اوستتده قارپورطنهسى اولاجاق ايسه همه مز هلاك اولاجاق ايمش . . . تيك خدای اوگشاب « بوز - آرت خوجام » مدد قلمسه غنه آندن سلامت آشرغه ممكن ايمش . (بوز - آرت - خوجام حياتده ديلر) يتمه ، كنهالى بنده گه بوز - آرت خوجام اصلا يول بيرمه يورمش . تيك بو وقتلرده غنه (بوز - آرت - خوجام) بر آز يواشلاب قالغانغمى ، ئلله نيگه در بعض بوزوق آدملرده آسقالاغان ايمش . بز همان ايلكارييله يورمز . قلممز اونكانده گى گناه كارتينكالرمزنى تماشا ايدى يور . آلمه مزده قورقنچ طاغ تپه سنده قارپورطنهسى شاوويور . بونى كوره نچه كوگلر دهشت لنيور . خياللر هلاكت چوقرينه اوستريب ارغيتور

ايدى . ايداشلرده بيك تيران خيال درياسينه چومدقلى حلاله ساكن يورويوردى . ئون يوق . . .

..

يتدك « بوز - آرت » غه !

اوكمزدن قارشى بولغان شاورغان بر آز راحتسز ايدى يور سده آنچه قورقنچ توگل ايدى . شونداق بولسده كوگلر خوش توگل ، ئلله نرسه گدر بيك ره نچى ، نرسه دندر ، سزلانا ايدى . بز كون بويى همان بوز اوستنده يورويوردق . شرق و غرب طرفمزي چولغاب آغان كوپكوك پيالا كى بوز طاوى ؛ تپه لرنده قار پورطنهسى اوينا يور . ئه آستمزده جهنم چوقرى ؛ خيالى حكايله رده غنه بولورغه ممكن بولغان جن پرى اوردارى ؛ تيك بولغان ايمش ئلله قايقانغى زمانلرده بونده بر قارچق ، بر آذردها قارچق جاوده قلغان صاين بوز آرتا ايمش ، آذر - هاده تيك ياتماغان . . . تيك بو وقتلرده غنه تورك باتورلردن بر باتور ، چين تيمر باتور ، آق بوز آتپنه منگانده سران قليچى تاقانده بو جاوده گر قارچق ايله اژدهانى اولنرگانده آلتى شهر گه يول آچقان ايش . خيرلى يول .

هر نه ايسه بوز اوستنده همان اولنورمز ، آديم صاين بر اوله كسه ، يول بويى قاتمار ترلگان تورك مهاجرلرى ؛ يالن - يالانچ ، چير - چيلاق ، بالا چاغا ، قارت - قارتچق همهسى يياده . قاي برده ولر حالسزلكدن آبا سورونا يورويوردى . بر يرده گناهلى بنده لردن برينك جسدينى طاش تويينه ارغيتوب يبارگاني ده كوز كيوردى .

آى او قوچى قرداش !

تورك مهاجرلرى ديگياج بالقانليرنك ظلملردن قاچقان روم ايلى توركارن ايسگه توشردچك توگميسگر ؟ خير بونده بالقانليلىر يوق . لكن بالقانليلردنده ظالم بر كوچ باركه اولده « يوقسزلق و معيشت طارلغى » . ايشته سزه افندم آلتى شهر كارتيناسى : ۵ بالالى بر عائله ، آنا : خانه ده بالارغه قارى - آلرنى يوباتا ؛ آنا : بولرغه رزق ايزلهب بلزارغه چقان لكن بوكون بويى قايتقان يوق . بالالر اونكان كون كيچ گنه بر پارچه دن نان آشاغان ايديلر . توگل بر تاولكدن ييرى آشاغان يوق . بيچاره بالالر آناسينه مولدرمولدر باقوب اگهراشا ، شفقتلى آنا ايچدن يانا ، تورلى يالغان سوزلر برله ن بالالرن يوباتا ، كورشى احمدن اوتته نان آليب تورار ايدى اوده شول . . . قوزولرم آتاك نان آليب قايتور ديب يغلى يغلى يوباتا ، لكن اوزى ده ۳ تاولكدن يونلهب آشاماغانه كوره كوزلرى آلدنده گى نى كورمى ، آياقلىرى قالترى . . . ئه آتا كون بونى اشلهب تابديغى بولى برابرينه (۶ تين آچهسى)

خطای حکومتی مملکت اور تاسنده بونداق برسد سالورغه فيچون مجبور اولغان؟ بونداق بويوك ير قلعه ني ۲ نفر مامور ايجونغي ياساغان؟ بو كونده نيك بولاي خرابه حائده؟ بو سؤاللرنك جوانه عقلمز ابرشمايى. صورددق. شوندىن ...

— بو سد و قورغانلرنى ياساتقان كاشغر حكمدارلرنى بدولت جنابلىرى (۱). اول بونده «ايلى» طرفدىن امين اولمق اوچون ۲ طاغ آراسىنى سد ايله توساتقان، يئمه سه شوشى قلعده بشيوز منتظم قوراللى سرباز (يپاده چرك) ده آسراغان ايش .. طالدىق خيالغه: اول على جناب ذاتك بو سدنى نه كى بويوك خيال و ايدىتالارله بنا ايتديروى، بو مقدس خيال و ايدىتالارنگ جزئى گنه بر ايشدىن مگ گولك گه اوچووى ... كوز او كمزده بدولتنگ آچق، شاد و هر برى بر شهر فتح ايتك قدر بهادر ... آسراغان كى عسكرى! قابقا باشنده بايراق اوستنده يگى طوغان اوراق شيكلى ماتورغنه آى پارچه سى ... نه لر، نه لر ... خيال مزده ترسم ايدىيور ايدى. گويه بز ۱۹ عصرده ايدك. بونداق خياللارله قورغان داروازه سندن چقدق. خوش آزادلىق اثرى ...

بو كون «قزل بولاق» قريه سینه يتدك. تصادف ايتديكى بر خانه يه ايتدك. خانه صاحبي ده خوش كلكر، صفا كلكر سوزلريله تالطف ايدوب آچق يوز ايله قبول ايتدى. بونداق مهمان پرورلك تورك ايلي نه گنه خاص بولغان بر مزيتندىر آخرى! .. «قزل بولاق» ده مکتب بولماسده گوزل گنه بر خالقاه وار ايش. «بزر آخرت آدملىرى بولغاچ دنيا مکتبى نمه لازم!» ديدك ..

«جام» قريه سى

شمى «آق سو» دن ۳۰ چاقروم يراقلقده بولغان «جام» قريه سینه يتدك. بو زورغنه اسلام قريه سى ايكان. «جام» نك اوزينه يارارلىق غنه بازاری بولوب دوشنبه عمومى بازار حساب ايدىلدىكندن بو كون كوچلر اطراف قريه لردن كلگان خلقلر ايله جيق توللا. شوگا كوره بو اطراف خلقلرى احوالى طوغرو سنده بر قدر معلومات آلورغه ممكن ايكان. بو چوره آدملىرى: طوغرو، صاف دل، ساده، يالغان سوزله ماس، افراط يوقسول، احوال زماندن خبرسز، قسقه سى بوندىن مگ يىل اول نچوك ياشامش ايسه حاضرده ده شونداق ياشايرلر مش. بونده مکتب نامنه محله امامى اداره سنده بر مکتب وار ايسه ده بو طرفلرده مطبوع اثرلر بولماغانغه كوره حضرت نوح دن قالمش ناقنا پارچالرينه يازيب اوقوت مقده در. بونده «نوروز» نى هفته لرچه

(۱) موندن مقصود، مشهور يعقوب بيكدىر. ترجمه حالى ۱۹۱۳

نچى يلى «شورا» ده بار. شورا.

بازاردن نان آلب آشا آشا خانه سینه قايتا، بو وقت بو عائله اچنده كى قوانچ و خرسندلىكنى تصور ايدو ممكن توكل؛ باقكر جانم! ۶ تين گه ۶ كشى، يئنه قوانه. بو عاجزلرنك اچارىنى و يقارىنى ده توشكتر. خدای كورستمايىن! بو عائله اچنده آنا بر كون گنه اغمىق بولسه قيايت حاضر بولماسى؟ ديمك بونداق جفانى يوكلى آلمانان آزغنه دينا ده ياشارگه تله گان توركلر قش اورتاسنده بالا چاغاسين چوبالتوب ايركسز اوله رق «ايلى» ولايتنه هجرت ايته؛ طبيعى بولرده صووقدن صاقلانورلىق اگگىل - آياق، كيوم - كيچك بولمى، يولغه يتارلك آزق كوبدىن يوق. صووق بولديسه ۳ ياشلىك اوغلى ۳ آيلق قرن اوستنده كى كيملرينه اوراب آنلرنى صووق تيودن صاقلى، ييچارلر اولزلى بر گنه قار پورطنه سى بولسه كوزگى يافراق شيكلى توكله؛ مونه قرداش بنم آگلاويمه كوره «بوز - آرت - خوجام» ده بونداق گناهللى بنده لرنى «بوزداوان» دن اوتكاز مهورمش. حقلى ده ...

حكومت نيشله يور، بو مهاجرلرغه برر تورلى او كغايلىق اشله مهورمى؟ دبرسكز توكلمى؟ جوابا دييورمكى حكومت شرق حكومتى! .. آچق ايتارگه مساعده ويرسكز! .. خطای پادشاهلى ..

توكل دورت تاولك طاغ اچنده يوروب بك يورلدق ايسه كده آرام آلاچاق — اونجه چيك بر جايفه يئمه دك. بو كون گنه (۱۱ يئوار) او كمزده بر ياروق كورندى. بو ايسه آچيق بر دالاغه چغاچاقزده بشارت ايدى. كونده صووق توكل، بوندىن اوترى يوروش كوكللى گنه بولوب يول مه كغيب ياللقان آتلر مزده بر تورلى شهب آطلا يوردى. هايدى قرداشلر بورك! همان يورده مز... تيك طاغ اغزىنه يته آلامىز. بر آراق آخشم وقتى بولغان ايدى - يتدك. نه كوره سلك! ايكي طاغ آراسى سد ايله تورالغان ايدى، تيك اورتا بر يرنده گنه بر تيشك بارلىغى ده يلدوردى. باردق، شونده ...

بو آلتى شهر اولكاسينه چغاچاق قابقا ايدى. قابقاندن كروومزله بر خطای مأمورى اولوغلانيب گويه بزدن سجده كوتمكده ايدى. لکن بز سجده گه بارو اورينه تيز يلاتمىزنى چفاردق. مأمور بزم روس فقراسى ايكانمىزنى آگلاي بوغاي، همان خوش كلكر ايتدى. قورغان اچنده برده كرك، مأمورى بر تورك اولتوردى. چوره مزه باقدق. سد بوزولغان، قورغان اچنده بر ايكي خانه استئا ايدلسه بارچه سى خراب، يمرك و بر باد. لکن شونداق بولسه ده بو قلعه و سد اوز وقتنده نهايت درجه اعتنا ايله محكم ياصالديغى مشاهده اولتوردى. ايشته بر مسئله:

قوشوب یازدی . اما بولر قایتادی . سببی : آنده بارساق شونچه نورغون عسکر ایله صوغشماي نمه سبیدن محاصره اولندك ديب برر غضبلینه اوچراومز احتمال ديب قورقوشیب کیلمادی . بوگا بدولت خفلاندی . اوز اوغلینگ امرینه بویون اگماوینه عارلانو ب اوزینگ اقبال چولپانی نگ سونرینه فال قلدیده زهر اچیب اولدی . « ایرنی ناموس اولتره . . . » دیلر . (بدولت خطای عسکرینه قارشی چغوب صوغش سه شبهه یوق یگر ایکانلر) .
 — آلتی شهر بکلرندن بری طرفدن آغو بیلدیکی یالغان میکان ؟

— اول بولماس . بدولت پک احتیاطلی کشی ایدی . بونداق گمانلی چاقلرنده توگل . امین زمانلرده نهایت صاق اولنوردی . آشچی آس حاضرلاب کیلترگنده اول اوزینه تناول ایتگردکن صوگره اوزی آشار ایدی . بن بدولت نگ محمرلندنم . شونکچون باشقه بره و طرفندن زهر بیلدی دیگان سوز درست توگل .

بو آراده بن آلتی شهر اهالی سی حقتده برر سوز اچقندر دم . بوغای . بابای : اوغلوم سزده آلتی شهر اهالی سندنسکر . هله سزلرنگ « ایلی » اولکاسینه کوچوب بارو و کرغه درت — بش آتاغنه اوتکان . شونداق مو؟ — بلی ؟

— شونداق . چین دولتی « ایلی » نی العاچ . او طرفنی آباد و معمور ایله ب مدنی له شددرمک اوچون ، بوندن کوچان کوچارونی او یلاغان ، خاندن ایلی ولایتینه هجرت ایتوچیلرغه ، بوری مکافات — که گچیلک لر وعده ایدلگن یارلق چققان . بوندن طولایدرکه هجرت ایتوچیلر کوبایگان . بونددده بایلر ، بکلر ، اوز طوغان اوز بالا جاغلرن کوچاررگه طرشقان . همهسی شونداقلردن کوچکانده . بو مهاجرلرگه شونداق ایرکنلک بیلگانکه بریکت بره ونگ قزن : بن سنی آلام ، ديب پوردیسه قزنك آتا آناسی قاریشا آماغان دیدی . بابا سوز آراسنده « ایلی » نگ وجه تسمیهسی طوغروسنده محترم خالدی حضرت نک « توارنج حمسه » سنده غی اکیهت نی ده یالغاب ییاردی . بو چنلاب ده مؤرخ بابا ایکان . بوغرا خان ویوسف قادر خان حقلر ندهده بر قدر سوزلر سوزلهدی ، ایمدی اسمنده یازایم : توردی آخوه بابا ایدی .

آق صو

بو کون (۲۰ ینوار) « آق صو » شهرینه کلدک . آق صو ییک قدیم شهرلردن بولوب بورن زمانلرده تورک خانلریده طورغالاغان ایمش . . . تیک طوقز یوزنجی یلر تیره لرنده میرزا آبا بکری دیگان بر خان ، بو شهر اهالیسین احمد خان دیگان

بیرام ایده یورلر مش . بزم باره ومزده نوروزبایر امینه تصادف ایتدگندن طولایی ، کوردک . خاتون — قز ، ایر — اوغل همه سی برگه « جوفا گوله نگج » دیدکاری « اوچقچ » لرنده اوچوشیب او نیایورلر ایدی . دیمک بزم یرده گی حجاب — تسترلر یوق ایمش . کیچ قرن « اوغلاق » دیدکاری ملی اوین نی اوینامقده ایدیلر . بز آلتی شهر خلینگ ییکی یانی بونداق سونچ — قوانچلرله قارشی آلیب هفته لرجه بیرام ایدوینه حیران بولاق . بو جوار خلینگ ترکلردن زیاده اولکلرگه اهمیت ویردیکی بزرکوارلر بنلر نده مشاهده اولنوردی . فقیر عاجزلی بو همجنسلم احواللرینی کوروب قایغروب اوتوردیغمده بر بابا بدولت دورن پک پارلاق تصویر ایده یوردی :

— او زمانده بو دیار آباد و معمور ، فقر و مسکنت یوق . اهالی بای و طرش . مأمورلر بو کونگی خطای مأمورلری کبی اهالی بی طالاماق شویله طورسن ، اهالی طرفندن بیلگان پول نی ده قبول ایتاس . بالفرض بره و قبول ایتار ایکان قاتیغ قوللق بدولتدن مکافاتنی کورر . . . شهرلر پک و تازا . هر یرده عمومی حمام ، عسکر منتظم ، ییکت — بچلر آتلق . سربازلر پیاده ، عسکر کیومی همه بر توری تیمیر توسلک ماوت چپان ، شالبار . قوران آستنده کی دائمی عسکری ۸۲ مگ حسابلانور ، عسکری منصبدارلری : یوز بگی ، فانصد ، دادخواه . دادخواه دیدکاری عسکری هم فقرا بگی . بونگ قول آستنده ۶۰-۵۰ فانصد عسکر . برر بویوک شهر فقراسی . عسکرگه کیرکک هر نمه بولسه تمام یشش . بدولت حضورنده محرم ، یساول ، ملازم دیدکاری پارچه — واق مأمورلر اولنوردی ، اوغلوم حاصلی پک کوچک پادشاه ایدی دیدی .

— اونداق بولسه خطایدن نمه سبیدن یگلمدی ایکان ؟
 — خطایدن صوغشوب یگلمادی . لیکن ، طالع شونداق توشردی ، بدولت آغو اچیب اولدی . صوگندیکیلری چین دولتی منان صوغشو اورنینه اوز آرا طارتشدیلر . چین عسکری ده صوغشزغنه مملکتگه خواجه بولدیلر .

— بدولت نگ آغو اچیب اولووننگ سببی نمه ایکان ؟
 — شو مزگیلده چین عسکری بدولت نگ طورفانده تورغان ۱۷ فانصد عسکرینی محاصره ایتکان ، بولرغه اسیر توشکانلردن اوزبک روغی بولسه همه سین قلچدن کیچرگان . آلتی شهر اهالیسندن اولغانلرنی بالعکس آزاد ایتکان . بو خبر بدولت حضرتینه یتدی . اول بو چاق ده « کورلا » ده اولنوردی . بو واقعه دن طولایی افراط قایغردی . خطایلر ایله ن آلتی شهر اهالیسی همگ گمان ایتدیلر . تیزدن طورقان عسکر قوماندانلری بولغان بر اوغلی ایله بر نمه تورم (بابا اسمن ایتسهده اونوتقانمن) نی قایتزغه

یورگر مگان (۱). لیکن بو طرفلرغه بالقان صوغشی نق تأثیر ایتمکانه اوخشی: معتبرگنه بر حضرتتک آیتونه کوره استانبول غه ۲۰۰ یابو کوش یغوب ییارلگان. بو فوق العاده بر ۲۰۰۰ بر... ننگ هنوز قانلرنده بار ایکان بلدره؛ لکن!.. بو آق صو خلقتده حیت دینه و ملیه دن محروم توگل ایکان کوستره؛ بو طرفلرده غزته او قوجیلر بولماغان غه کوزه آق صو خلقی عالم اسلامدن خبردار توگلر. تورکار حقنده ده «ایلی» و «کاشغر» یاقلرندن کیلگان آدملرنک وبالغلی خبرلرینه اشانوب بورلر. آق صودن اون چاقیریم مقداری یراقاقده «آسق» دیدکلری بیکی شهرده خطای ننگ منتظم یوروب تورغان پوخته و تیغرافلری بولسه ده آندن حاضرغه تورکار فایدلاغی طورالر.

آق صوده بورندن قالمه اندیجانقلر بولسه ده قزاق - قرغز، تارنجی، نوغایلر کورغی، یاوروپایلر کوبدن یوق. «نوغای بارمای اوکغای بولماس» آخری!..

نظر خوجه عبد الصمد اوغلی. «غولجا».

اشعار:

عبرت

(روسچه دن)

اوقوگر عبرت ساباغن کیک، تیره دن دیگگر بلهن،
طاو آرالارندن آقغان کچکنه بر یلغنه دن:
کچکنه باغه مازاسز، گور کیاب آقغان بولا،
کیک، اولی دیگگر طاوشسز، بی خبر اول دنیادن.

فیضی.

ایکی سوز

سین اگر دوستم، ایکی سوزگه قویار بولسه ک قولاق،
طکلاساگ شول یولده تحقیق ایندی بل بولدک تلف؛
برسی، چیتلری سینگا کیلوب یامانلاوچی سوزی
برسی، «یاخشی» دیب سینی آلدگده ماقاواچی سوزی.
ک. ابوبکری.

شورای

(۱) شگتای دیدکلری شهر باشلقی ننگ نرجانی شونداق ایندی.

بره وگه طرفدارلق ایتدگندن طولایی قردرغان. یتماسه سلامت قالغانلرن همسین سورگن؛ شوگا کوره آق صو اون آلتی یل مقداری خرابه حالنده معطل یاتقان. صوگندن سلطان سعید دیگان بره و خاناق تخینه منگج ینه دن اطراف شهرلردن مهاجرلر کوچروب اولطورغزغان. سلطان سعید آق صو خلقتدن اون یل مقداری پادشاهلق نالوغ آماغان (یعنی آلبان یساقدن معاف قالغان)، بوندن طولایی آق صو ینه دن آباد بولغان. مؤرخلرنک آق صو خاکی متفرق یراکنده دیدکلرنک معناسی شو بولسه کیرهک. آق صو کوکلرنی اوزینه جلب ایتوب طوررلق، خوش منظره لی بر شهر توگل؛ تیک. آنا بابالرمز چقان جای بولغاچقنه خوش کورینه. کوچلر منتظم توگل؛ همسی بر توری دیورلک طار تقرقلردن عبارت. شهرده گوزلگنه یساق بر عمارت یوق. همسی دالارده غنه اولاحاق زیمه نکلر کبی خانهلر. خلق روحسز و نوشکون. فقر و مسکنت طرفی یتش، اوقو و اوقوتو صوص، بالعکس ایشانیزم پک کوچلی. هنر و صناعت کوبدن یوق. اما ایکنچیلک یارارلق غنه. آس و ایش ارزان. فحش و فاحشه لک خوبلی. اهالی ده بولغان فقیرلک فاحشه لرنک صانن کوندن کون اوسدره گنه. ملالرده ده بوکا قارشلی طوررلق اقتدار یوق. احتمال حکومت مساعده بیرمایدورغاندر. بونده غی مأمورلر: آریا صنسه اوطون، اوکوز اولسه ایت، دیب قاری. بونده فاحشه لرگه فحشخانه لر بولمی، شونلقدن فاحشه لر تونگان سرایلرنده مستقل صورتده یاشی. یانلرینه بارساک همان نازلانشوب عشق جیرلرن جری. بونلرنی کورو اوز اوزکنی خورلی. خصوصاً بنم کبی قریه ده گنه اوسکان بر کشی که ییک غریب (یات) طویولاده. بونلرنک عموماً معامله لری خطایلر ایه اولدیتندن بارچاسی «بنکی» بولوب بازارلری ده تیز یوغالا. شوگا کوره بر آز یاشلیره کلری خطایلرغه اولینهلر. یاکی عمومی یرلرده قمار اویناب عمر اوزدرالر. بو طرفلرده «وقتی نکاح» ده خیلی ترقی ده ایکان. بونلرنک باری ده یوقسولاق ثمره سندندر آخری!

خطایده اولان اوزگه رشلر و اداره آماشینولر بویرده اصلاً تأثیر ایتمه گان. انقلاب زماننده بر ایکی بویوک مأمور اولترلیب اورنلرینه انقلابچیلردن قویلمش ایسه لرده بو مأمورلر تیگی ایسکی اداره آدملر ننده ناچارراق بولغان. بو کونلرده بو طرف ییک قسانلقدن اولنورکن، آق صو خلقتده سودا اشی ده ییک ناچار ایکان. بونی حکومتک نرسهلردن پوشلینه نی فوق العاده کوب آلووندن کوره لر. کوبدن توگل گنه اچدن پارلامینت غه وکیل صایلاب ییارکر دیگان بویروق غه بناء «آق صو» خلقی اوزلرندن بروکیل صایلاب ییارمش ایسه لرده نمه سیبگه مبیدر، «اورومچی» دن آری

تورکستان

۳ عدد «شورا» ده کورنگان بر سؤال مناسبتیله تورکستان مسلمانلری حقدده بر آرزو یازارغه اوبلادم.

تورکستان مسلمانلری -- ملا و عوام اسملری ایله ایکی گه بولینهلر. ملائیر: تورکستان مکتب و مدرسه لرندده اوقوب عربچه و اوزبه کچه اوقی یازا بلگان کشیلر درر. عواملر: اوقو یازو بلامه گان کشیلر بولوب اولگیلر گه ایهرچنلر دیور گه توغری کیله. چونکه بونلر اوز باشلری ایله بر نرسه اولی المیلر. فکر، عمل، ایمان و اعتقادلری تقلیدی درر. تورکستانک بوتون اهالیسن قوشوب حسابلاغانده تخمین اوزره یوزدهده ۵۵۰۰۰ ملا و قالغانلری ایهرچنلر درر. ملالر علم-معلومات جهتدن بر اولوب فکارتک اختلافی ایله قدیم، جدید اسملری بله نینه ایکی گه آیرلالر. ملالر تک «جدید» اسمنده گیلری قدیمی لر گه نسبتا یک آذرر. یوزدهده تخمین قیلورغه ده امکان یوق. اول چاقده اون میلیون مسلمانک ۵۰۰ مکی ملا بولوب آندن ۵ مکی جدیدی بولوی لازم کیله. هر جریده اوقوچینی «جدیدی» دن صاناغاندهده تورکستانده بولر ۱۰۰۰ دن آریلر. ایهرچنلر ایسه همهلری قدیمی ملالرغه تابعدرلر. دیک: جدیدی، ضیالی، ملی و ترقی پرور اسملری بله ن تسمیه ایتلگان ملالر باری جینالوب مک دانهدن آرتمیلر. مع التأسف بو قدریسی ده جن معناسیله جدیدی و ضیالی توگللر. چونکه تورکستان مکتب و مدرسه لرندن باشقه یرده تحصیل قیلا آلمالغانلر. علم حقوق، سیاست و مدنیت دن خبرسزلر. حقیقی عالملر، جن محررلر، سیاسی و حقوقشناس جن کشیلر یتشدروب جفاارلق مکتب مدرسه لر یوق. بو کبی اساسلر گه بنا قیلنغان علم بورطلری-مکتب و مدرسه لر تورکستاندن باشقه یرلرده بولسده باروب اوقوچی یوق. تکرار نه یتیم تورکستانده برگنه دان بولسون خلق طورمشینه کیره کلی شیلردن بحث قیلا آلورلق، اوز کیره کلرینی حکومهتدن صوراب آلا بلورلک و شول حقدده خالقارغه بول کورسه تورلک، حقوق و سیاستدن خبردار بولغان محرر یوق. محرر بولماغاچ مطبوعات قایدن کیلسون؟ خلقک قچتقان یرن قاشراق آتلرنگ دقت و اهمیتن جلب ایتلرک غزته، ژورنال، فنی ادبی رساله لر نی کم یازسون. حاضرده تورکستانده «محرر» اسمی ایله بر ایکی قلم قولغه آلتغان بولسدهده بولارده بورنی شوکتی،

یاقتی تورکستانک توگل، حاضرگی تورکستانک قارانغی حجره لرندن چقغان یومشاق و ضعیف قلملر درر.

صوگ سنه لرده تورکستانده نشر اولنغان شیلرنگ غزته و رساله لرنگ بوتون مفهوم و مضمونی «تأسف که بز مسلمانلر- تورکستانلیر علمسزلکدن خراب بولغانمز- حالمز خراب درر» دیکدنکنه عبارت اولوب، اول خرابلقدن قوتلو، ملتتی توزاقدن، ناداناق توزاغندن اچقندرونک یولی کورسه تلگانی یوقدرر. بر یاقدن قاراغانده بوده شایان تشکر درر، که یعنی حاضرگی حاللرینک یاخشی توگلگینی و همیشه شولای تورغانده خراب و منقرض بولا- چقلرینی آکلغانلر، حاللرینی توشگانلر. لکن علمسز، قوری توشوگنه کوب فائده ایته آلمایاچقی ده بدیهی درر.

ایندی روس مدنیتی اختیار قیلو یا که اوز قوللرندن اچقنوب کیتوب یوغالغان بورنی مدنیتلرینی قایتارو مسئله سینه کیلسهک، بونک اهمیتینی حاضر ذکر قیلوب اوزغان فرقه یعنی جدیدی ملالر بله لر، آکلیر. فقط نیچک ایتوب عملیت گه جفاارونک چاره سینی تابا آلمیلر. چونکه مونک ایچونده شاقتی علم کیرهک! . . .

ایسکی و قدیمی ملالر ایسه بو مسئله گه بار کوچلری ایله قارشنی طورالر. تاریخ اوقوماغاناقلدن بورنی مدنیتلرینی ده بلمیلر. باشقه لرنگ دینلر قبول قیلغان تقدیردهده آنلرنگ علم و مدنیتلر قبول قیلمایاچقلر. آنلرچه: دین و عربیات علمندن باشقه لری حرام. بیش کونک دنیا ایچون حرکت قیلو بیکار. اسباب دنیاوی یونی بولدرو، هنر اوگره نو کبی اشیر عقلسزلق. بایلق، فقیرلک، سلامتک، خسته لقی، حاکمیت، محکومیت کبی شیلر بارده ازله تقدیر و قسمت قیلنوب قویلغان بولغانلقدن سبب. علم و معارف بو حقدده هیچ کار قیلمایاچقدر. آلارچه: «خاتونلر دشمنان، آلار شیطان، آلار ابلیس، آلار ملعون، بناء علیه آلارغه قارشنی طورو، آلارنی قصو، جبر و ظلم قیلو ثوابلی اش. . .»

ینه بولارده بر اعتقاد بار: «پیغمبریمز نه یتکان: اگر کافرلر مینم قیلغان اشلمنی عادت قیلوب آسه لر، سز آلارنگ یعنی اول عادتک خلافتن آکزر، دیگان. مثلاً: شیعه لر یوزکنی (محمد علیه السلامدن کوروب) اوک قولرینه کیه باشلاغانلر، کیه تورغان بولغانلر، منه ایندی شونک ایچون بز گه اوک قولغه کیه رگه یارامی. بز صول قولغه کیه مز. . .» دیلر. منه آلارنگ دائرة فکریه لر! ایندی قسم اعظمی شول فکرده بولغان بر ملتدن یندی خیر اش کوته رگه کیرهک. اوزینک آناسن سوکگانینی طویا آلمغان خلقده یندی حسیات بولسون. بولاردن اش کوتو، بولردن اینزگیلک امید ایتو قوریفان آغاچنی یه شهرتو اوینی بله ن صوغاروب بوشقه کوچ توگو قیلنندن معناسز بر خیالدرر.

ملاقدن-كوكل صوونو و آنك سيبلى

۴۰

(۱) ملاسز طورو، دين و دنيا جهتدن قوم قبيله مزك باشسز گوده بولوب قه طورماقنى بولوب، بو اش يك زور عارلك ايكانن چيرمش و آر خلقلى ده بهلر. شونك ايچون مونلر آرادن برسن ملا صايلا ب قدر و حرمت ايتلر. اما دين اسلامده امام طوتماق فرض بولا طوروب قوم قبيله مز آنك حرمتينى يرينه يتكره بلميلر.

(۲) قومزك اوستينه كيلگان كيمچيلكلر هر قايسى بو كون گه چه، دين و دنيا سن طانوماغان نادان ملالر آرقلى تارالماق. ظاهر بولا طوروب، ايندى زمان بلم زمانى ايكان. ملالرنك نادانن بولماقلى بتون اسلام دنيا سينه زور بلادر. لياقتسز امام لرنى بتررگه كيرهك.

(۳) فكركلى آچق ملالرنك آرلقلى، نادان قوملرنك كوبلگى سيبلى، آچق فكركلى كمسه، نى قدر اوز قومنى آچام ديب طرئسه ده سوزى آباق آستنده تابئالغاج بيچاره ملالرك ملالقه نيجوك رغبتى قالسون؟

(۴) ملالنى اورنى دنيا و آخرت ايچون البته خيرلى اورندر. اما اصلاح قيلوناسى ده كوبدر. اولاً: ملالرنك امتحانى بر ترتيب كه صالحمق. ايكنچى: ملا بولوده رشوت بولينى بتونلهى كيسمك. اوچونچى: امام و مؤذن بولماقدن مقصودلرى خالصاً لله بولوب، قوم قبيله لرمزده ملالرنك معيشتنى عشر، زكات، فطره و قربان تيريسى بله گنه قالدرمى، بلهك ايكنچى تورلى، طويارلق ايتدروب نريه ايتمك.

(۵) بو مسئله يك كوب زماندن باشلاب آشده، صوده، مجلسلرده و غزته لرده سوبله نوب آريلغان بولسه ده قطع اولنوب عمل گه قويلورغه يك وقتدر. آخوند عارف الله كيكوف.

۴۱

(۱) منبر و محرابدن وعظ سوبله وچيلر يغمبرمزنك اورينى

حریت، عدالت، حقوق مساوت، «تحریر المرأة» «المرأة الجديدة» اسملى ایشتلوب تورغان مصر بله ن اوز آناسن تانى آماغان توركستانى چاغشدروب زحمت چيگو، - توركستان احوالندن حقیله خبردار بولماودن كيلگان بر نرسه بولورغه اوخشی. توركستان نك حاضرگى حالينه بيگره كده ياخشی توشنه سكر كيلسه تاتارلرنك بوندن ۱۵ - ۲۰ يللر الگركى چافلرنيغه كوز الگركه كيتروب قارا كز - نيچه دانه اديب و محرز، نيچه دانه غزته و زورنال بار ایدی، مطبوعات نیندى نرسه ایدی؟

منه بو جمله لرنى اوقوغانندن سوک: «حقیقت نى تاتارلر الگاريرك آگلا دی، توركستانيلر سوگه قالدی وئه لى ده بولسه آگلى آلميلر - بونك سيبلى نى نرسه؟» ديگان ايكنچى بر سوال كيله. بونك جوابى ده شول: توركستانده چن و حقیقى عالمر يئتشدروب چغارلق روشده مکتب مدرسه لرنك يوقلغى وچيئكه - مصر، استانبول كى يرلرگه كيتوب اوقوماودر.

مونى محترم آگلى فرقه بلورگه و بالالرن روسيه ده اوقا، قازان، اورنبورغ مدرسه لرينه و آندن سوگره مصر، استانبول و مدینه دارالفنونلرينه يباروب اوقوتورغه كيرهك ایدی. اوطونلر يانسون، درختلر يه شه رسون.

نوشيروان باوشف. «سمرقند».

اشاره:

طوغريلق

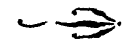
كوكلى! طوغريلقنى ايركه ليلر

قدرليلر و صاقلاب ده طورالر

ولكن طوغريلقنى نه يتسه برهن

ياراتميلر آنى حتى اورالر.

جمال الدين يومايف.

يه شلكده

كوكل يالقونلانا - يانا كوب اشده

اميد طولقونلانا آغه كيتشده؛

ايسه بسز زور تلهك کوچ قارشوسنده

كيلور ياردمگه توسلى بر فرشته.

مصطفى ثابت.

مالک بولدقلىرى و طوتقان اورنارنىڭ، قوللارنىڭ بولغان شول قوتلارنىڭ تائىرى آرقاسىدە زور زور واقىلارنىڭ دىئاغە چىغولرىنە سبب بولغانلىقى بىك آچق كورنىوب طوراً. حاضرگى كوندەدە خىزىستان روحانىلارنىڭ قىلغان اشارى، اوزلارنىڭ معرفتلىرى و خالق اشلارنى بىك اوستا يورته بولورنى سايبەسندە قوملارنىڭ اخلاقى، اجتماعى و اقتصادى كوتارىلورنى ايجون كىوب خىدمت ايتولورنى و زور- زور حكومتلارنى دە اوزلورنى برلەن ايسابله شىرگە مجبور ايتوب طورولورنى بر كىمگە دە باشلارنى توگلدردىوب مولىم .

(۱) بزىنگ - بتون مسلمانلارنىڭ بارلىق اشىمز دىن برلەن بىك نىق باغلاغانغە، ياكى بولوب كورنىگان ھىر بز نىسەنىڭ دىنى تىقىدلر آستىدەن چىغوبقنە خلق آراسىنە طارالووى مۇمكىن سانالغانغە و آرامزىدە دىن باشلىقلارنىڭ اورنلارنى طوتوچىلر، مەدىت دىناسىدە چىققان ياكى ئەپىرلرنى خلق قارشوسىدە دىن برلەن اولچىب طوروچىلر - يالغىز شول ملالر بولغانغە كورە، ملاللىق اورنى بىك اهمىتلى ھىم حرمتلى بر اورن و شول اورندە طوروب، ملت ايجون بىك كىوب فائىدلى خىدمتلىر ايتارگە مۇمكىن .

(۲) ياخشى كىشىلارنىڭ ملاللىقنى طابولورنى سىببلى لياقتىسىز آدملىر ملا بولوب طورسەلر، دىن و ملت ايجون ساناب بىرگىسىز ضررلىر بولاجىنى، بىر دە يازمىنچەدە بىلگولى. محترم بىغىمىزنىڭ خىلققە دىن اوگرەتوب، كوگىلارنىڭ برلك، دوستلىق، غىرت، نىبات و اجتهاد اورلقلارنى چە چوب او طورغان اورتىدەن - مەنبر و محرابلاردىن دىن اسمى بلەن خىلقنىڭ زھىنە خورلىق، يالقاوالىق، ھىزىزلىك و دىنمىزگە بتونلەي قارشى بولغان خىرافاتلر، ئەكىتلىر، يالغان قىسەلر چە چلو و كوگىلارنىڭ ناچار اعتقادلر اورنلاشدىرىلو آرقاسىدە غەنىز بو كونىگە قالغانىمىز. ملالر، بتون ملت باشلىقلارنى بولغانغە كورە، لياقتىسىزلىرىنىڭ قىلغان ضررلىرى دە عموم ايجون بولا .

(۳) زمان اوزىگەرە، طورمىش آورلاشا، بىلم و ھىزى، صنعت و اوستاللىقنى باشقە حىيات مەيدانىدە كون كورولر مەنبوت صابىن قىدىنلاشا. باشقە ملتلىر اوزلارنىڭ آكلرى، ياكى اصول و ياكى قوراللار برلەن فائىدەلانا بولورنى آرقاسىدە، بزىنگ بىچارە ھىزىز خىلقنى تورلى ياقىدەن قىزار و ايزىلر. شىوندى او كىغىسىزلىقلر اچىدە بەرىلوب صوغلوب اوزلارنىڭ رىزق ازىلەب يورگان بزىنگ خىلق، ملالرنى قارارغە و آلارنىڭ مەشىتلرنى تەمىن ايتارگە آورسانلر، بىرگان بر تىنلرنى دە قىللوب - صقرا ئوب و ئىللە نىندى زور اش اشەگان توسلى مەنبر قىلوبقنە بىرەلر. شول سىببلى ملالرنىڭ حاللىرى كىتىكان صابىن چىتىلەشە بارا و شونىڭ ايجون دە آچق فىكرلى ملالرنىڭ كوگىللىرى ملاللىقنى صوونا، اوستانچىلى صورتدە

شىغلەندىروب طورولورنى سىبىدىن محترم و مقدس سانالماقچەدە. موندى اورنلارغە استىحقاقلى، دىنى و دىئاوى سەعادىلر مەزنىڭ بوللارنىڭ بحق واقف بولغان ذاتلارنى تەبىن اىلەمك ملتەمىز اوستىدە بورچىدە .

(۲) فىكرى آچق بولغان ذاتلارنىڭ مەككور مەنصب غە تەبىن ايدولورندە ملت ايجون كىوب فائىدلىر مامول بولوب موناڭ كىرسىدە زور ضرر و دىنمىز ايجون كىمچىلك بولاجىقدە .

(۳) روحانىلارنىڭ آخرىمىز ايجون خىرلى بر اورندە. ملتنىڭ دىنى و اجتماعى، اقتصادى كىدىشلىرىنە، تەلىم و وعظ اشلىرىنە يول كورساتورگە مۇمكىن بولغانلىقنى زىاد آخرت ايجون دە خىرلى برسىرمايەدە. اما روحانىلارنىڭ مەشىتلرى تەمىن ايتولمەگان، سىنوى وارداتلىرى مەاشلىرىنە كافي بولغان سىببلى طابىلر امانلىقنى كوگىل صوونالر، دىنى درسلىرگە كوگىل بىرەلر. مۇمكىن قدر ھىز و مەشىتلرنى تەمىن ايدەلرلك كىب و صنعت درسلىرىنە كوگىل بىرەلر. اكر دە بزىر بو كوندەن اعتبارا روحانىلارنىڭ حاللىرىنى اصلاح قىلورغە طرىشماساق، خىدمتلىرى مامول بولغان روحانىلارنىڭ اورنىنى بر باد ايتسەك بو كىدىشلىرىنىڭ عاقبىتى ياخشى بولماز .

امام خىطب احمد شاه السلىطانى. «نوروز» قىرىسندە .

۴۲

آدملارنىڭ نارشوسىدە، طوتقان دىنلىرى كىب مقدس، قدرلى و حرمتلى ھىچ بر نىسە يوق؛ آلارنىڭ بتون يورەكلرى دىن بلەن طوقلانغان، جانلىرى دىن بلەن صوغارلغان. نىندىكىنە كىشى بولسە دە اوزىنىڭ دىنى آلدندە باش اىبەرگە، كوگىلنى بومشارتورغە، اربىلگىن باصارغە و بىوكىلگىن توبەنە بىرگە مجبور بولا. كىشىلر اوزلارنىڭ دىنلىرى ايجون ھىچ بر نىسەلرنى قىزغانمىلر، ملالرنى توگەلر، كوچلارنى بىرەلر و كىرەك بولسە جانلارنى دە بىرەلر. دىنيا ياراتلغاندىن باشلاپ شول دىن ايجون كىبىمى كىشىلر قىربان بولغان، كىبىمى قانلر توگىلگان، كىبىمى جانلر قىلغان و كىبىمى دولتلىر خراب بولغان... قىسقىغىنە ئەتسەك، دىن آدملارنىڭ حىياتلىرى، طورمىشلىرى اچىدە اىڭ مقدس اورنىنى طوتا و اىڭ زور رولنى اوينى. كىشىلر، دىن طوتا باشلاغاندىن بىرلى، بو اشلىر شولاي بولوب كىلگان، حاضر دەدە شولاي وقىياتكە قىردە شولاي بولور...

بىلگولى، شول چاقلى مقدس بولغان دىننىڭ باشلىقلارنى دە خلق قارشوسىدە مەنبر و حرمتلى بولورغە تىوشىلر. تارىخلىرغە قاراغان چاقىدە، دىن باشلىقلارنىڭ اوز قوملىرى طرفىدىن چىلاب دە بىك ياخشى حرمت كوردىكارلى، آلار اوستىدە بىك زور قوتلىرگە

ایله خلقغه سویلهب آکلاتوب، آنلرنک دنیا اشلرنده ره تکه سالو شیکلی خدمتلرنی قیلورغه ممکن. هم بو کونده بوکا مثال بولورلق اماملر (خدايغه شکر) یوق توگل.

۲) لیاقتلی، و اهلیتلی یاخشی آدملر ملاللق اورنندن طایوب طورسه لر و آنلر اورنینه دنیان، علوم و معارفدن بی خبر، کوزلی صوقورلر اورناشه بارسه لر ضرر خصوصی کشیلرگه گنه بولماينچه عموم ملتکه بولاچقدر. آندی نادان اماملر خلقنک فکرن و کوزن آجو، اوقتو، آغارتو، طورمشلرن ییکله بتو یوللرن قاراو قایده، بلکه بالعکس آنلرنک نادانلغندن، قارالغندن، خبرسزلگندن فائده لانو یولن غنه اویلاياچق. ملتک افرادی شول توسلی تریه ایدلسه ملتکه نیچوک ضرر کیلمه سون؟

۳) بعض بر ملالر بالالرن ملالقدن باشقه خدمت ایچون حاضرله لری «ماللق ایله ملتکه خدمت ممکن توگل» فکری ایله بولسه مین آندی اماملرنی آچیق فکری اماملر دیب ایته المیم. اگرده «ماللق ایله گنه معیشتی تأمین ممکن توگل» دیب بولسه؛ آسینه هیچ بر سوز ایتور حالم یوق. بو فکرنک درستلگنده البته شبهه یوق. معلومکه، محله ر و اقلانندی. قایسیننه تانار آواینه قاراسا کده دورت مسجده، بیش مسجد. اون ایکی ملاده، اون بیش ملا. مونه شول بر اولده غی اون بیش ملالک نیچوک معیشتی تأمین ایدلسونده نیچوک ایتوب آنلر طورمشلرن راضی بولسونلر؟ شولای بولغاچ بو منصفه نیچوک ایتوب آکلیراق ذاتلر قرقسون؟ بو زمانده غی آکلی یاشرنک ملالقدن کوکلری صونوی و آندن اخلاصلری قایتوینه بیگره ک مشهور سبب اوشبودر. اشر بو کوی بارغانده بو منصبدن آکلی یگتلمزنک اوکجه کوته رولری و آنلر اورنینه ده حیون قالدق - بو صفتلرنک اورناشه بارولری بدیهیدر.

۴) ملاللق اورنی حاضرگی بارشقه قاراغانده آخرت ایچون ضررسز بولسه ده دنیا ایچون خیرسز. بناء علیه اصلاح ایدلورگه تیوشلی اورنلری بارغنه توگل بیک کوب. لکن اصلاح مسئله سینه کیسه ک بیک زور هم آغر بر اش. مگرده ملت هم دوخوونی صابرایه برلکده طرشقانه اصلاح ایدلووی مامول. ممکن قدر محله لرنی بتون کویچه ره ک آصراو همده بر امام بیته چک اورننه تله کمرنک خاطر ایچون ایکنچی امام قویدرماو شیکلی اشرنی میدانغه کیتورگنده ملاللق اورنی قدرلی هم دنیا - آخرت ایچونده خیرلی بر اورن بولاچقدر.

۵) ملت منفعتی جهتندن قاراغانده بو مسئله نی هیچ کده اهمیتسز مسئله دیب ایته آماز. بو مسئله، کوب مسئله لرنک اصلی بولوب آنلرنک توزه لمکی اوشبو مسئله نک اصلاح ایدلنوینه

تأمین قیلونماغان اورنلرغه بالالرن حاضرله میلر، بلکه باشقه یوللرغه سالار.

۴) ملاللق اورنی اصلنده - توبنده - خیرسز اورن توگل. آنی لیاقتسز ملالر، ملا صایلی آماغان نادان کشیلر خیرسز یا صاغانلر. ملاللق اورنن یاخشیغنه اصلاح ایتوب حرمتلی و خیرلی روشکه کرگزو ایچون ایک باشلاب «دوخوونی صابرایا» مزنی اصلاح ایتارگه کیردک. صابرایا طرفندن تله نندی باغوشر اماملق اورنینه لائق کورلوب و شولار برلن محراب و منبرلر طوتریلوب طورغانده بر نیچه قوشطانلرنک کیفی ایچون محله لر آیروب، مسجدرلر صالوب و ایسرک کویگه ملالر صایلاب خلقنی چوبالتولر طوقتا تلماغانده و شول اشرنی ردتکه سالو ایچون چاره لر ازله نمه گنده، ملاللق اورنن اصلاح ایتو ممکن توگل.

۵) بزنگ دینمزلن بله ن دینامز بیک نق برله شکانگه. دین اسمندن خلقنک اشینه قاتنا شوچیلر و بر نرسه ننگ درست بولوب بولماوینه هر تورلی قوی بیروچیلر شول ملالر بولغانغه کوره ملاللق مسئله سی ملت منفعتی جهتندن بیک اهمیتلی بر مسئله در. مینم بلو و مچه، بو سو اللرگه: «ملالرنی حکومت مامورلرنک ره تینه کرگروب، آلا رغه خزینه دن وظیفه آلورغه بر یول طابو ممکن توگلمی؟» سوألینی آرتدررغه ممکن. فقط بو سوألگه مین اوزم جواب بیره المیم، حکومت اشری بله ن طائش کشیلرگه قالدرام. عبدالله بیگی، «یا شکی اورگانچ».

۴۳

۱) ملاللق منصبی، مسلمانلرنک دین و اخلاقلرن اصلاح، اجتماعی و اقتصادی حاللرن یاخشر تو بولنده ایک ایدلی، مقصدکه ایک یاقن یول بولوب، شونک ایله برلکده حرمتلی و عالی منصبدر. عموما خلق اماملرنک هر سوزلرینه ائانوخچان و اماملر طرفندن سویله نگان سوزلرنی قارشوسز طکلا و چان، قوشقانلرن ممکن قدر عملگه قویوچان بولالر. اماملر طرفندن بر اش «کیردک» و «تیوشلی» ایتوب سویله ندیسه (کیردک امور دیناده، کیردک عباداتده بولسون) خلق شول اشنی باشقاروب اوستندن بورچنی توشره سی کیله. بناء علیه اماملق اورننده ملت ایچون بیک کوب فائده لی خدمتلرنی قیلورغه ممکن. مکتب - مدرسه لر تاسیس ایتوب بالالرینه دین و ایمان، یازو - صزو و باشقه دنیا ایچونده کیردکلی بولغان علملرنی اوقوتوب کوزلرن آچو اوستینه. قازتلر وزورلرینه وعظ و نصیحت طریقیچه آخرت اشری ایله برلکده دیناده باشقه لر کبک راحت یاشاو، اقتصادی اشرده نیچوک حرکت ایتو، معیشت بابنده نینداین یوللرنی اختیار قیلو توغروسنده توبلی دلایلر

باغليدر. ملائق مسئله سي اصلاح ايدلگانده باشقه بيك كوب مسئله لرمز اوز اوزندن اصلاح ايدلورگه ممكن. بناء عليه بو حقه يازشو، اويلاشو، فكر يورتشو فرضدر.

«فالماش» ده امام: احمد لطيف بيكقوف.

۴۴

(۱) ملائق اورني مسلمانلر نك دينلري نطقه سندن قاراغانده حرمتلي اورن بولسه ده حاضرگي خلقلر نك اخلاقلري، اجتماعي واقتصادى حاللري نطقه سندن قاراغانده بيك حرمتلي اورن كبي طويلمي. اول اورنده ملت ايچون بيك فائده لي اشر قيلورغه ممكن اگرده محيط اختيار قيلسه هم شول اورن ايچون حاضرله نوچي شاگردلر بولسه.

(۲) اهل توگل كشيلىر بو اورن غه طولسه لر عموم ملت ايچون ضرر بولور.

(۳) اوزلرينك ياخشى خدمتلري خلق طرفندن تقدير ايتو. لماوى سببى بالالرينى باشقه اورنلر ايچون حاضرله رگه مجبور بولالر.

(۴) اصلاح قيلنغان صورتده ملائق اورني خيرلى بر اورن بولاچقدردر. اصلاح ايسه حاضرگي ملالرنك استبدادلرينى بترو و آده غيلر ايچون مدرسه لرنى اصلاح قيلو ايله بولور.

ابوالفتح نعمت محمدى.

۴۵

(۱) اصلده اماملق اورني كوب جهتن حرمتلي بر اورن ايكانچيلىگن هم بو اورندن ملت منى سعادته ايرشدررگه سبب بولغان فائده لي خدمتلر قيلو ممكنلىگن انكار ايدوچى بولماز. بوگا بعض حمتلي امام افنديلر نك قياغان ياكه قيلوب طور طورغان خدمتلري آچق دليل بولوب يتسه كيرهك. بو اورن غه من القديم حرمت بلن قارالوب كيدگان، بوندى صولتده شولاى قارالورغه، اماملقنى ده ملت نك دينى، اخلاقى، اجتماعى اشر نده يول باشچيلىق قيلودن عبارت ديب آكلارغه تيوش بولسه كيرهك. بر مکتب شاگردلري ايچون معلم نك اهميتى نى درجه بولسه بر محله ايچون امام نك اهميتى ده شوندىن كيم بولماز.

(۲) اهل بولغان ذاتلر نك اماملقلر ندىن عموم جماعت فائده كوروب كيدگانلر كلى ياكه كوره چكلىرى ممكن بولغان شيكلى بو منصبى لياقتسىز اهليتسىز كشيلىر نك اشغال قيله بارولر ندىن خصوصى كشيلىر گنه توگل بلهك بتون ملت ضرر لاناچق. چونكه اهليتسىز امام، تدنى اورلنى ياكه آنك نيگريدر. بر محله گه اماملقه اهليتسىز كشى صايلانووى برله اول محله گه تدنى اورلنى چاچوله باشليدر.

(۳) فكرلري آچلا توشكان ملالرنك اماملقدن صوونا بارولرينك سيبى ده خدمتلري برابرينه معيشلرن تايمين ايتيرلك ييدلگولى بر وظيفه يوقاق، آچق نيتكائنده آچه بيرلمه و بولسه كيرهك. چونكه آنلر، فكرلري آچلا باشلاو بلن معين بر وظيفه سز اماملق ايتوچيلر نك (اوزلري ده شولار جمله سندن) معيشت تايمينى ايچون تارتشوب تارتشوب بر نوع سائلچيلىك ايتوب كيدگان. نلكرن بونك اوستينه ده صوك سنه لرده ميدانغه چققان بتون مطبوعات طرفندنده آچى آچى تقيد ايتلو بلن عذابه نولرن هم اوز صنفلر ندىن باشقه هر تورلى خلق نك هجوم و تحقيرلري آستنده ايزله باشلاولرن و قزغناچ حاللرگه توشولرن كوره هم توشونه باشلايدلر ده اماملقه قزغو قايد بلهك آندن ير اغراق شوو اجتهادنده بولالر اوزلرينه سويغه گاتتى طبيعى بالالرينه ده سويغىلر. بعض مخدوملر، اتكالر نك: «سيگا فاتحه م يوق» ديدگان سوزلرينه قاراميجه اوزلري اوق بو ره وشيجه اماملقه چن كوكلرى، آچق تللى بلن نفرت بيان ايتلر، اشرى بلن شونى اثبات قيله لر، بو اش اتكالر نك حاللر ندىن عبرت آلودن بولسه كيرهك.

(۴) اماملق اورني سو استعمال ايتلوگه يول قالدردى توشنچه اصلاح قيلنسه دنيا هم آخرت ايچون خيرلى بر اورن ايكائنده شبيه يوق. ائى اصلاح بوللري بو ره وشيجه بولورغه ممكن: بر نيچه محله برگه برگوب بولسه ده جمعيت خيريه لر تاسيس ايتيرگه. اول بولماسه بابو حيتلستوالر توزورگه (صوگيىسى بعض جهتن اوگنايراق)، نه ليگه قدر اماملر غه بيرلوب كيدگان قربان تيريلرينى، عشر، فطره صدقه لرينى، اورنلى اورنسىز تاراتلوب كيدگان زكات ماللرينى اصولليراق ره وشده شونده جيبا باروب آندن اماملر غه وظيفه بيررگه، اماملق غه ده ممكن قدر اهليتلى كشيلىر نى صايلار غه كيرهك. اگرده اماملر غه محله خلقن (كيرهك اير و كيرهك خاتون بولسون) دين هم دنيا ايچون اهميتلى مسئله لر بلن تانشدررغه طرشونى لازم ايتولسه، اماملر ده اوزلرينه لازم ايتولگان خدمتلرن كيره گنچه ادا قيلوب قيلماوده اشللكلى هم كوچلى بولغان ناظرلر هيئتى قارشنده مسئول قيلنسه، اماملق اورنى بر قدر اصلاح ايتولگان ياكه آگا ياقنايغان بولور.

(۵) بو مسئله نك اهميتلى ايكائلىگنى سويله ب طوررغده حاجت يوق، معلم: ادريس مولودى.

تامبوف غوبيرناسى تيمنيكوف اويازى «چيرنوشوف» قريه سنده.

۴۶

(۱) ملائق چن معناسى برله بولغانده مقدس اورندر.

اوستينده بر آز مجبوري خدمتار آر تدرغه تيوشلي بولور. مثلاً: هيچ بولماغانده مکتبلر ده تهولکده دورت ساعت اوقتولري مجبوري ايتلور. هر جمعه ده وقتينه مناسب تور کيچه خطبه سويلور. و غيرلر. (۵) بومسئله، ملت منفعتي ايجون، کشيسي طوغري کيلگانده، فوق العاده اهميتلي بولاچق، بيگره کده حاضر گي زمانده تاتار عالمنده. ذکي جان شاهگرييف. «بالانکول».

۴۷

آکلي ملالرمزنگ ملالقدن کوکليلري صوونوب متعصب نادان ملالرننگ اول اورنتي آلا باشلاو احتماللري بز خاتون قزلرغده کوکلسز تاثير ايتهدر. ايرلرمز نادان و عادت پرست ملالر تاثيري آستنده ياشاگان وقتده بز خاتونلر «ساجي اوزون عقلي قسقه، کسکري قابرغادن ياراتاغان کسکري عقللي، چاقرغانده کيله تورغان، قوغانده کيته تورغان مخلوقات» اسملري ايله آتالوب نادانلده و ظلم آستنده ياشي ايدک. شوشي يلدرده غنه چن انسانيتلي ملالر چغوب، دين اسمندن بزني منبرلردن حمايت قيله باشلاديلر. بزني ده جناب حقتنگ «علم بالقلم» ديب منت ايتکان انسانلري جمله سندن صاناب قولمزرغه قلم طوندرديلر. «الجنة تحت اقدام الامهات» ديب، آنا بولاچق بز خاتون قزلرغه ديني و ملي، ادبي و اخلاقي تريبه يرونک کيرده کلگيني حتى ايرلردن ده يوغاير اراق مندروب قويديلر. بعض ظالم ايرلرنک ظلملرندن «بر ساجي مک آلتون» ديولرينده قاراميجه قوتقاروب دين اسلامده بز خاتونلرغده شفقت و مرحمت بارلغيني ده بلدرديلر. بنا عليه بو عزيز حامي لرمزنگ اورنلردن تايوب اولنگي لياقتسزلرنک آتلر اورنينه اوطورولريني ملتنگ يارطيسي بولغان خاتونلر حالينه نظرا ضررلي تابامز. لکن بز حاضر اوزهننک حيوان توگلا کمزني بلدک، ۲۰ نچي عصر مدنيتنه و حکومت قانونلرينه تايانوب بولسه ده اوزمزي حمايه ايدرمز. شولاي بولسه ده تارتشو يولينه کرگنجي حسن معاشرت، شفقت و مرحمت ديگرلي بولغان دينمز تاثيري آستنده ياشيسمز كيلوب شونک مداري بولغان ملاللق حالني اصلاح ايدلوني تليمز. «ليس للانسان الا ما سعي» گه ايمان کيتورگان ملت ايجون بو اصلاحني ممکن ديب بله مز. «ان الله لا يغير ما بقوم حتى يغيروا ما بانفسهم».

رشيده واحداو.

«مينزله باش» اولي قارامال وولضتي مينزله اوبازي.

ملاللق اورنندن ملت که دنيا و آخرت ايجون فائده لي بولاچق خدمتلرني ايتمک مکنندر. بودعواغه حاضر گي معيشتمزدن و حاضر گي ترفيمزدن، حاضر گي خادم ملالرمزدن مثال کورساتورگه ممکن بولسه ده سوز اوزون بولودن صاقلانوب يازلامادي.

(۲) ياخشي کشيلر اورنينه بايغوشلر و يابالاقلر اوطورويوي آرقاسنده خصوصي کشيلر گه گنه توگل، بلدکه ملت اسلاميه گه حسابسز كوب ضررلر کيله چک. بو کونگي قارائغيلقردن اوستره ب آلوب چغاروچي، آلدغي کونلر ايجون مابق قاداوچيلرده يوغايرده ايتدگانچه بو کونگه قدر کوبردک شولوق بصيرتلي اماملر ايدی.

(۳) معيشت توبلي روشده تايمين قيلنمادي. بويل آلتمش آربا، آلدغي ييل آلتی آربا عشر بولووي، اولده بولسه اختياري غنه بولوب، بيرسه بيک ياخشي، بيرمه سه آني ده کوچله ب آلوب بولمی.

الک اوگيسز يري ده ملالرنک تريبه سي «صدقه» اسملي نرسه (خير احسان) ايله تايمين قيلنوبيدر. ايکنچي تورلي ايتکانده خيرچيلک عالمنده کون اوزدردور. بيگره کده اوزينک خدمتينک

برابرينه آله حق ژالويه ايجون ئلله يقدر دعائر قيلول (بيروچي شوني کوتوب طورديغندن) ئلله يقدر ريالانو منافقلانو شيکللي، وجدان کوتارمی، صاف طبيعتکه بيک آورطويلا تورغان صفتلرني

قيلانورغه مجبور بولو. ايمش: ايتولگان خدمت برابرينه آله حق حق ايجون ئلله يقدر عزت نفسگيني يوغالتورغه طوغري کيلسون! مونه اوشبو سبيلر ايجون ملالر بالالرن ملالقمه حاضرله و توگل

عزت نفس گه بها قويوچي ذاتلر اوزلري ده اوشبو اورنندن قاچارغه حاضرانلر هم قاچارده (چونکه آلارنک کوکليلرينه «الصدقه وسخ المال» ديگان قاعده بيک ياخشي سگوب قالغان). ملالقدن

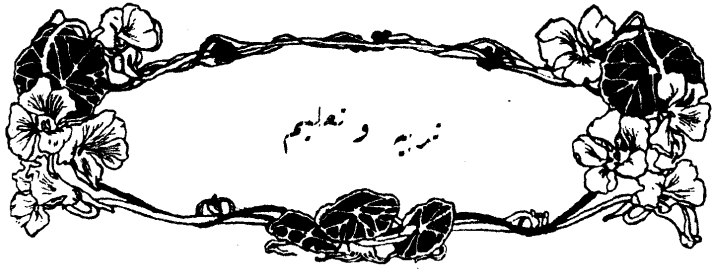
باشقه برر اش ايله تاماق طويدررغه قولدن کيلگان کشيلر شوندي زور مسئوليت آستنده صدقه ايله کيچوگه البته توزه آمازلر. بيگره کده اوشبو زمانده مسجدلرنک کوبابولري. لياقتسز کشيلر

طرفندن، سالناچق مسجدلرگه بر... ايکي يوز صوم اعانت قيلول ملا بولولري و شونک آرقاسنده لياقتلي کشيلرنک اورنسز قالولري بلدکه آنده بيردچک آچهلرني اوقتوغه طوتوني ارتق کورولريدر.

(۴) ملاللق اورني دين و عقل جهتمدن مقدس اورندر. اصلاح چاره لري - برنجي: صدقه دن باشقه نرسه ايله مولالرنک معيشت لريني تايمين ايتو. (اونکان کونلرنک برنده ملالرغه ژالويه

بيرو مسئله سي چقانده الوغ کيمسه لردن بريسي. ملالرغه ژالويه بيرسه آلاز توره طبيعتلي بولورلر، خاق ايله ملا آراسنده روحاني

مناسبت قالماز. ملالر خاق اوستينه رياست کوزي ايله گنه قارارلر، ديگان ايدی. شولاي بولسه ده حاضر گي ۲۰ نچي عصر وجدان ايلرلي صدقه ايله کيچوگه تحمل قيله آماسلر). شونک برابرينه ملالر

روح تربيه سى

كورو سيزوون تربيه لهو

كورو سيزوون تربيه ايتوده ايڭ برنجى شرط. البته كوزلرنى ناچار تاثيرلردن صاقلان. كوزلرنى طوزاندىن. توتوندىن عموماً چىراق هواندىن صاقلارغە كىردەك. كوزلرنى تازا طوتارغە هم وقتى بلەن يوووارغە تيوش. كوزلرنى قوياش شعەلرلىك تاثيرلردن. يانوب طورغان لامپا هم پىچ اوپلرلىك قاطى تاثيرلردن صاقلارغە كىردەك. شولاي اوق قارانى اورندىن قاپل ياقتيغە چغولردن صاقلانو لازم. بو حاللر هر وقت كوز نيرؤلرئنه هم كوزدەگى خروستالغە يىك ناچار تاثير ايتلر. بليزاروكى (نرسەلرنى يراقدىن كورە آماو) لقدن بالالرنى يىك صاقلانويوش. بليزاروكىل ق نرسەلرنى يىك ياقدىن قاراب عادتلەنودن كىلە. مثلاً: كىتابقە هم باشقە نرسەلرگە ۵ - ۶ ويرشوكىدندە ياقن قاراولردن بليزاروكىل ق حاصل بولا. شولاي اوق واق حرفلرگە هم واق نرسەلرگە يىك اوزاق قاراولردن هم ناچار ياقىلقدە اوزاق اشلەولردندە بليزاروكىل ق حاصل ايتو ممكەن.

بليزاروكىل قدىن باشقە، كوزلردە قىلىق هم دەلتانيزم كىي كىمچىلكلردە بولا.

قيايق يا كە قلى كوزلىك كوز آمارن تولى ياققە بورا تورغان سكرلرنىك بر تيگر ترقى ايتماولردن كىلە. كوز آماسىنىك بر طرفدەغى سكرلرى صوزلا آلەلر؛ شول سببلى كوزلر هر وقت بر طرفتەغى قاراب طورالر. بعض بر دولر طومشدىن اوق قلى كوزلى بولالر. بعض وقت سلامت كوزلى بالالردە يىك قاطى قورقودن صوك قلى كوزلى بولوب قالالر.

دەلتانيزم دىب بعض بر (مثلاً: قزل) توسنى كورە آماوغە ئەيتەلر. دىمك. دەلتانيزم - توسكە صوقرلىق؛ معين توسنى آيرماو. كوزلرنى ضررلى تاثيرلردن صاقلانويونك سببلىنە كرشو بلەنگە قناعتلەنمى بلەكە كوزلرنى ترقى ايتدررگەدە طرشو كىردەك. توسلرنى آيرو. نرسەلرنىك رەوشلرن هم مسافەنى سيزولر بالالردە غايت آقرنلق بلەنگە ترقى ايتەلر. مەربى بولغان كشىگە بالالردەغى شوشى كىمچىلكلرگە يىك اعتبار ايتو كىردەك. توسلرنى آيرو ايچون بالاغە تولى توسلرگە بويالغان طوبلر، كاغدىلر، آغاج

اوينچقلىر بيرو كىردەك. بالالر اوينغاغاندە شول نرسەلرنى توسلرئنه قاراب بر برسندن آيرا باشلى. صوكدىن تلى چىغا باشلاغچ بالا شول توسلرنى اسملرى بلەن آتارغەدە اوكرەنە.

بالا صارى هم قزل توسلرنى بوتەن توسلرنىك بارندن الك آيرا باشلى. اما ياشل وكوك توسلرنى ايگ صوكدىغىنه طانى. بولاردن صوك بالا، نرسەلرنىك روشلرئنه (форма لرنئنه) دە اعتبار ايتارگە باشلى. نرسەلرنىك روشلرن تيزردەك طانوسن ايچون بالاغە هندسى شكل (مثلاً، دائرە كىي) لرنى وباشقە سادەراق ييزەك روشلرن تولى توسدەگى كاغدىلردن كىسوب بالاغە اوينارغە بيرو كىردەك. صوكدىن بالانگ اوزىدە تولى شكللرنى كاغدىلردن كىسوب ياسارغە اوكرەنو تيوش. بو اصوللر باردە بالادەغى كورو استعدادن ترقى ايتدروگە هم بالانى هر نرسەگە اعتبار بلەن قارارغە اوكرەتلر. بالانگ اعتبارلى بولووى - آنىك تيرەن فەملى، تيرەن عقللى - عموماً ئەيتىكاندە، آنىك تيرەن روحلى بولوويىنىك برنجى شرطى.

بالادەغى كورو استعدادن ترقى ايتدرو ايچون. يوغارىدە يازلغان لردن باشقەدە اصوللر بار. جملەدن: بالا اوينى تورغان نرسەلرنى (مثلاً: هر ياغى بر تيگر دورتىكل شاقاقلرنى مكعبلرنى) برسى اوستىنە برسن تزوب هم بويغە. آرقايغە تزوب بيوكلكدىن، بويىدىن هم ايگدىن معلومات بيرو ممكەن؛ شولاي اوق، نرسەلرنىك آراسندەغى يراقلىق - ياقىلقلرنى كوز بلەن چامالاب اولچاتو؛ كوز بلەن چامالانغان بيوكلك، كىكلك و اوزونلق مسافەلرن آرشىن ياكە قىرشوكلر بلەن اولچاتوب تفتيش ايتدرولر؛ كورونى ترقى ايتدرو ايچون بالالرغە رسملر ياصاتولردە غايت فائىدەلى. رسملر ياصاونى بالالر غايت سويەلر؛ آلاز اول اشدن يالقمىلر.

رسملر ياصارغە اوكرەنو بالاغە يىك يىكل: بالا قولن ياكە آچىق كىك نرسەلرنى كاغدى اوستىنە قوبوب، شولارنىك ئەيلەنەسندن قىرندەش بلەن سزوب چىغا. بولارنى. البته اولدە آناسى ياكە بوتان برەو ياردىمى بلەن اشلەرگە ممكەن. صوكرە يافرقلر، دائرەلر كىلرنىدە شولاي ئەيلەنە سزارغە اوكرەنە.

رسم ياصاو (رىساوانىه) بالانگ كورو استعدادن ترقى ايتدرو اوستىنە. انى ماتورلقدن. هيت روشلردن لذت آلورغەدە اوكرەتە. رسملر ياصاو آرقاسندە بالا هيت نرسەلرنى آلامالردن آيررغە اوكرەنە. نفسىنى شاقشىدىن، كىلوشلى - هيت نرسەلرنى آلاما و كىلوشسزلردن ياخشى آيرا بلگان بالا اوزىدە اشلرنە وقيلانشلرنە هر وقت ماتورلقدە نفسلك و هيتلىككە اومطولا. هر وقت ناچار و آلامالقلردن ييزەرگە و صاقلانورغە طرشا. مرد عالم.

تل و ادبیات اوقو اصولری

(باشی ۶ نچی عددده)

نه ملیردک هم قایوسی توقلقایراق بولا؛ (معلم اقدی، آرش هم بوغدای ایگمه کترینک قایسیسینک توقلغی آرتق بولغانلغی حقنده قسقه جه غنه معلومات یروپ کیتەر).

ایکنچی جمله نی اوقوغاچ: اورلقلرنی تیگرمه نده تارتدروب آلوب کیلگاجده قامر یاصیلرمی، ئلله قاهر یاصاغانچی، اوننی تغنی بردر تورلی اشدن (عملدن) اوتکارلرمی؟ اوتنی ایله گاندن صوگ ایلهک اوستنده قالغاینه نی دیب ئه یته لر؟ اول، ندرسه گه یاری؟ «تارتاز» دیگان سوزنی ایکنچی تورلی ئه یتوب قارا کر! سز نیندی تیگرمه نلرنی بله سز؟

اوجنچی جمله نی اوقوغاچ: ایندی ندرسه، توغریسندده اوقودوق؟ ایگنلرنی کملر سه چه؟ قایسی وقتده سه چدر؟ ایگن سه چوب شوئک باهن تر کلک قیلوچیلرغه نی دیب ئه یته لر؟ «قر» دیگان سوزنی (شولوق معنای آکلانا تورغان) ایکنچی تورلی سوز بله ن ئه یتوب قارا کر الخ...

دورتنچی جمله نی اوقوغاچ: حاضر ندرسه حقنده اوقودوق؟ یرنی ندرسه بله ن صوقالیر؟ صوقالو دیگاندن نیندی معنا آگلیسز؟ «صوقالاب» دیگان سوزنی ایکنچی تورلی ئه یتوب قارا کر! صوقاغه (صابان) نیندی حیوانلر جیگه لر؟ سز نیندی تورلی صابانلر بله سز؟ طرمالو دیگان سوزدن نیندی معنا آگلیسز؟ قایسیسی ئلک اشله نه، صوقالومی طرمالومی؟ ... (آخری بار).

معلم: عبدالرحمن سعیدی.

عمومی ترقیمز و مکتبلرمز

۱

زمان اتباهمزدن باشلاب شوزماغزغه قدر ترقی نامنه اشله نگان و میدانغه چیقارلغان نرسه لر مزننی بر کوز آله زغه کیتروب قاراساق کوره مزکه تانارلق اسمینه بایتاغنه نرسه لر وجودگه چیقارلغان، ملی مطبوعاتمز، ملی ادبیاتمز، ملی مکتب مدرسه لر مز و حتی ملی... مز بو اتباه زمانمز نك محصولی و حاضرله ب یرگان یمشلیدر.

طبیعی بوده بزنی چرناب آلفان ملتگره نست ایله، مترقی بولغانقلری ایچون، آلارده بولغان مدنیت شعله سینک بزگه طابا چه چره گان بر اوچفوتندن عبارتدر. ایکنچی تورلی ایتکانده بولارنک همه سی محیطنک تأثیری بله ندر. چونکه بر قومنک ویر ملتنگ اوپانوینه برنجی درجه ده عامل محیطدر. مونده کسه شبهه ایتاز. شولای بولسه ده محیطنک ایگ اول اوپاندرغان آدملی، قالغانلرنک اوپانولرینه یول باشچیسى بولوب آلارنی ترقیگه اوندیله

مقاله و فقره لرده چقغان سوزلر مناسبتی باهن، ئه ییرلر یا که حیوانلر حقنده غی تفتیش «مادی تفتیش» بولا. بوندن برنجی مقصود هر بر سوزنک معناسی و هر بر تعبیر نك مفهومی ایله شا کردلرنی یاقندن تاشدردور.

لکن بو توغریده یك زور بر شرط بار: بونی بالارغه یك آچق هم یك یاقندن نانش بولغان ئه ییرلر و تعبیرلر حقنده غنه یورترگه کیردک. مگر، مفهوم آچق معلوم بولسه ده، شوئک مناسبتی بله ن، معلم، بالارغه، اوقوتقان مقاله سنده گی موضوعه به یله نشلی بولغان، باشقه بر تورلی یا کئی معلومات بیرونی اوپلاسه، بالار کوته ره آلورلق بولو شرطی ایله، بو تفتیش یه یك فایدالی بولوب توشەر.

بو حقده، مقاله نك غایه سینه (ایدیاسینه) یك دقت ایتەرگه تیش. مقاله نك غایه سینه مناسبتی قوتلی بولماغان ئه ییرلر توغریسندده بو تفتیش تیک وفتنی غنه ئه ردم ایتەر. هم. گرچه مقاله نك غایه سینه به یله نشی قوتلی بولسه ده، کتابنک اولگی بردر مقاله سنده اوزی حقنده تفتیش بولوب اوتکان بولسه، آنک توغریسندده یا کیدن بوندای تفتیش بله ن وقت اوزدرماسقه کیره ک.

مادی تفتیشنک نی ره وشدده بولوی آچق بلنسون ایچون مرحوم عین الدین اقدی احرف نك «قرائت ترکی» سنده گی «ایکمه ک» اسمی مقاله سن (باشدن بر آزن) یازوب، سؤال واسطه سی ایله. شونی تفتیش ایتوب قاریق. بو مقاله ده توب مقصود غایه، ایکمه کنک یاصالشی و نیدن حاصل بولوی حقنده معلومات بیرو بولغانلقدن، مادی تفتیشمز شول غایه گه قاراب یورتله چک.

«ایکمه کنی قامردن پشردلر. قامرنی اوندن ایزدرلر. اوننی ایگن اورلقلرندن تیگرمه نده تارتالر. ایگنلرنی قرلرده سه چوب اوسدرلر. یرنی ئلک صوقالاب، طرمالیلر. آندن صوگ اورلق سه چه لر».

اولکی جمله نی بر شا کرددن اوقوتقانندن صوگ، سؤال طریقچه. مادی تفتیش منه شول ره وشدده یاصالور: ندرسه حقنده اوقودوق؟ ایکمه کنی نیدن یاصیلر؟ قامرنی نیدن؟ قامرنی تیک اوننک اوزندنکنه ایزه لر می، ئلله قامر یاصاو ایچون اوزن بله ن برگه باشقه، ندرسه لرده کیره کمی؟ آلار نیلر؟ ایکمه کنی قایده پشردلر، آنی هر کم اوزی پشردمی، ئلله قایسی کشیلر ئه زر پشکان ایکمه کترینی صاتوب آلار می؟ قامردن تاغی نیندی اسملی آنامقلر پشردلر؟ ایکمه کنی نیندی اونلردن پشردلر؟ آلارنک آشاو ایچون قایسیسی

و ملته شلرینک آله کیتووی ایچون ممکن قدر قصه یوللر ظابوب کورسته لر .

بزنگ ایچمزده ایک اول او یانوب ملتزنی ترقیگه اونده وچیلر مز محزم اسماعیل غصپرنسکی، رشید قاضی، عیاض اسحاقی، فاتح کریموف و هادی مقصودف کبک ذوات کرام بولوب بوللر قوللرندن کیلگان قدر تورلیسی تورلی یول بلن ملتزنی او یاندررغه و آنک ترقیسنه صوگ درجه ده طریشدیلر و حالا طرشمقده درلر . بر زمانلر بو ذوات کرانغه شول ایکان خده تلرینه مقابل ملتزنگ فکر آتوبان درجه ده بولغانلری طرفندن نهایت درجه ده چیرکین صفتلر اسناد ایتلدی . کیسی تکفیر و کیسی تحقیر و کیسی ده زندیقلمغه نسبت بیرلیدیکی حالده بوللر هیچ بر زمان یوزلرینه ماسقه طاقتابوب حقیقتی سویله وده همیشه دوام ایتدیلر . هیچ اونوقام که یاشم اونیش چمالرنده ایدی . اول مدرسه لرینک برنده یاز کونی قرائت ایله مشغول ایدم . شول چاغنده اوزمنی اوقوتقان فاری افندی جنابلری فوق العاده بر تأثیرله (بزگه خطاب قیلوب) «... چوقونغان» دیدی .

... جنابلرینک کفر بولورلق قباحتی نه ایدی ؟

نه بوله چق : ملتنگ قارانغی زمانلرنده «...» چیقاروب خلقنگ کوزینی آچارغه طریشووی ایدی . حالبوکه شول زمان اتباهدن اعتباراً اول و صوگهی زمانلرنی بر کوزدن اونکر رسدک اولگی زمانده جهالت سبیلله چوقونوجی بیک کوب بولغان حالده بعدالاتباه مسلمان آدمنگ چوقونووی سویله طورسون بلدکه کیرسنجه اساسی متین بولغان دین اسلامغه کروجینگ بایتاقغنه بولغانتی کوزمز بلن کوروب ، قولاغمز بلن ایشدوب طورامز . فقط ساعتلر اونکان و زمانلر کیچکان صاین ملتزنگ ده فکری آقرن آقرن آچلورغه باشلاب نه لگی قارشی طورغانلر اوزلری ترقی یولینی کورسته باشلادیلر . شولای شول ، عالم کائناتده هر بر شی تدریجی بر صورتده ترقی و تکامل ایتکانلگی ایچون بزنگ ترقیمزده بیک آقرنلا بغه بارا باشلادی .

علمامزنگ برنجی اتباه زمانلرنده اصول جدیده درستمی ، توگلمی ؟ آندن صوگ فن اوقوتو یاریمی ، یوقمی ؟ و طاعی صوگراق که بوسنه اولدی ، مکتبلرده فن اوقوتو لازمی توگلمی ؟ مسئله لرینی حل ایتولری ملتنگ سویله فکریه سی تدریجاً ترقی ایتکانتی کورستو ایچون بیک آجیق بر مثالدر . حاضرگی زمانمزه نظرأ اصول جدیده درستمی توگلمی سؤالی نی قدر غریب طوبولسه زمانه که چک ، « فن اوقوتو لازمی توگلمی » سؤالی آندن طاعی غریبه ک بولاجقدر . چونکه فن اوقوتو لازمی توگلمی دیک ، بز دیناده یاشیقمی یوقمی سؤالی بله لفظاً باشقه اما معناً بردرکه ، موندن ده غریب بر سؤال بولنورمی ؟

نیته کیم حاضرده ده بعض علمامز طرفندن قرآن کریمنگ صرف تاتارچه بولووی تیوشلیلگی حقنده فکرلر بیان ایدلیدیکی حالده علمامزنگ کویسی بو فکرنی تصویب ایتمیلر . زمانه که چک ، نلگی علمامز جیلشوب قرآن کریمنگ تاتارچه بولووینه قرار بیردچکلرنده شبهه یوقدر .

خلاصه هیچ بر فکر یوقدرکه ، هان بیان ایدیلور ایدلماز قبول ایتلسون . بالعکس آگ قارشی طورغان قوتلر بیک کوب بولادر . فقط آگ قاراب امیدمزی اوزدرکه یارامی . بلدکه ملتزنگ ترقیسی و استقبالی ایچون سعی و غیرت لازمدر .

یوقاریده گی شول قدر ملی احتیاجاتمزنک اوتولووی کورساته درکه تاتار ملتی ترقی ایتدر و بوندن صوگده ایته چکدر . بنا علیه ذوات مذکور دینی غونه آنخا ایدوب ملتنگ ایچنده گی یولسزلقلرینی هیچ بر کیمسه نگ خاطرینی رعایت ایتمینچه بیان و ذکر ایتو ، بزگه لازم وواجبدر .

II

کیله بیک ملی مکتبلر مزگه :

غریب توگلمی ، مکتب و مدرسه لر مز ملی احتیاجاتمزدنمی ، یوقسه توگلمی ؟ .. یعنی ملی مکتب و مدرسه لر تاتار ملتی ایچون کیره کمی ، توگلمی مسئله سی موقع مذاکره که قویلوب غزته لردده کیردک . کیره کمی جوابلری بیرلدی . بو حیران قالنه چق بر مسئله در . ملی بر تاتار بالاسی بزگه ملی مکتب و مدرسه لر کیره کمی توگلمی جمله سنی ، بزگه تاتارلق حاجتمی توگلمی معناسنده آگلایه چغنده شبهه یوقدر .

شول حالده ملی ادعاسنده بولغان بر آدم نیچک بولاده « بزگه ملی مکتبلر کیره کمی » دیب قچقرا آادر . قچقرا شول ایندی ، اوزنی طوتار حال یوق بیت .

برکت ویرسونکه بو مسئله قوزغالغان چاغنده حقیق ملی مطبوعاتمزنک هان کلیسی تاتار ملتی ایچون و تاتارلقنی محافظه ایچون ملی مکتب و مدرسه لرنگ ملتزگه ایکمک و طوز درجه سنده اهم و الزم بولغانتی ملتزگه آگلانیدیلر .

مطبوعاتمزنک شولای بر آغزدن ملی مکتب و مدرسه لر مزنک کیره کلگی بلن حکم ایتولرندن معلوم بولدیکه بتون افکار عمرومیه دخی تاتار ملتی ایچون ملی مکتبلرنگ لزومی طرفنده در . چونکه مطبوعات افکار عمرومیه نگ لسایندر . دیک سائر ملتدرده بولغان کبک تاتار ملتی ایچون ده ملی مکتب و مدرسه کیردک . کیره ککنه توگل آنسزلابددر . فقط « ملی مکتبلر » دیکلر ده نیندی مکتبلر بولورغه تیوشلی وقایچان حقیق ملی مکتب و مدرسه لر مز بار دیب ایتورمز

مکملر نده ایدی سیکر سنه عربچه اوقوغان شاگردلر من ایکی کله نی بز بیر گه کیتروپ عربچه سویله رگه و سویله شرگه بلعیر. حالبوکه شولوق درس زمانلری بله دورت بیش سنه بلکه طاعنی آز بر زمانده روسچه نی مکمل سویله رگه و سویله شورگه اوگره نلر. بوکانی دبیله لم؟ طبیعی دبیله چکمز شولدرکه تدریسنگ نقصان بولوروندن باشقه بر نرسه تو گلدر. چونکه عربچه و ادبیاتی بر لسان درسی بولغانلغی ایچون بونک تدریسی صرف عربچه تقریر ایتلورگه ویالغز ییک احتیاج توشکان چاغنددغنه تاتارچه ایضاح ایتلوی توشلی ایدی. فقط نه قدر کیریسنچه: صرف تاتارچه دن اوقوتو لازم بولغان ییرده عربچه عبارده دن و خالص عربچه تقریر حاجت بولغان ییرده تاتارچه تدریس ایتله در. بز بو خصوصنی بعض افندیلرگه عرض ایتکچ: یوق اقدم بز عربچه ننگ ادبیاتی، یالغز عربچه یازلغان آذرنی مطالعه ایدر درجه سینه کیترو ایچون اوقوامز. یوقسه عربچه ننگ لسانینی بلو ایچون توگل دیه بر خطا فکر بیان ایتلر. عجائب! عربچه ننگ ادبیاتی اوقولسونده سویله شو ایچون بولماسون! دنیاده بوندن ده منطقسز بر سوز تصور ایتلورمی؟

ثالثا: مکتبلر مزده گی علوم طبیعی درسلرینه کیسه ک بو درسلر عادتاً یوق دیه چک درجه ده آز و یا هیچ یوق. حالبوکه مدنی ماتر ننگ مکتبلر نده ایگ کوب اهمیت بیرلگان درسلر علوم طبیعی درسلر یدر. چونکه بو درس صرف مادی بولغانلغی ایچون طلبه اوقوغان نرسه لرینگ نتیجه سنی کوزلرینگ آلدنده مشاهده ایتلر. مونه شوننگ ایچون بو علم، شاگردلر ننگ قوه محافظه و قوه مفکره لرینی بوزمانیچه بالعکس ذهنلرینی تشخیص و اوتکرله و گه خدمت ایتله در.

بز ملتز ننگ ایگینه مکتبنی استیثنا ایتسه ک- آلارده ناقصدر- مکتب سائرده علوم طبیعی یوق دیب حکم ایتله مز. اما اول مکتبلر ننگ پروغرامنده بودرسلر یوقمی؟ بار، حتی کچنلرده «وقت» غزته سنده برده و اوز مکتبینگ مکمل بولغانلغنی بیان ضمننده علوم طبیعی دن حکمت، کیمیا، حیوانات، نباتات و طبقات درسلرینی اهلندن تدریس ایتدرک دیه سویله دی. ییک یاخشی! اهلندن تدریس ایدلگان، بوکا ممنوغز. فقط صورائیز: حکمت طبیعی دن تطبیقات کوسترلیدی؟ یوق... علم کیمیا عملیات ایله می اوقولدی؟ یوق... حیوانات ایچون نمونه لرکز بازمی؟ یوق... نباتات درسلری ایچون یقه قوللو کسینولرکز بازمی؟ یوق... شول حالده بو درسلر ننگ قایوسی اوقولغان بولادر؟

شول حقیقتنی خاطر دن چیقاررغه کیره کی: بو درسلر تطبیقاتسز اوقولغان تقدیرده ذره قدر اهمیتی یوقدر. بلکه کآن لم یکن حکمنده در. بز بوندن صوگ اوزمزی اداقیق. شول زمانغه

و حاضرگی مکتب و مدرسه لرمز، نی حالده و آنلرده بولغان علوم و فنون برله ن تاتار شاگردینگ استقبالی تأمین ایتله چک درجه ده می؟ ایسته ایل ملاحظه ایتله چک نقطه لر بونلدرکه بز بو خصوصده بعض ملاحظه تمزنی بو اورنده بیان ایتله چکمز.

اولا: مع التأسف شونی اقرار ایتارگه مجبورمز که حاضرده بز ننگ ایگ مکمل حساب ایتلگان مکتب و مدرسه لرمز تاتار ملتینگ استقبالی ایچون یارارلق بر حالده تو گلدرلر. مونی یاشورده معنا یوقدر. بلکه اصلاح ایچون چاره لر ازلره رگه کیردک.

مکتب و مدرسه لرمزده تکمیل درسلر ننگ یارطیسی علوم دینی گه حصر ایتدیگی حالده مذکور درسلر نی هدایه. مختصر اوقایه، قدوری و درر کبک عربچه کتابلردن تدریس بله طلبه ننگ قوه دماغیه لرینی ایزوموز شول زمان ترقیمزده عنوا ایتلمیه چک خطالر- مزدندر. فقط یقه تکرار ایتله من: بنم بو سوزمدن مقصدم مای مکتبلر مزده علوم دینی اوقولماسون دیگان سوز توگل، مکتبلر مزده علوم دینی اوقولسون بو البته لازم و فرض، لکن یوقاریده گی تدریس کبی عربچه دن توگل بلکه خالص تاتار لسانی بلن. مکتبلر مزده عربچه لازم ایسه مکمل اوقولسون فقط بر لسان درسی بولوب، یوقسه دین درسی بولوب توگل.

صوکره کیترمزده: «شاگردلر من علوم دینی سوویلر و اوقومیلر» دیب تقییح ایتله مز. نیچون اوقولسونلر و نیچک سویسونلر؟ چونکه ترکلکلر نده، حیاتلر نده ایگ کیره ک بولغان نرسه لرینی مراکز دماغیه لرینه آکلاشیلور آکلاشیلماز عربی العبارة اولدیغی حالده طغارغه طرشامز، بعینه ایسی علمامز ننگ عربچه نی فارسیدن تدریس ایتدیکلری کبک. حالبوکه تاتارچه ادبیات درسلری خالص تاتارچه تدریس ایتلگان کبک علوم دینی دخی صرف تاتارچه دن تدریس ایتله ایدی و علوم دینی احمنده یورتلگان علم فقه (معاملات قسمی) ننگ آرامزده غی حقوقنگ تأمین ایچون حاجت بولغانانی بحق آکلاتاسه ایدی شاگردلر مزده اول چاغزده مادی احتیاجاتمزنی تأمین ایچون فنون جدیده، نی قدر لازم بولسه یینمزده گی حقوقنگ عدم ضیاعنی تأمین ایچون ایکی بر علمنگ کیره کلگنی البته تصدیق ایتوب تلگی علمگه تش طر ناقاری بلن یاشوب اوقوررغه طوتونورلر ایدی.

حاصل شاگردلر نی علوم دینی درسلر نده صووندرغان نرسه اوزمز، یوقسه طلبه توگل. بز اگر شاگردلر مزنی علوم دینی گه آشنا ایتهرگه تله سه ک علوم دینی ناهینه برسوز عربچه قاتشدرمی اوقوتوررغه تیوشلیمز. فقط عربچه، لسان بولوب اوقولسون، آنده سوزده یوق حتی عربچه نی بر عربدن آرتغراق بلسون. ثانیاً: عربیات درسلرینه کیسه ک مدرسه لرمز ننگ یقه ایگ

عریض و عمیق دوشو نیلوب تنظیم ایتلگاتی هیچده نظر مطالعه که آلمیز .

مدنیته بیک آله کیتکان ملتاردن قطع نظر، وطنداشمز بولغان روس مکتبلرینی قولغه آلیق . بولارنک اعدادی درجه-سنده بولغان مکتبلر نده آنا لساندن باشقه اوچ دورت تل تدریس ایتلدیکی حالده بزناک مکتبلر نك بعضلر نده لسان اجنبی شویله طورسون تاتار لسانی وادیاتی ده طشقه آتلغان .

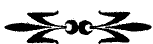
مکتبلر مزگه پروگرام ترتیب ایتلگان زمانلر نده فنون جدیده کیره گنجه کرتسون وبر مقدار لسان اجنبی ده تدریس ایدلسون دیوچی بولسه، « بوق اقدم مدرسه دینی! اگر فن کیره ک بولسه روس مکتبلرینه کیتوب اوقوسونلر! » دیه جواب بیرلده در . « روحانی خدمتده بولورغه تلهسه ک اوز مکتبلر مزده، بوقسه باشقه ماتنگ مکتبلرینه کیتوب تحصیل ایتلسون! » دیگان عقیده، دیناده عمل که قولغانی بارمیدر؟ ظن ایتهمن که بو هیچ بر ملتده یوقدر . موندن باشقه مولالاقدن غیر جمعیت بشریه ده مهم اورنلر توتقان معلم مدرس ادیب و محرر لر نیکنه توگل حتی عادی بر پریکاز چیکنی بیله اوزمزننگ ملی مکتبلر مزدن یتشدرر که تیوشلی ایدک .

ایکنچیدن، اعدادی درجه-سندده بولغان مکتبلر نی (چونکه سوزمز مکاتب تالیه حقنده) دینی و فنی دیوب ایکی که آبرو اساساً طوغری توگلددر . چونکه اعدادی درجه-سندده بولغان مکتبلر دن مقصد نه علوم دینی ده متبحر بر آدم ونه ده فنون جدیدده متخصص بر متفنن چیقارو توگل، بلکه « اعدادی » نك اسمندنده آ کلا-شیلدیغی وجهله مکاتب عالیده گی درس لر نی، کیره ک دینی و کیره ک فنی بولسون بحق آ کلاو درجه سه کیتروندن عبارتدر .

ایندی بزناک برنچی اشمز مکاتب تالیه مزنی مکتب دیورلک بر روشکه کیترودر . مونه شونی تمام ایتدکدن صولگ غنه مکتب و مدرس لر مزنی دینی فنی اسمی ایله ایکی که آبرومز . خلاصه : حاضر که سوز اوزایتیم . اگر مکاتب تالیه مزنی اصلاح ایتمک که تلهسه ک عموم مکتبلر مزناک پروگرام لر نی آروپانک اصلاح ایتلگان مکتبلرینه قیاساً ترتیب ایتمکدن عبارتدر . یالغز آروپا مکتبلر نندن آیرماسی آنلر نك مکتبلر نده خریستیان اوغلی خریستیان اوقودیفی حالده بزناک مکتبلر مزده آلارنک بیرینه مسلمان اوغلی مسلمان و تاتار اوغلی تاتار اوقوباققدر . ایشته بوقدر .

بز بو خصوصده کیله چکده دخی اوز ملاحظه مزنی بیان ایتارمز .

حسینه ده علوم طبیعیه معلمی م . حنفی باکرف .

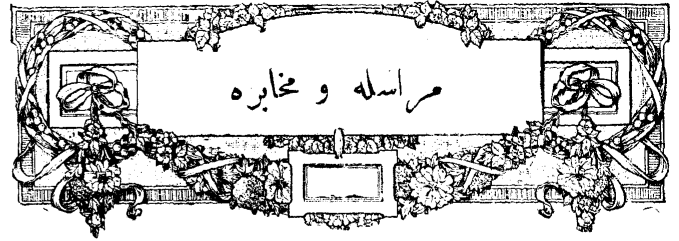

قدر آدانغاز کفایت ایتار . بیچاره تورک قرده شلمزننگ آلمش سنه چالیشدقاری حالده آلی سنه لک آله کیته آماولری و اوزلر نندن شول زمانغه قدر بیک آز آدم یتشدره اولریننگ بر سببی هیچ شبهه سز دور حمیدده مکتبلر ده صرف نظری تدریس ایدلسندن باشقه بر نرسه توگلددر . بوقسه بو نظری بلاسی بزگه ده سرایت ایتدیعی؟ معاذ الله .

رابعاً: روش حال که قاراغنده مکتبلر مزده ایگ یواسز بارغان نرسه ادبیات درس لر ی بولورغه کیره ک ایدی . چونکه موندن سکر اون سنه اولگی زمانلر نی خاطر لهسه ک اول زمانلر تاتارچه ننگ صرف ونجونی وادیاتی ایشتو شویله طورسون « تاتارچه اوقتو » جمله سنی ده ایشتلگکان چاغنده قولاغمز شه مریه ایدی . « عربچه بار چاقده تاتارچه اوقولورمی؟ » افاده سنی خاطر مزگه کیله ایدی .

فقط الحمد لله ثم الحمد لله مکتبلر مزده ایگ یاخشی بر صورتده تدریس ایدلگانی بوگون ادبیات مزدر . حاضرده ادبیات مز یاشین سرعتی بلهن ترقی ایتمکده در . واقعاً بعض مکتبلر ده هیچ یوق ایسه ده هیچ بولماسه بولغان قدریسی یولنده در . ادبیات درس لر ی ایله مشغول بولغان ذوات کرمانک تشکر ایتله چنک بر مسلک لر ی بولسه اولده اوزلریننگ بارا طورغان یوللر نده نه روسچه غنه ونه ده عربچه که تقلید ایتماولریدر .

خامساً: مکتبلر مزناک عمومی پروگرام لرینه بر کوز صالحه ک کوره مز که حاضرده ایگ یواسز کیتکان بر اشمز مکتبلر مزناک پروگرام و ترتیب مسئله سندده در . بزده حاضرده بر مکتب و مدرسه نك پروگرامینی ترتیب و تنظیم ایتو، مدرسنگ کیفینه تابع . مدرس توشونه طاشونه اوزیننگ فکرینه موافق بر پروگرام یاصی ده شونک بلهن تدریب اوقتورغه طوتونا . آننگ برلن گنه قالعی، مدرس نك پروگرامینی طبع ایتدرب تاراتودنده تارتوب طورمی . مونه شولای ایتوب شهر یا که بر اولده بیش مدرسه بولسه ییشینی بیش توری پروگرام بلهن اوقوتالر . بیک یاخشی! ثلله « اختلاف امتی رحمة » میکان . بز ترتیسز مکتبلر نی تلگه ده آلمیز . فقط بار قدرنجه ترتیب بلهن اوقولغان مدرسه لر نك پروگرام لر نی تنظیم ده اوزمزدن اوستون و آلدده بولغان ملت لر نك مکتبلر نده گی پروگرام لر نی هیچ نظر اعتبارغه آلمیز و اوزمز بلگانچه اولور اولماز بر پروگرام ترتیب ایتهمزده قش بونجه شا کرد بلهن قچقر شوب چیغامز . حالبوکه مدنی ملت لر نك مکتبلر نك پروگرام لر ی فکر بشرنک تدریجاً اوسوی نتیجه سی بلهن میدانغه کیلدیکی جهتله پروگرامده وضع ایتلگان درس لر نك طلبه نك استقبالی ایچون یاراب یارامیه چغی و بو درس لر نی شاگردلر نك قوه مدرکه لر ی احاطه ایتوب ایتهمیه چگی

آلدنده بولادد. شوندى صوڭ زيارت قىلوجىلد كره لر. الوغ
وزىرلردن برى، حرير برله آيتلر يازلغان قول ياولقدننى آرب
اوشبو نرسه لرنى مسح قىلددرده هر بر كشي گه بر دانه سىنى بيروب
طورادد. هر كيم شول ياولقنى آلدردده آرت غه چيگونه و آنك
اورينه باشقه برى كيله در. بو زيارت، مملكستك الوغ آدم لرينه
گنه مخصوص بولوب عمومي توگل. ايرلر زيارتنى تمام بولغان
صوڭ مونلر نك خاتونلر كره لر. خاتونلر زيارتنى تمام بولو ايله
«مخلفات» نى اولگى يرلرينه اورنلاشدرالرده كوش صندوقى
بيكهب قويالر. شوندى صوڭ سلطان. ياورلر ايله چلغانغان حالده
قايتوب كته در. «الهال» ده يازلغان سوز نك مضمونى شوشيدر.
بو سوزلر، سؤال كزغ كوره بو كون «استانبول» ده صاقلانا
طورغان «مخلفات» حقدده بولدى. اما رسول اكرم حضرتلر نك
وفات وقتده قالغان نرسه لرينك اسملرى، سانلر سبر حقدده
تأليف ايدلگان معتبر اثرلرده بار. استانبولده باصقان بعض بر
كتابلرده رسول الله دن قالغان نرسه لر جمله سندن مصحف هم
تسييح سانالسه و بعض بر اثرلرده مونلر نك رسملرى ده كورساتوب.
لسه ده مونلر فاحش صورتده ياكلش سوزلردر. آندى نرسه لرنى
حقيقى عالملر توگل بله كه «حاطب ايل» لر يازالر.

قاراه. حاضرندة چوقرايغان تشلرنى ياماو اصولى چيقدى.
مونك ايك فائده لى بر اش ايكانلگىنى سويله ب طورغ ده حاجت
يوق. لىكن بو ياماو سببلى طبيعى بولغان تش نك چوقور يرلرينه
صو ايرشمى. شونك ايچون تشلر يامالغان كشي لرنك غسللرى
شريت كه موافق بولادرمى؟ بو اش، اوز باشمزغ توشكانلگى
سببلى بيك ترددلى حالده طورامز. «شورا» نك ياقينده چيغاچق
صانده شوشى حقدده بر جواب يازوب بزنى طنچلاندرسه كر ايدى.
عبدالرؤف بيكبولاتوف.

شورا: موندى سؤال لرنى درج ايتارگه نى قدر طريشساقده
آخردده بر كون درج قىلورغه مجبور بولامز و صور اوچيلرنى ده
مذور كوره مز. اسلام دينى حقدده بز نك فكرمز غريب وعجيدر.
اگرده بز نك فكر مزده بولغان اسلام دينى بر شخص ده قميل
قىلو ممك بولسه ايدى چاز چوز ايتوب مالاي لرنى تال چيغى برله
ياروچى. چالت چولت ايتوب ياكاقلاوچى ايسكى مدرسه لرنك
اوصال قاضي لرينى ياكه ايسكى زمانلرده كرستيانلر نك ايرلرينى،
خاتون قزلرينى طن آلورغه ايرك ير ميجه آرقالرينه صدروب قارا
اش اشله توچى آلاوت استارسته سيني قميل ايتمك لازم كيلور ايدى.
خلفلر ايندى شول درجه لرگه كيلوب يتديلر حتى يومه ان كوزلرينى
آچو و كوتارگان آياق لرينى يرگه باصو حقدده ده «بو اش گه دين

طرويسكى. استانبول شهرندة رسول الله حضرتلر نك

بعض بر نرسه لرى صاقلانادر، بو نرسه لرنى هر يلدده بر مرتبه
سلطانلر و باشقه لرده زيارت قيله لر، ديب سويللر. شوشى خبرنك
اصلى بارمى؟ بولسه اول نرسه لرنك ذاتلر مى معلومى؟ نيندى
نرسه لر؟ قى اورنده صاقلانلر؟ شوشى حقدده «شورا» ده يازسه كر
ايدى.
صنر بن محرم.

شورا: بو حقدده بزده بيك اشانچلى خبر يوق. اوتكان
عصرلرده غى توركيه عالملى طرفدن يازلغان اثرلر نك بيك كويلرى
جزاف هم ده ايمش ميمش لرنى جيدقلى سببلى آلرغه اعتماد
قىلوب سوز سويله و بيك اوگيايسز. شوشى خصوصده «الهال»
مجه سنده (ج ۵ ص ۲۱۱) بولغان بر خبرنى (درسته لگينه كوفيل
بولماديغمز حالده) بو يرده كوچره مز: «مخلفات نبويه (رسول الله
دن قالغان نرسه لر) اوشبو شيلردن عبارت: ۱) برده. مونى
(بانت سعاد قصيد سىنى سويله وچى) مشهور شاعر كعب بن زهير
بن ابى سلمى غه يرگان ايدى. ۲) مبارك تشلردن بر تشى.
۳) صاقل بورتوكلرى. ۴) باشماغى. ۵) طو (علم) ندى بر كيساك.
بو نرسه لر ايله برلكده دخى اوشبو اثرلر بار: ۱) ابراهيم بيغمبرگه
منسوب ايكي عدد تيمر صاوت. ۲) ابو حنيفه نك جيه سى.
۳) يحيى بيغمبر نك بله ك سويانگى. مونلر جمله سى سيكر كيساك
بولوب «استانبول» ده «ايسكى سراى» نك بر بولمه سينه قوبانغان
كوش صندوق ايچنده صاقلانلر. اولگى وقتلرده بو سرايده
سلطانلر طور اير ايدى. حاضرده هر يلد ۱۵ نچى شعبانده تبون ياورلرى
ايله چلغانوب آلغان حالده سلطان، اوز سرايدن چيقوب. اوشبو
«مخلفات» نى زيارت قىلور ايچون ايسكى سراى غه بارادد. صدر
اعظم، شيخ الاسلام. وكيك لر هم وزيرلر، مشير و الوغ عالملر
هر برى رسمى كيوملر نده بولغانلرى حالده سلطان ايله برلكده
باشقچدن منلر، استراحت بولمه سينه كروب بر قدر دقيقلر
اوطوروب طورالر. موندن صوڭ «مخلفات» صاقلانا طورغان
زالغ كره لر. كوش صندوق آچلوب مذكور نرسه لرنى صندوقدن
آلار. سلطان اوبه در، شوندى صوڭ غازلق اوستينه قويالر. بر
يرده. قرآن آيتلرى يازلغان آب آق قول ياولقلىرى اوبولوب
طوزلادد. سلطان آياق اوستينه باصقان حالده «مخلفات» نك

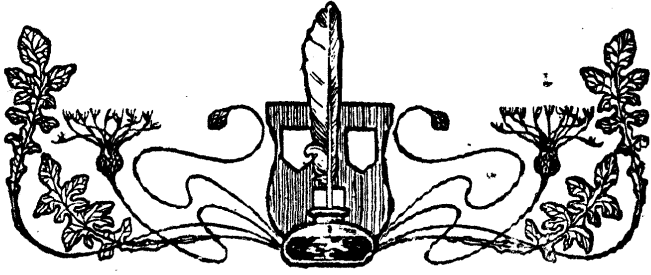
بن الاثیر، حافظ ابن حجر، صحابہ لنگ فاضل نندن بولغان عبد اللہ بن عبد اللہ بن ابی ترجمہ سزده: «تشی توشکان سوکندہ رسول اللہ حضرت تیری قوشوینہ امتثال قیلوب آلتون تش قویدرغان ایدی» دیار. اوشبو حدیث حقندہ ابن حباتنگ بحشی بولسده بو بحث بردن سندکه مینی بولمادیغندن و ایکنچیدن ده طهارت و غسل نقطه سندن توگل بلکه بتونلهی باشقه جهندن بولدیغندن بزگه ضرری یوق. خلاصه: انسانلرنگ سلامتکری آش قازانلری سلامت بولوغده و آش قازانلری سلامت بولو تشرنگ ایسان طورولرینه توقف ایتدیکندن تشرنی صاقلاو، بوزولسه لر یاماتو یا که سوورتو، توشسه لر اورنلرینه صنی تشر قویدرو، بو کونگی طب علمی طرفندن بیرلگان قرارلرغه کوره لازمدر. انسانلرنگ حیاتلری و سلامتکری ایچون طب علمی لازم کورگان نرسه لرنی شریعت هم لازم ایته و طب علمی صاقلانورغه تیوشلی کورگان نرسه لرند صاقلانو ایله شریعت هم بیورادر. ایندی غسل وقتده آوز ایچنده گی تشر ایچلرند بولغان چوقورلردن کروب کیتکان ایچکاری چوقورلرغه قدر اورنلرنی یووو فرض بولسه مونگ نتیجه سی نیندی نرسه بولاجق؟ مونه شوشی بولاجق: تشری چوقرایغان مسلمانلر ایچون سلامتکنی صاقلاو اعتباری ایله تشرینی یاماتو لازم. تش چوقورلرینه صو ایرشدر و شریعت جهندن فرض بولدیغندن هر غسل وقتده شول یاماولرنی واتو فرض. بو تقدیرچه تشری چوقرایغان مسلمانلرنگ بر اچلری تش دوقتورلردن قایتمی طوررغه کیردک بولادر. یوووی قرآن آیتلری برله ثابت بولغان اورنلرده غی جیره لرگه مسح غنه قیلو حقندہ رخصت بیرگان و هر بر ضرورت ماده سینی عام حکملردن استثناء اینکان اسلام شریعتی حقندہ شوشندی بر سوز سویله وگه، استهزا و تحقیر قیلودن باشقه معنا بیررگه اقتدارمز یوق. تش یاماتو و تش آدرولر کله شچه برله قاداتق صوورو و بالچق برله مورجا صوورو قیلندن ییکل اشلر توگل. طهارت اشلرند اعتبارسز بولو، نی قدر یارامسه، عادتدن طش نچکله وده شول قدر یاراماز. هر نرسه ننگ معتدلی یاخشی.

فسفاره امام رازی حضرتلری تفسیر کیرنگ کوب اورتده ابو مسلم الاصبهانی تفسیرندن سوز کوچرهدر. بو ذات اوزی کم؟ مستقل تفسیر کتابی بارمی؟ بولسه شول کتابنی قایدن آدررغه ممکن؟ صابر بن ملا مظفر.

سورا: کوبردک مؤرخلرغه کوره ابو مسلم ننگ اسمی محمد بن بحر بولوب دورتچی عصر باشنده یاشاگان عالملردن و معتزله

طرفندن برر مانع بولمسه یارار ایدی» دیب وسوسه له نه باشلادیلر. چوقرایغان نشنی یاماتو، بوزولغان تشنی آدرو، آنک اورینه آلتون یا که باشقه برر توری معدن دن تش قویدرولر. آدلای بارغان وقتده، کویارگان آیاقنی یرگه باصو و یومغان کوزنی آجو مرتبه سنده طبیعی و دین طرفندن قسنتلیق کوررگه تیوشلی بولمغان مسئله لرند. تاوق چوبله بتره آلماساق واق نرسه لرنگ هر برینی، عمرانی و اقتصادی، حیاتی و اجتماعی اشلرنگ بتونسینی اسلام دینی اصلا فرصت بیرمی منع ایتوب طورسه مسلمانلر، باوغه اورالوب ده سوکندن جان آجوی ایله کوچانوب بولرینی اوزوب و قروب تاشلاوچی حیوان حالینه توشولردن امینک بولورمی؟ اسلام دینی «اسکنجه» روشنده فرض ایتک یا که هر نرسه نی جنایت حساب ایتوب جزا بیروب طوروچی آلیاوت استاراستاسی و ایسکی مدرسه لرنگ اوصال و ظالم قاضیلری، مثالنده کورمک ال خیرسز اشلردندر. اسلام دینی موندی نرسه لر ایله توگل بلکه هر قاتیغ و ایرکنک هم ده شادلق و قایغو وقتلرندہ باش تورته چک و سر چیشه چک مرحمتی آنا ایله تمثیل ایدلورگه تیوشلی بولغان عالی بر نرسه در. اسلام دینده حلال و حرام، مأمور و منهی نرسه لر بار، لکن مونلرنگ هر بری بیک معلوم و محدود هم ده تحمل قیله آلماز درجه ده کوب و آور توگل. اوشبو نرسه لرگه رعایت اینکان سوکندہ اسلام دینی بیک ایرکن، معیشت و حیات غه مساعدلی، روحانی لذتلرنی جامع بولغان بر دیندر. اگرده طهارت و غازلر و باشقه عمللر عصر سعادتده گی و صحابہ لر آراسنده غی کبی بولسه ایدی بو کون مسلمانلر ایچنده نماز قالدروچی بولماز. اسلام دیننگ محاسبنده جهان خلقی منتون بولور ایدی. لکن صوگ خلقلر، مسلمانلقنگ اولگی عصرلرده غی حاللرینه رضا بولمی و افلا رغه کرشیدیلر، معنا و مقصودلردن بیگره ک ظاهر و لفظلرغه رعایت قیلور بولدیلر، برندن بری آرتدروب نچکله رگه باشلادیلر. دنیا، مسئله لر و «شریعت قاشنده درست توگل» دیگان فتوالر ایله طولدی. مونگ نتیجه سی ده «الشیء اذا جاوز عن حده ینصرف الی ضده» قاعده سینه موافق خلقلرنگ کوره طوروب غاز او قوماولری و باشقه حکملرنی اسقاط قیلولردن عبارت بولدی. رسول الله حضرتلری وفات بولغان وقتلرده تقریبا یوز مگ مسلمان بار ایدی. شونلر ایچنده تشی چوقرایغان بر کشی بولمی قالماغاندر، احتمال که قویانغان تشلی هم ده تش آرالرینه نرسه قسلوب یوروچی آدملرده بولغاندر. سبیلری نابولغان وقتده «غسل» مونلرغه ده واجب ایدی. اگرده شوشی مسئله لر اهمیتلی بولسه لر ایدی بو حقدہ حدیثلر بولغان بولور، رسول الله ننگ فتوالری حیولغان اثرلرده برر فتواسی ده کورلور ایدی. عزالدین

مطبوع اثرلر

اصلاح کتبنازه سی . سیبیریا عالملرندن حجة الحکیم افندی محمدوف طرفندن ترتیب و نشر ایدلمش بر اثر در . مندرجه سی ایسه اوزمزنک خسته لکنرمزنی تعریف قیلو، اخلاقی و اجتماعی حالرمزنی اصلاح غه دعوت و دلالت ایتودن عبارتدر . «شورا» فورماسنده باصالحان ۲۷ بیتدن عبارت برنجی جزءنک حقی ۲۵ تین . صوگ جزءلرینک ده نشر ایتولوری مطلوبدر .

مشورت . قازانده منهاج الدین افندی قدرمتی طرفندن چیقارلوب کیه طورغان کالیندارنک ۱۳۳۲ - ۱۹۱۴ نجی یل غه خاص بولغان نسخه سیدر . مونده هندستانده بولغان صوگنی صوغش حقتنده یاخشی غنه معلومات بار . کاغدی و باصمه سی یاخشی ، بهاسی ۲۰ تین .

بیرام تبریکاری . اوقاویازی «قیشقی» فریه سنده بولغان مدرسه نک تاسیس قینورینه ۵۰ یل طولو مناسبتی برله اوتسکان یل ۱۵ نجی سنتابرده دعا مجلسی یالصالحان ایکان . بو رساله ده ، شول مجلسنی تبریک قیلوب یازلغان شعرلر و مکتوبلر جیولغان . شول مجلسده تاشدن بر مدرسه بناسی سالورغه هم ده برر تورلی وقف برله مذکور مدرسه ننگ استقبالینی تأمین قیلورغه و بو خصوصده همت اهللرینه مراجعت ایتارگه قرار بیرگانلر ایکان . دولت و همت اهللری انشاء الله : «تعاونوا علی البر والتقوی» فرمان جلیلینه امتثال قیلوب حاللری قدرنجه اعانت قیلورلر . «کوب توکورسه کول بولور» .

صدای تورکستان . اوشبو اسم برله «تاشکند» شهرنده بر غزته چیقارغه باشلادی . هفته ده ایکی مرتبه چیقا طورغان بو غزته نک محرر و ناشری ا . آ . خوجایوف بولوب یلغنی روسیه ایچنده ۴ صوم ، یاروم یلغنی ۲ صوم ۵۰ تین در . آدریسی : تاشکند ، رومانوفسکی ۱۶ ، صدای تورکستان .

لرنک مشهور امامارندن ایدی . وفاتی ۳۲۲ هـ در . اصول فقه کتابلرنک نسخ مسئله سنده ذکر قیله طورغان ابو مسلم اسملی عالمدن مرادلری اوشبو کیمسه در . علوم عصریه هم علم کلامده ماهر و تفسیر علمنده متخصص بولوب معتزله اصولینه بنا قیلوب یازغان «جامع التأویل لمحکم التنزیل» اسملی اوندورت جلدده بر تفسیر کتابی بار ، نیار . ناسخ و منسوخ حقتنده و نحو فتنده اثرلری بارلغی معلوم . مذکور تفسیری بو کون گه قدر مطبوع توکل ایدی . دنیاده سلامت بولوی حقتنده آجیق معلومات یوق . مونک فوق العاده جیسور و متبحر بر آدم ایکانلگی فخر . الدین الرازی طرفندن کوچرلگان سوزلرندن معلوم . فخرالدین الرازی مونک تفسیرینی اوزی کورگان بولورغه اوخشیدر . مسلك باشقلق سببندن فخرالدین الرازی هر اورنده مونک سوزینی رد قیلورغه نظریشه ده مقصودینه موفق بولا آلمانلغی ظاهر . بر قدر شعرلری ده بار .

بیرامی . غزته لرده تیلیغراف خبرلری آراسنده اوشبو خبر بار ایدی : Вѣрный. 23-III. Въ станицѣ Надеждинской, при раскопкѣ кургана, казаками найденъ кладъ, состоящій изъ 500 серебряныхъ и мѣдныхъ монетъ съ арабскими надписями. (С. П. А.) خاتقی بولور؟ اول طرفده یندای خان بولغان؟ البته تاتار خانلری بولورغه کیرهک . چونکه اول طرفده عرب پادشاهلری کیامه گن بولور . شول حقتده «شورا» ده بره نرسه یازسه کور بلکه اولگی تاریخلر مزغه بر خدمت بولور ایدی . یوسف امیری .

شورا : آچه لرنک اوزلرینی کورمی و یازولرینی اوقومی طوروب آنلر حقتنده بر حکم قیلورغه ممکن توکل . آچه تابلو ایچون عرب پادشاهلرنک اوزلری کیلورلی لازم بولماسه کیرهک . مقدم یلدرده شویتسیده بغداد خلیفه لرنک تنکه لری تابلدی . تاتار خانلری اسمینه صوغلغان آچه لر بولسه ده ممکن . هر حالده بو مسئله ده سوز سویله و آثار عتیقه هم ایسکی آچه لر عالملرینه مخصوص بر وظیفه در . آنلرنک بو طوع و وعده غی سوزلری شاید مطبوعات ایله نشر قیلنور .

ایتمی حتی چیت دینلردن آلوب بیک کوب نرسه لر کرتدیلر و مونلرنی اسلام دینینه قاتشدروب یباردیلر. مونک سبندن حقیقی اسلام قاعده لرندن کوبلری بیک کوب آدملرگه یاشرلوب قالدی. مثلا: قبرلر حضورنده شملر یاندرمق، قربانلر بوغازلاق، میتلردن حاجتلر صورامق، آنلرنی الله ایله اوز آرالرنه واسطه قیلوب استمداد ایتمک. شفا تابو امید یبرله خسته لرنی قبرلرگه آلوب شونده بولغان صولردن ایچرمک کبی نرسه لرنگ مر بری اصلسز و اسلام روحینه خلاف بولغان بدعتلر در. موندی اشلر. سلغله عصرندن صوگ دیناوی غرضلر ایله احداث قیلندی. کشی تله سه نی سویله سون، بو اشلر اسلام دینینه کوره «شرك» دن صانالادر، مونلرنی حقیقی مسلمانلق برله برگه حیارغه ممکن توگل. موندی شبهه ای توچیلر ایچون قرآن کریم میدانده در. عصر سعادت و سلغله وقتنده موندی اشلرنگ کورلگانی ده، ایشتولگانی ده یوق ایدی. طوغروسی اسلام دینی آدم بالالرنی شوشندی بوزوق فیکرلردن، وهم و خرافاتلردن قوتولدرر ایچون کیلگان ایدی. اسلام دینینه کوره الله دن باشقه دن حتی حضرت پیغمبردن ده هیچ بر مقصود صورالماز. شونک ایچوندرکه روضه مطهره ده زیارت وقتنده دعا قیلوچیلر ایچون پیغمبرمنگ قبرینه آرقا ایله طوروب قبله گه یونه لو تیوشلیدر. رسول الله نك: «ای ربم! تر به منی عبادت ایتوله طورغان پوت خانه قیلمه!» دیب دعا قیلوونک سببی ده اوشبودر. لکن شوشندی باطل اعتقاد شول قدر عمرمی بولوب کیتدی که اسلام دنیاسینک هر بوچاغینه نارالدی. دارالخلافة، مشیخت اسلامیه، مزنگ مرکزی بولغان استانبولده بو خرافاتلر بیک مقبول بولوب کیتدیلر. موندی نرسه لر مسلمانلرنگ خسته لکلرینگ بلسکه هر بر خسته لکلر-ینگ بییدر. شوشندی وهملر سبندن حقیقی اسلامدن آیرلوب عظالت و تن پرورلک گه اوگره ندک. بو خسته لك عوام و نادان خلقلرغهنه مخصوص توگل بلسکه «خواص» دیگانلر مزده مونگ برله مبتلا دردر. مونلرنگ نیندی چیت مذهبلردن و نیندی غرضلر ایچون و کیملر طرفندن آلتغالقلرنی بلمه گان کشیلر شوشندی اشلرگه کامل اخلاصلری ایله یابشقانلر در. ایندی بو کون چیقوبده بو اشلرنگ اسلام روحینه خلاف بلسکه ضلالت ایکانلکلرنی سویله وحی بولسه آنک باشینه قیامت قوبار اچقلر و دینسزاک هم وهایلوق ایله تهمت ایته چکلدردر. حالبوکه شوشی تهمتچیلرگه قارشو: «وهایلوق نیندی نرسه دن عبارت؟ وهایلوق بوزوق نرسه منی؟» دیب صور اوچی بولسه جواب بیررگه قدرتلری یوق. لکن مونلر بو اشلرنده معذورلدر. چونکه مونلرنی حق یولغه کوندروچی و حقیقی اسلامنگ نیندی نرسه ایکانلگینی آکلانوجی بولمادی. بو کونگی مدنیت طولقلرنه قارشو طور وومز، صاف دین گه قایتوومز

صدای فرغانه. «خوقند» شهرنده هفتده اوچ مرتبه جیقارغه باشلاغان یاکی غزته در. ناشر و محرری عابد جان محمودف بولوب یللق حق (روسیه ده) ۵ و یاروم یلانغی ۳ صومدر. آدریس: قوقاند، صدای فرغانه اداره سی. اوشبو ایگیز طوغان یاکی رفیقلمزنگ سلامت یاشاولرنی وطن و ملتینه یاخشی خدمتلر قیلولرنی تایمز.

صیبر. ابراهیم میرزا تیریغولف بو کون گه قدر جته لری بیک کچکنه اما فائده لری بیک زور بولغان اثرلر نشر ایتوب کیلگانلگی معلوم ایدی. بو دفعه دخی یوغاریده یازلغان اسم برله صیبر تربیه ایتو حقتده بر اثری نشر ایتولدی. اول خلقی و شهر خلقی ایچون کبره کلی بولغان بو اثر زیمستوالر طرفندن تارالووی مطلوبدر.

خاطره لرم. عبدالله افندی توقایف حقتده محمد کامل افندی المطیعی تحفة الین طرفندن یازلغان خاطره لردر. حتی بوچته سی ایله ۱۲ تین، ناشری قازان شهرنده عبدالله کیلیدشف.

ضروریات دینییه. اوشبو اسم ایله سمرقند شهرنده تاش باصمه ایله ۱۰۷ بیتده بر کتاب باصغانلغی اداره گه کیلگان بر نسخه سندن معلوم بولدی. مرتب و ناشری «شرکت بخارای شریف» در. ابتدائی مکتبلرنگ صوگ و رشدیلمزنگ اولگی صنفلی ایچون ترتیب ایتولگان بولسه کبره ک. فارسی بالالرغه مخصوص درس کتابی بولدیغندن فارسیچه یازلغان و تورکیچه اثرلردن هم استفاده ایتولگاندر.

اسلام مجموعہ سی. خلیفه لك، اماملق دعوالری تیجه سی اوله رق مسلمانلر آراسنده بیک کوب تورلی مذهبلر، فرقلر ظاهر بولدی. اوزلرنگ سیاسی مقصدلرنی ترویج قیلور و ایهرچنلر کویاتور ایچون بو فرقلر اسلام دیننده اصلی فصلی بولماغان بیک کوب تورلی بدعتلر احداث قیلدیلر حتی حضرت پیغمبر اسمینه مکلر ایله یازلغان حدیثلر شایع ایتدیلر. مونک برله گنه قناعت

صراى نورکستانه (قاندلر، بالقاولر). بزم تورکستانده «قاندلر» اسمنده يوروجى بر گروه خلق بار. مونلر اوز دعوالرنجه دنيانى تاشلاغانلر، الله رضاالغندن باشقه نرسه لرنى اوزلرينه حرام قيلغانلر. کونلک رزق غه قناعت ايتوب عمرلرينى طاعت و عبادتده اونکاررگه قرار بيرگانلر. اوزلرينى «نقشبند» طريقتنه نسبت بيردله. لکن بو طائفه، اوشبو دعوالرنده حقلى توگللر. مونلر کوندزلرده خيرچيلک قيلوب تونلرده اووش اويناب و بنک چيکمک کيى حرام اشله برله شغللنلر. فسق و فساد بولينه آچهلرى بولماغانلقدن، کسب و اش سويمه گانلکلرندن آچهنى بيکل تابار ايچون شوشى يولنى اختيار ايتکلنلر. مونلرک اوشبو حاللرى وبا خسته لگى قيلندن يوغوشلى بولغانلقدن بالالرينده سرايت ايتکلن. اوکو ياشنده گى بالالرى ده آتالرينک کسبلرى ايله کوچلرده يوريلر، بيچاره بالالرنک خلفلرى بوزولوب رذيل وسفيل باشارگه محکوم بولالر. اوشبو طائفه کوندن کون کوبايوب و آرتوب طور دقلرندن ملتک استقبالى ايچون بيک قورقنچليلر. تأسف شونده درک: مونلرغه اخلاص باغلاوچيلر و دعالرندن نلله نيندى نرسه لر اميد ايتوچيلر بار. خصوصاً خاتون قر مونلرنک حيله توزاقلرنه بيک کوب نلله گلر. اگرده تيوشاي چاره سى کورلماشه مونلر سيندن ملتيزنگ باشينه زور فلاکت کيلو احتمالى بار. شونک ايچون برنجى مرتبه ده حکومت که مراجعت قيلوب بو خولغانلرنى اورامده يورودن منع ايتدررگه تيوشلى. موندن صوکه مات اوزى، مونلرغه برتين صدقه واعانت بيرماسون. مونلرغه صدقه ييزو، گناهغه ياردم يورودر. اگرده آراده کسب که کوچى يتيمى طورغان غريب و فقيرلر بولسه آنلرنى دارالاجزين گه آلب تربيه ايتارگه کيردهک.

صراى فرغانه. مسلمانلرغه باشقه خلقلرنک فوق العاده ترقى ايتولرى معلوم. مونلرنگ علملرى، هنرلىرى، عييب صنعتلرى عقللرغه حيرت بيرمکده در. علم و معرفتلرينک نتيجه سى اوله رق مونلر يتون دنيانى ضبط قيلوب بترديلر. مونلرنگ اوشبو درجه لرگه ايرشولرينه سبب بولغان نرسه، سعى و غيرتلىرى همده ابتدائى مکتبلر يدر. مثلاً: روسلرنگ ابتدائى مکتبلرى ايله بزنگ اونيش يل اوقولا طورغان مدرسهلر مزده درس ايتوله طورغان علم و معلومات تدقيق قيلنسه زور آبرما بارلغى معلوم بولور. بزنگ شاگردلر هز اوز لسانلرينى و آنک قاعده سيني ده يونلله بلعيلر. حساب، جغرافيا و باشقه رياضى فلردن شاگردلرى توگل مدرسه لرنک ده خبرلرى يوق. مدرسده نيچه يللر ياتوب هيچ فائده لرى بولمى طورغان موهومات کلايه و خرافات يونانيه دن باشقه

سببلى گنه ممکن بولاجقدر. شوندن باشقه بزگه بو دنياده باشارگه اميد يوق. ترفينک اساسى نادانلقدن علم گه، تقليد دن تحقيق غه کوچودن عبارتدر. بز: «ياشلمز دينسز بولالر. دين بته!» ديب زارلانوب، صقرا نوب يوريمز. البته ياشلر دينسز بولورلر، دين بته، بزنگ بو طوغرورده شکايت قيلورغه حقمز يوق. بو کونگى مدنيتدن خبردار آدملرنى خرافات و اوهام غه اشاندرو ممکن توگل. اگرده ياشلمزنگ دينسز بولولرى مطلوب بولماشه آنلرغه خرافات و اوهام دن صاف بولغان حقيقي اسلام ديندن خبر بيررگه کيردهک. شول وقتده آنلر بزددن ده آرتق صورتده دينلى بولورلر. بو کونگى ياشلمزنگ دينسز بولولرى و دين بتونگ گناهسى ياشلردن بيگردهک حقيقي اسلام دينى ايله آنلرنى آشنا ايتادیکمز ايچون، بزده در. اگرده بز کوزمزنى آچماسق دينسزک يولى اوز حالنچه آچيق قالور و کوندن کون کوچله نور.

پيام (حرف مسئله سى). تورکجه مزننى لاتين حرفلرى ايله يازمه فکرى ايسكى فکلرلر دندر. بز مونى بالاق وقتمزدن بيرلى ايشتوب کيله مز. الکت وقتلرده بو فکلر منيف باشاغه اسناد قيلنده در ايدى. بو کونده ايسه بعض بر آدملر مز شوشى اش که کرشديلر. تورکجه ده حرفلرنى اصلاح قيلمق مسئله سى بيک زور مسئله بولوب بو طوغرورده کوب نرسه لر بلورگه احتياج بار. اگرده بولور بولماز آدملر اش که کرشوب شونک ايله شغلنه باشلاسلر خطا قيلولرى، کوب ضررلر کيتولرى يراق احتمال توگل. بزده بر مسئله چيقتسه بلوچيلرده سويليلر، بلماوچيلرده سويليلر. موندى طوغرورده فائده برله ضررنى نيشکررگه وقايوسى غالب ايتکلگينى بلورگه تيوشلى. يوقسه بوئن يرلرگه کوچ هم وقت تلف ايتو احتمالنن سلامتک بولماز. تورکجه سوزلرنى لاتين حرفلرى برله يازوده يوزده بز تورلى ضرر بار. جمله دن برى: بو کون گه قدر يازلغان و اوز بزگه کوره علم خزينه سى بولغان بتون کتابلر مزدن استفاده يولى بيکله نودر. اوشبو کتابلر مزننى ياکه ميچ گه ياغارغه و ياکه هر برينى ياکا حرفلر ايله يازوب چيقارغه لازم کيله چک. بو ايکى تورلى احتمال دن اولگيسى علم گه جنايت قيلو و ايکنچيسى ده محال بر اشدر. «پازار ايچون حرفلر مز يتيمى ياکه تاوشلرى طوغرى کيلمى» ديگان سوز، تورکجه گه گنه خاص نرسه توگل. حرف يتماو و تاوشلر تمام طوغرى کيلماو هر بر لغت و هر تورلى حرفلر زده در بار. تورکجه سوزلر ايچون حرف يتماو کيمچيلىگى، حرف آلماشدروده بولغان ضررغه کوره بيک بيکل بر نرسه در.

مطالعه

بال قورتی بلهن ایشهك طوغریسنده نه کیمت (*)

(جلال الدین رومی نك «مثنوی» سندن)

باقمنه، برچاق شول اورمانغه کیلوب جیتدی آلاز،
قورتقه دهشتلی بولوب کیتدی حاضر بو دنیاار.
کورنده هر یاقده صرتلاندرده قاپلانر یوری
یولبارسلر، توری یرتقچلر قاراب وحشی، ثری.
قورقنچ بو چیکسز اورمانتک آلازدر صاقچیسسی.
پایتختک زورلری. اعیان، وزیر، هر یاخشیسسی.
شونده ییک پوصنوب تیک کنه نهرلی بیرلی اوزغالی
تولکی، بوریلر، آیولردای خلقلر هم طاعی.
بو خلقلردر بو اورمانده توبن، واق صاقچیلر؟
توری واق منصب بیلوب ترتیب، طنچلق صاقچیلر.

— نرسه حاجت سزگه مونده؟ — ازغرادر یولبارص،
یولچیلر، دعواچیلرغه طاشلاب اول بر کوز صالح.
— نهی مهابتلی وزیر! بز پاطشاغه کیلگان ایدک
مرحتلهب بز نك اشنی حل قیلاماسمی دیوب —
دیب ایشهك بار اشنی باشدن ثوق برهملهب سویلهدی،
ایتدی تفصیل ییک اوزاق، هیچ نرسه قالمی سویلهمی.

وقتی یوق لکن آرسلانتک قارارغه اش ثلی،
مملکت بر یاقده طورسون، باشقه بر طورمش ثلی.
شول یاقلرده عربنک چوللارندن بر قوناق —
بیک چیهبر بر قز آرسلان مونده کیلگاندر دولاب...
شاه بتون کون — تون یوری اورمان گیزوب آنک بلهن،
تهم آلوب سویشو، محبتدن گوزمل خانم بلهن.

بس شونگچون قورت، ایشه کنک اشلرن دیب اوزمه گه
مصلحت بولدی حاضر بیک عجله مجاس توزمه گه.
بر یالان جبرده جیلدی عالی مجلس، زور بولوب،

(*) باشی ۷ نچی عددده.

حاصلاری بولمی. شونگ ایچون بز نك شاگردلر مز نهایت درجه ده
پست قدملردر. اما روسلر نك ابتدائی مکتبلر نده اوقوغان شاگرد
اوزینک آنا تلمنی قاعده لری ایله بله در، حساب و جغرافیان
همده اوز مائینک تاریخندن ده خبردار بولادر. شونگ ایچون بز
اصلاحی ابتدائی مکتبلردن باشلا رغه تیوشلیمز.

المفتطف (مصدرده «الجامعة المصرية» اسمی مدرسه نك
زالنده مصر نك الوغ آدمارندن برینک خاتونی طرفندن سویله نگان
خطبه نك خلاصه سی). ای حرم تلو خانملر! بز بو کون بو یرگه
صایلاو هم حکومت اشلرینه قاتشو حقنده سویله شرگه توگل بلدکه
اوزمزگه خاص بولغان اشلر مزنی اصلاح قیلو حقنده سویله شر
ایچون جیولدق. بیک کوب یلار بولدی مصر خلقلری یوقاری
کوتارلورگه طریشار، مسعود ملتلر ایله بر صفغه تزلور ایچون
کوچ صرف ایته لر لکن مقصودلرینه همیشه یته آمیلر. ایندی
حاضرنده بو بختسز لیکلرینک سببسی بز (خاتونلر) دن کوررگه
باشلا دیلر و «بز نك آدم شیکلی مسعود بولا آماومز نك سببسی
خاتونلر مز نك تربیه سز، علمسز بولووی ایکان، نی قدر طریشارقده
بز بو خاتونلر مز برله آوروپالورلر درجه سینه کوتارله آمامز، اگرده
بزده تربیه لی خاتونلر بولسه ایندی، آنا تربیه لی آدملر یتشدرلر
ایندی و شون تربیه لی آدملر امت گه یته کچی بولوب یورلر ایندی»
دیب سویله رگه باشلا دیلر. ایرلر نك اوشبو عقیده لرینک اثری
برله بز (خاتونلر) ده اوزمزنی تیکشدرگه باشلا دق و کوب تفتیش
صوگنده «بز نك تربیه سز بولوومز نك سببسی ایرلر مز نك تربیه سز
بولووی ایکان، موندی ایرلر برله بز نك، آوروپا خاتونلری درجه
سنده علملی، هنرلی بولوومز نك حتی احتمالی ده یوق» دیب قرار
بیردک. حاضرنده بز نك برله ایرلر مز آراسنده شوشندی بر دور
یوروب طورادر. ایرلر خاتونلر نی عیبیلر، بز ایرلر نی عیبیلمز.
لکن بو روشده طورودن بر فائده ده یوق. عیبینی کشی او-تینه
تاشلاب طوروغه کوره ایرلر ایله خاتونلر بر یولی و بر کشی
حکمنده بولوب اصلاح یولینه کررگه تیوشیلر. بزده آز بولسه ده
تربیه لی خاتونلر ده، تربیه لی ایرلر ده بار. مونه شوشیلر یول باشچی
بولوب ملتسی سوردرگه کیردک. ایرلر. خاتون آغانده بایقلرندن
یگره ک خاتون بولاجق کشیلر نك عقلرینه، گوزل خلقلرینه اعتبار
قیلسونلر، عقللی و گوزل خلقلی قزلر طوغری کیلسه فقیر بولسه لرده
بای قزلردن آله طوتسونلر. خاتونلر، ایرلر نك خلقلرینی توزه تو،
باللرینی یاخشی تربیه قیلو حقنده اجتهاد صرف قیلسونلر. امتنک
اصلاح قینووی شوشی یول ایله ییکل باشلانور. آوروپالورلر نك
آلغه کیتولری ده شوشی روشده بولدی.

کیلدی عالمر ایسه بسز، کیندی هر بر جبر طولوب .

بو مهابت مجلس آلدنده طاغن باشند آباق .

سویلهدی اشنی ایشهك هم قورت طاغن بیردی جواب .

باشلادی سویلهرگه مسکین کچکنه قورت اوز سوزن ،

طرشا حقنی کورسه تورگه هیچ آیاماسدن اوزن .

نی رهوش بال تابقانن ، بو قورقنچ مجلسکه اول

آکلاطورغه طرشا بارلق کوچ بلن - یوق ، بولمی شول . . .

سویلیدر ، ییک طرشادر ، اول تورلیجه - نهیتوب قاری ،

یوق بر اش چقمی موگاردن ، قورت طابا حالدن ، آری .

ییک نادان ، احمق قاریلر کوزلرن صلت صات جوموب

بارچه جانوارنگ طاناولر قورتنه هم ییک جیرولوب .

آکلی آملیر طاناولر ، ئول کیرهك ، قورت سوزلرن ،

تیک آچارده جومالر بارده احمق کوزلرن .

نی قدر اول ایتسون اثبات اوز سوزینگ حقاغن ،

شول قدر ئوک آکلاماسلانا آئر ، بیگهك طاغن ،

شول قدر هم یارصیلر ، بوزلا بارالر ، قاینیلر

مسکینم بال قورتنه قارشى ، قصبوب تش قاریلر .

— سز کوره مسز ، کوریکز سز ! اول اوزن اوپلی بوغای

باروبزدن ده آقلی دیب ، دبه ، شول ما کقا مالای ! .

دیب طاناولر قچقرا ، طوزدی ، طاوش کیندی قزوب ،

زور هیجان مجلسده ، قوبدی ، سوگونو اول چیکدن اوزوب .

— نی طاوش موندن بولای ؟ - دیب بر وقتی کوکردهدی

بر طاوش ، طوقتی طاوشلر ، طن قالا مجلسلری .

بو آرسلان ، شاه ایدی ، هیچ کم آنی ایسکدرمهدی ،

نی رهوش کیلیدی . قایان کیلیدی ؟ برهوده کورمهدی .

یولبارص آغه چغوب سویلی آرسلانغه تمام :

نرسه بار ، نی تیکشره مجاس ، طاوش چققان قایان .

پاطشاننگ توس اوزگارگه باردی همان کیفی کیتوب

یولبارص بیرگان صاین آشدن خبر ، تفصیل ایتوب .

— نرسه نهیتور صوگ بو حقدده صادق ، تولکم مینم ؟ -

دیب نهایت شاه بو آشده تولکینگ فکرن صوری .

تولکی تیز ، بو صنوب قنه شاهنگ قولاغینه کیلوب

نهیتدر (اول شاهنی ییک زورلاب ریالقدن ، جوری) :

— ئدی بیوک سلطان ، تگریمزنگ بیرگاننی ،

دیب طنچ ، مسعود عمر سورسون خلقلر جیرده گی !

قایده اول میندهدی ضعیف بر بنده گه ، ممکنمی صوگ

اوی ، کیکاش بیرمک سیگارگه - آندی بندهك مینمی صوگ ؟ . . .

سین اوزلنده آگلیسگ : قورتنی اگر بن حقلاساق ،

اول وقت اول بولدی حکمک بارچه جانوارلرغه نهق ،

اول بولور مصقللاغان اش بارچه جانوارلرنی بیت :

یعنی بار جانوارنی حقسزلر ، عقسسزلر دیوب .

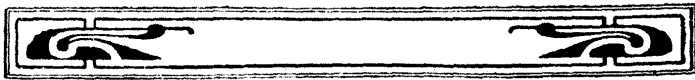
— ئیو ، سین بلدک مینم فکرمنی . سین تولکم - دیوب .

نهیلنوب شوکتلی . زور مجلسکه شاه . قالقوب بیوک

قورقنچ آمرانه قچقرا شول چاقده . دی :

— ئولترک ، طابناک بلمچی شول مالای ، شول ما کقانی !

ایسکندر کیلهولی .

حوادث

۲۹ آپریلده پیتربورغده داخلیه ناطری معاونلر ندن زالاتاروف قول آستنده مسلمانلرنگ دین اشلری حقدده کیکاش مجلسی بولاجنی اعلان ایتلیدی . بونده مسلمانلردن ده وکیللر (مفتیلر) چاقریلاجنی آکلاشیلا . بو مجلسده حاضر اداره روحانیه دن محروم طورغان مسلمانلرنگ (شمالی قفقاز ، قرغز دالاسی و تورکستان خلقی کبی) روحانی اشلرن ترتیبکه سالو هم حاضر بار بولغان محکمه شرعیلرنگ اشتاتلرن (اعضا و خده تجیلرن) هم آنلرنگ خدمت حقلرن آرتدرو مسئلهلری قارالاجقدر . بونار مسلمانلر ایچون اهمیتسز مسئلهلر توگلددر . آلایدی اداره روحانیلرنی اساسا اصلاح و حقوقلرن آرتدرو مسئلهسی حاضرگه قوزغالماق قالغانلقدن بو مجلس مسلمانلر آراسنده بحثن اوزو ممکندر .

سیناتور گیورگیفسکی قول آستنده بر کیکاش مجلسی طرفندن اینارودیس و جیت مذهب اهللری و بو جملهده مسلمان مکتبیلری حقدده بیرلگان قرارلر مینستزلر هییتی تصدیقنه طابشرلیدی . مجلس ده توزولگان لائحہ حاضرگه سرطوتولا ؛ لیکن بعض اساسی قرارلر اعلان ایتلیدیلر ایندی .

ناشکندده «تورکستان صداسی» سمرقندده «صدای فرغانه» اسمنده یاگا تورکی غزتلر چقا باشلادی .

آيلرده بونلرنك صانى ايكي يوز مگ كه ياقنلاشقانلق بلندى .
يونان حكومتى بونلردن بوشاغان يرلرگه فراكيه روملرن جلب ايتە .
اير ولايتنده آرانود - روم صوغشلىرى بولوب طورالز .
هر ايكي ياقدن وحشتلر كورساتيله .

ايتاليا و اوستريا خارجيه مينيسترلى آراسنده كوريشو بولدى .
بو كوريشو وقتنده گيرمانيا ، اوستريا و ايتاليا دولتلىرى آراسنده
الوغ سياسى قرارلر يرلگانلك سوبله نه . بوگا قارشى انگلتره
قرالى پاريزغه باردى و فرانسيه ، انگلتره هم روسيه آراسنده
اتفاق ياصالو خبرى طارالوغه سبب بولدى .

بلغارياده مسلمان ديپوتاتلر مسلمانلارغه ظلملر دوام ايتلوكه
شدتلى پروتستلر ايتديلر و اگر بو حال دوام ايتسه اوزلرى نك
مخالفين ياغيه چغوب حكومتى اش باشندن توشرته چكلرن بلدرديلر .
بو تهديد تاثيرسنز قالمغان .

صوگنى آتانك ايگ مهم واقعه سن قوشما آمريقا و ميكسيقا
جمهوريتلىرى آراسنده صوغش باشلانودر . آمريقا فلوطى ميكسيقا
ساحلينه هجوم ايتوب ويراقروس شهرن آلدى . آمريقا ملت مجلسى
صوغش مصر فارينه و باشقارغه ميليارددن آرتق آچيه بيردى . خرييه
مينيسترلى ٤٠٠ مگ قدر عسكر جيو مسئلهسى كوتارديلر .
آمريقانك بو تجاوزندن مقصد ميكسيقا اداره ن اوز قولينه نله كتروب
آنده آروپا تجارتن آرتدررغه و شمالي آمريقاغه اقتصادى
اسارتدن قوطولوررغه طريشقان رئيس جمهور خويرتاني اورندن
توشرتودر .

قوشما آمريقا حكومتى ميكسيقا اداره سن « مشروطه چيلر »
اسميله يورتولگان ، و خويرتاغه دشمن بولغان اختلال فرقه سنه آوب
بيررگه طريشه در . لکن رسما اعلان ايتلمه گان بو صوغش باشلانو
ايله ميكسيقا اختلاچلىرى و ظنيرورك كورسه تديلر . چيئدن تجاوز
ياصالغانده اوز آرا اختلافنى طاشلاب طور اچقارن بلدروب خويرتاغه
قوشالانلر . ميكسيقاده قوشما آمريقا فلاغن كيمستولر دوام ايتە در .

محررى: رضاءالدين بن فخرالدين

ناشرى: « محمد شاكر و محمد ذاكر راميفلر » .

قافقاز غزته لرى باكو مسلمان ميليونيرلرى نك مسلمانلق
وخيرات يولنده زور اعانهلر قيلمقلاز خبر بيرديلر . بو جمله دن
موسى تقييف مسلمان جمعيت خيريه سنه ميليون صومدن آرتق
طورغان بر بورتن طابشرغان و آگا بر ميليون صوم آچيه اوسته رگه
بولغان . الكدن كوب اعانه لرى و نشر معارف يولنده خدمتى ايله
اسم چغارغان مرتضى مختارف مسلمان اينغوش قيله سى آراسنده
عام طاراتوغه ٥٠ مگ صوم بيرگان و باكو ده مسلمان دارالعا جزينى
ايچون ٣٠٠ مگ صوم قدر باغشلاغان .

« بيان الحق » غزته سى نك صاحبى محمد جان سيداشف
وفات ايتدى . شهر و جماعت اشلرينه قاتشوب اشلكلى اسمن آغان
و خلقغه خيلى فائدهلر كيترگان بر آدم ايدى . وفاتنده ٤٩ ياشنده
بولمشدر .

توركيه ايله فرانسيه حكومتى آراسنده بيك مهم اقتصادى
معاهده ياصالدى . بو معاهده بويونجه توركيه حكومه تينه فرانسوز
بانقارندن بورچقه ٣٠٠ ميليون صوم آچيه بيريله چك . تورك
خزينه سى بو آچيه ايله اوتكان صوغش وقتنده بولغان بورچلرن
توله يه چك ، ياگا يولار صالحق . بوندن طش فرانسيه حكومتى
تركيه ده اجنبى بوچته لرى بتريلوكه ، توركيه ده گى اجنبى تبعله رينه
بعض نالوغلر صالحنوغه ، چيئدن كيلگان مالدرغه پوشينه آرتدريلوغه ،
كراسين . اسپرت ، تماكو كاغدى و شربى كى بعض نرسه لرگه
آقسيز صالحنو يا كه مانا بويه ايتلوكه رضالق بيره . بوگا مقابل
فرانسوز بايلرى سوريه ايله شمالي آناطولى ده بيك مهم اسكله لر
و ٦ يل اچنده بيش - آلتى مگ چاقرم قدر تيمر يوللر صالحوغه
امتياز آلدلر .

استانبول - قاهره هوا سياحتن تمام ايتو ايچون استانبولدن
پاراخود ايله بيروت كه ياگا تورك اوچوچيلرى كيتديلر .
صوك كونلرده طراباس ده عربلر ايله ايتاليانلر آراسنده
زور صوغشلىر بولوب اوتدى . روما منبعلرندن چققان خبرلرگه
كورە گل جيكلوب قاچا طورغان عربلر ايتاليان قاعه لرينه شدتلى
هجوملر ياصى طورالز .

ماكيدونيان توركيه گه اسلام هجرتى دوام ايتە در . صوك

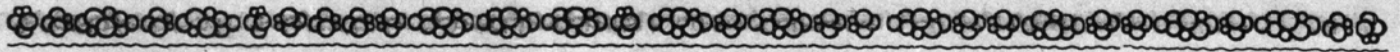
« شورا » اورنبورغده اوه بشه كونه بر ميقانه ادبى ، فنى و سياسى مجموعە در .

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЕ: НА 2-Й СТРАНИЦЪ ОБЛОЖКИ
30 КОП., НА 3 И 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.

Адресъ: г. Оренбургъ, редакция журн. „ШУРО“.

آبونه بدلى: سنه لك ٥ ، آلتى آيلق ٢ روبله ٦٠ تين .
« وقت » برلن برگه آلوچيلرغه :
سنه لك ٩ ، آلتى آيلق ٤ روبله ٦٠ تين در .

فخریه شا کردی). نور محمد بخاریوف (تومسکی). معرفه یوماقایووا. بطالوف ایله امیروف. نبی الله علی اللین (اصلاق). رحیم جان الاسحاقی (چامیتی). نیمه ستاروا (بیتراول). عبدالنصیر المیرشانی (سیمی پالات). محمد بیکشینوف (تابول). میمحمدجان اوتا کوف (ناوی کازانکه). عبدالولی قوشایوف (ناوی کازانکه). شا کر کنازوف (سیمی پولات).

۷

۸۰	۷۰	۶۰	۵۰	۴۰	۳۰	۲۰	۱۰
۱۰	۸۰	۷۰	۶۰	۵۰	۴۰	۳۰	۲۰
۲۰	۱۰	۸۰	۷۰	۶۰	۵۰	۴۰	۳۰
۳۰	۲۰	۱۰	۸۰	۷۰	۶۰	۵۰	۴۰
۴۰	۳۰	۲۰	۱۰	۸۰	۷۰	۶۰	۵۰
۵۰	۴۰	۳۰	۲۰	۱۰	۸۰	۷۰	۶۰
۶۰	۵۰	۴۰	۳۰	۲۰	۱۰	۸۰	۷۰
۷۰	۶۰	۵۰	۴۰	۳۰	۲۰	۱۰	۸۰

درست جواب یروچیلر: محمد رؤف شرف الدینوب (حسینیه شا کردی). عثمان مؤمنوف برله خیرالاسلام رسولوف (اصلاقده مدرسه محمودیه شا کردلی). گوهر خانم (قاسیم شهرنده). حکیم جان دمیوف (طرویسکی، محمدیه شا کردی). علم الدین مانچوکوف (الیشچینسکی). تقیه بنت عزیز (اوقا). صالح اسکندری (مینزه، بیکلهن مدرسه سنده).

اداره دیه:

حیی الله افندی عابدوف گه: «باشقردلرنگ کیمورینه سبب نرسه؟» اسملی مقاله لرگزنی هر ایکسینی باصار ایچون بو کونده، بزدن بولماغان مانع بار.

۵ نورالدین ملا غازین افندی گه: مقاله کُر «معلم» ژورنالی اداره سینه بیرلدی.

۵ ف. صافین افندی گه: ۱۹۰۸ نچی یلغی «شور» ننگ ۱۱ نچی عدندن باشقهرلی اداره ده بار. هر عددی پوچتسی ایله برلکده ۲۹ تین.

۵ اوشبو مقاله لر باصلورلر: قورتحیلیق تاریخی، یوقباردن آچی حقیقت چیقارو، بانقه معامله سی، قارانتی تون، اوچوچی تاتار، فقیرلک و اختلاف حقنده، ملی و دینی عادتلر، حجده هدایا، ملاقدن کوکل صوونو و آنک سبیلری.

دهرده سودگرم کیمدر؟ نه شیدر؟ مختصر عرض ایدهیم قارئنه قلبمگ اسرارینی:

علم - «یارم»، علملی اولمق - «وصالم» در بنم، کسر اعشاریله عادی «خط و خالم» در بنم، هندسه، الجبر ایله - «قاشی هلالم» در بنم، علم هیئت ایله حکمت «رویی آلم» در بنم، قالدیرارلر چونکه اوستمدن جهالت بارینی

خواجهم - اللهم، مدیرم - آمر کل جهان مکتبم - جنت، رفیقانم، برر حور جنان نقددر هر نه وارمدر، ایتزم اصلا زیان! ایشته مذکورینه تعظیم، ایله «ستار» هر زمان گیت بول هر بر یرده اولسه معرفت انوارینی!.. «اقبال». علی ستار.

تابشماقلر:

۹ قش کوتنده کوب بولا طورغان ایکی نرسه ننگ اسمینی برکه تزوب یاز کرده جای گونی کوب بولا طورغان بر یمش اسمی چیسون. نورالعین اشایف. «ربط».

تابشماقلر ننگ جوابلری:

آط	۱۰	باش	۵۰۰	صوم
صو	۲	باش	۶۰	صوم
صارق	۸۸	باش	۴۴۰	صوم
جمعسی:	۱۰۰	باش	۱۰۰۰	صوم

درست جواب یروچیلر: عبدالله دیبایف، قاسم فخرالدینوف، عبدالله مجیدی، عمر شرف الدینوف، محمد رحیم خالدوف (هر بری حسینیه شا کردی). م. م. نور محمد حسام الدین اوغلی بورناشف (نمگان). قیوم ناصروف (آقتوبه). عمر سلیمان اوغلی آقچورین برله یونس حسین اوغلی یاروچقین (دوما قریه سی قوزنیشکی). علاءالدین منصوروف برله ملاعلی اسماعیلوف (چیلای مدرسه سنده ۵ نچی صنف شا کردلی)، سعد وقاص یبازیدوف (خوقند). محمدجان ایشمحمد اوغلی آغیشوف (مدرسه)

Ш У Р О

№ 8.

АПРѢЛЬ 15 = 1914 ГОДА.

اسلام مجموعه سى

استانبولده اونيش كونده بن جفا طورغان
دينى وادبى ژورنالدر. آبونه حقى روسيه ايچون
يلغى ۳ سوم ۵۰ تين، ياروم يلغى ۲ سوم. آقچهنى
عادتى پراؤادنى بلانقه ايله پياررگه، آدرىسى ده
روسچهنه يازارغه ممكن. آندن ژورنال كيله چك
آدرىسى آچىق و اوقورلىق ايتوب يازارغه يوشلى.

آدرىس:

Константинополь (Турция)

Чагаль-оглы „Джамият-Хайрия-и-Исламия,
редакция „Исламъ Маджмугаси“

زينگر جبى ناك

فاتوشقهسى ۵ تين

صاتولادر

قامپانيه زينگر ناك

همه مغازينلر نده

ياشكى باصلوب چقى « احمد مدحت افندى »

توركيا ناك مشهور اديبلر ندىن بولغان احمد مدحت افندى احوالى حقهده يازلغان بر اثر درر. مندرجه سى اوشبو نرسه لردن عبارت :
احمد مدحت افندى ناك. ترجمه حالى، عمر سوروى، طبيعت و اخلاقى، تاليفلىرى، سورگونلىكى و سلمانيه مدرسه سى، تورك ادبياتى
و احمد مدحت، سىوطى، احمد مدحت افندى و تولستوى، روسيه مطبوعاتى و احمد مدحت افندى، مکتوبلىرى، اوشبو مسئله نر حقهده،
بولغان فكرلىرى : دنيا ياراتلووى، طوفان، نوح ييغمبر لسانى، قران كريم، عشق، تكامل قاعده سى و قران، حوا و آدم عليه السلام،
اوروپانك دينسزلىكى، ازدواج، رسم و صورت، تاريخ اديان، تاريخ بشر قران كريم ترجمه سى، تعدد زوجات، تستر و حجاب، تورك
قومى، خاتونلر، قزلرغه چيت تلر اوقونو، بشر ناك يازاتلوونده ايروملق و باشقه لر. انتقادلر و طعنلر. احمد مدحت افندى و روسيه
مسلمانلرى. احمد مدحت افندى حقهده محترم داملا عالجان حضرت مکتوبى. صوك كونى.

۱۴۴ يىتىن عبارت بولغان و استايول حرفى ايله باصلوب احمد مدحت افندى ناك ايچكى تورلى رسمى ايله زيننه نگان بو اثر ناك حقى
۵۰ تين. بوجطه ايله ۶۰ تين. آدرس : «وقت» اداره سى.